ERNESTO CHE GUEVARA

MOTOSİKLET GÜNLÜKLERİ

EVEREST 159

ERNESTO CHE GUEVARA

Ernesto "Che" Guevara, 14 Haziran 1928'de Arjantin'de doğdu. Tıp eğitimini bitirerek doktor oldu. Latin Amerika kıtasında yaptığı yolculuklarda tanık olduğu yoksulluk ve sefaletle değişen hayat görüşü, daha sonra bütün dünyayı sarsan devrimci yürüyüşüne de kaynaklık etti. Guetamala İç Savaşı'nda doktor olarak görev yaparken Kübalı devrimcilerle tanıştı. Fidel Castro Cruz ile birlikte Küba diktatörü Batista'ya karşı yürütülen gerilla savaşına katıldı. Birlikte Küba Devrimi'ni gerçekleştirmelerinden sonra Küba sosyalizminin yapılanmasında önemli görevler üstlendi; Küba Ulusal Bankası Başkanlığı ve Sanayi Bakanlığı yaptı. Ancak 1965'te tüm bu görevlerden istifa ederek, emperyalizme karşı mücadeleyi yaygınlaştırmak amacıyla önce Kongo'ya, daha sonra Bolivya'ya gitti. 9 Ekim 1967'de Bolivya ordusuna tutsak düştü ve yargılanmaksızın kurşuna dizildi. Mücadelesi ve efsanevi kişiliği, başta 1968 isyancıları olmak üzere, dünyadaki tüm devrimci hareketleri etkilemeyi sürdürdü. Everest Yayınları, Che Guevara'nın Kongo'da geçirdiği bir yılını anlatan günlüklerinden oluşan *Afrika Rüyası* (2001) ile 1953-1956 yılları arasında Amerika'da yaptığı yolculuğunu anlattığı *Tekrar Yollarda* (2001) adlı kitaplarını da yayımlamıştır.

OSMAN AKINHAY

1960, Ödemiş doğumlu. Ankara SBF'yi bitiremeden hapishaneye girdi ve 11 yıl kaldı. İçeride çevirmenliğe başladı. *Piyasa Sosyalizmi Tartışması* (1988) başlığıyla bir derleme, daha sonra Özcan Özen'le birlikte *Çeçenistan: Yok Sayılan Ülke* (2002) adlı bir derleme hazırladı. '78 kuşağını ve 'Hayata Dönüş Operasyonu' gecesini anlattığı *Gün Ağarmasa* (2002) adlı bir romanı var.

ADİL BAKTIAYA

1969, Antakya doğumlu. İ.Ü. İşletme Fakültesi'nden mezun. Halen İ.Ü. SBF'de Siyasi Tarih anabilim dalında araştırma görevlisi. Doktorasını Ortadoğu tarihi üzerine yapan Baktıaya'nın *Hawking ve Tanrı'nın Aklından Geçenler* (Peter Coles) başlıklı bir çevirisi ile çeşitli makale çevirileri var.

ERNESTO CHE GUEVARA

Motosiklet Günlükleri

Güney Amerika Yolculuğu

Türkçesi:
Osman Akınhay - Adil Baktıaya

Yayın No 159

Che Kitaplığı 11

Ernesto Che Guevara

Motosiklet Günlüğü

Çevirinin yapıldığı metin

The Motorcycle Diaries

Verso, 1995

Kapak tasarım: Mithat Çınar

Türkçe'den çeviren: Osman Akınhay - Adil Baktıaya

© 1999, Archivo personal del Che

© 2001; bu kitabın Türkçe yayın hakları

Akcalı Ajans aracılığıyla Everest Yayınları'na aittir.

1-4. Basım: 2003-2008

5. Basım: Mart 2011

ISBN: 978 - 975 - 289 - 841 - 7

Sertifika No: 10905

Baskı ve Cilt: Melisa Matbaacılık

Tel: (0212) 674 97 23

Faks: (0212) 674 97 29

EVEREST YAYINLARI

Ticarethane Sokak No: 53 Cağaloğlu/İSTANBUL

Tel: (212) 513 34 20-21 Faks: (212) 512 33 76

Genel Dağıtım: Alfa, Tel: (212) 511 53 03 Faks: (212) 519 33 00

e-posta: info@everestyayinlari.com

www.everestyayinlari.com

www.twitter.com/everestkitap

Everest, Alfa Yayınları'nın tescilli markasıdır.

MOTOSİKLET GÜNLÜKLERİ

Ernesto Guevara de la Serna'nın, Havana'daki Kişisel Arşiv'inden aktarılan gezi günlükleri, genç bir adamın Latin Amerika'ya çıktığı keşif yolculuğunun çileli ve görkemli yönleriyle inişli çıkışlı taraflarını anlatmaktadır. Ernesto bu günlükleri kaleme almaya Aralık 1951'de, yakın arkadaşı Alberto Granado'yla birlikte uzun süredir planladıkları yolculuğa çıktıkları zaman başlamıştı. Buenos Aires'te başlayan bu serüvende önce Arjantin'in Atlantik kıyısına varacaklar, Pampa'lar üzerinden And Dağları'nı aşıp Şili'ye gidecekler, oradan da kuzeye yönelip Peru ve Kolombiya'yı dolaştıktan sonra nihayet Caracas'a ulaşacaklardı.

Ernesto bu gezisindeki deneyimlerini daha sonra bir anlatı şeklinde kâğıda aktarmış, okuru kendi hayatının, bil-

hassa pek tanınmadığı bir evresine ait gizlerini, kişiliğinin bilinmeyen ayrıntılarını, kültürel donanımının arkaplanını ve anlatıdaki becerisiyle (daha sonraki eserlerinde geliştireceği bir üslûbun doğuşunu temsil eder bu) tanıştırmıştır. Okur bu günlüklerde ayrıca, Che'nin Latin Amerika'yı keşfettikçe geçirdiği olağanüstü değişime tanıklık etme, bütün dünyada sembol haline gelen bu kişiliğin yüreğinde uçuşan kıvılcımları yakalama ve onu Amerika'nın yeni tarihinin baş rolüne oturtan bir Latin Amerika kimliğinin nasıl şekillendiğini takip etme şansını da bulacaktır.

*Che'nin Kişisel Arşivi,**
'Che Guevara' Latin Amerika Merkezi,
Havana, Küba

**) Guevara'nın Küba'da tanışıp evlendiği ikinci karısı olan Aleida March de la Torre tarafından derlenmiştir.*

MOTOSİKLET GÜNLÜKLERİ

Güney Amerika Yolculuğu

PROLOG: ERNESTO GUEVARA İLE ALBERTO GRANADO'NUN YOLCULUĞU*

Bir biyokimyacı ve Ernesto'nun okul arkadaşları Tomas ile Gregorio'nun kardeşi olan Alberto Granado, Ernesto'dan Güney Amerika'ya çıkacağı bir yolculukta kendisine eşlik etmesini istemişti. Yıl 1951'di. O sırada Ernesto'nun, Cordoba'lı çekici bir genç kızla ilişkisi vardı. Ailemin diğer fertleriyle birlikte, hepimiz oğlumuzun o kızla evleneceğine inanmıştık.

Bir gün Ernesto bize bir açıklama yaptı: "Ben Venezuela'ya gidiyorum, baba."

Ona hemen, "Orada ne kadar kalacaksın?" dediğimde

*) *Motosiklet Günlükleri*'nin bu basımının prologu ve epilogu, Ernesto Guevara Lynch'in *Mi hijo el Che* (*Oğlum Chc,* Editorial Arte ye Literatura, Havana, 1988) adlı kitabından alınmıştır.

ve "Bir yıl falan," cevabını aldığımda ne kadar şaşırdığımı hayal edebilirsiniz.

Kendimi biraz toparlayınca, "Kız arkadaşın ne olacak peki?" diye sordum.

O da hiç duraksamadan, "Beni seviyorsa bekler," diye cevap verdi.

Oğlumun ansızın coşkuya kapılıp beklenmedik hareketler yapmasına alışkındım gerçi, ancak o kıza düşkün olduğunu, bu tutkunun onun içindeki yeni ufuklara açılma heyecanını dizginleyeceğini düşünüyordum. Aklım karmakarışık olmuştu. Ernesto'yu anlayamıyordum. İçinde benim pek kavrayamadığım fırtınalar kopuyordu. Bütün bunları kavramam ancak zamanla olacaktı. O zamanlar ondaki bu seyahat tutkusunun, içindeki öğrenme aşkının sadece bir boyutunu oluşturduğunun farkında değildim. Yoksulların ihtiyaçlarını anlamak için dünyayı gezmek zorunda olduğunu, üstelik bunu güzel yerlerde duraklayıp gördüğü manzaraların keyfini çıkarmayı amaçlayan bir turist olarak değil, yolculuğun her aşamasında karşılaştığı insani acıları paylaşarak ve bu sefaletin nedenlerini merak ederek yapmak gerektiğini kendisi biliyordu ama. Dolayısıyla onun gezileri, hem kendisinin gerçekleri görmesini sağlayan, hem de elinden geldiği ölçüde insanların sıkıntılarını hafifletmeye çabaladığı, bir tür toplumsal araştırma sınıfına girmekteydi.

Sertlikten yoksun bir kalp ve başkaları için kendini feda etme isteği, ancak böyle bir kararlılık ve empati duygusuyla, ne yazık ki dünyanın yoksullarının çoğunun ka-

deri olan insanlığın, sefil halini kendi kaderinin çıkış noktası haline getirebilirdi. Yıllar sonra, durmadan seyahat etmesi üzerine yeniden düşündüğümde, bu yolun onu gerçek kaderinin bu olduğuna kendisini yürekten inandırdığını kavramıştım.

Ernesto'nun Venezuela'ya gitmek üzere bizden ayrılmasından sonra, kız kardeşlerimden birisi ve onun bir dostu olan, Arjantin'de liberal fikirleriyle tanınan Peder Cuchetti'yle öğle yemeği yiyordum. Onlara oğlumun Amazon ormanlarında süren yolculuğunu ve Ernesto'yla Granado'nun San Pablo cüzamlılar kolonisinde yaptıklarını anlattım. Peder, cüzamlıların sürdüğü korkunç hayatla ilgili anlattıklarımı ilgiyle dinledi ve şunları söyledi: "Dostum, ben bir arkadaşım için her türlü fedakârlığı yapabileceğimi düşünürüm, ama seni temin ederim ki, tropik ormanlardaki o sağlıksız koşullarda cüzamlılarla gece gündüz bir arada olmak benim yapabileceğim bir şey değil. Bu yüzden oğlunun davranışına, arkadaşıyla birlikte sergilediği bu insani tavra ancak şapka çıkarabilirim; bunu başarmak için demirden bir iradeye, inanılmaz derecede şefkatli ve hayırsever bir ruha sahip olmak gerekir çünkü. Senin oğlun ileride çok başarılı olacak."

Ernesto'nun yolculuklarını hayalimde takip etmeye o kadar alışmıştım ki, uzun bir süre boyunca onu harekete geçiren dürtüler konusuna fazla kafa yormadım desem yalan olmaz. Özellikle de yolculuklarından öylesine, sanki herkesin kolaylıkla altından kalkabileceği bir şeymiş gibi söz etmesi beni aptala çeviriyordu. Anlaşılan büyük bir

dramın peşine düşmüştü ve belki de ailemizi endişelendirmemek için her şeyi sırf meraktan yaptığını söyleme ihtiyacını duyuyordu.

Onun, her zaman içinde taşıdığı gerçek bir misyonerlik dürtüsüyle hareket ettiğini çok sonraları, daha ziyade mektuplarını okudukça anlamaya başlayacaktık. Satırlarında her zaman canlı ve ilginç bir üslûpla anlattığı hikâyelerine öyle ironik tatlar katıyordu ki, kafası karışık bir okurun onun şaka mı yaptığını yoksa ciddi şeylerden mi bahsettiğini anlaması hiçbir zaman mümkün olmazdı.

Bir gün Peru'dan yazdığı bir mektupta kuzeye doğru ilerlediklerini söylediğini hatırlıyorum. Şöyle bir ifade kullanmıştı: "Bizden bir yıl haber almazsan, derisi yüzülmüş kafalarımızı bir Yanki müzesinde ara, çünkü Jibaroların yurdundan geçiyor olacağız ve Yankiler de bu bölgenin en usta kafa avcıları." Jibaroların kim olduğunu biliyorduk, onların yüzyıllardır düşmanlarının kafa derilerini yüzdüklerinden de haberdardık. Bu gelişme her şeyi farklı bir yere sürüklüyordu: Şaka bitmişti, artık olayda ciddi bir hakikat dozu vardı.

Ernesto ne zaman bir yerleri keşfetmeye kalksa sessizce acı çekerdim. Bana Granado'yla birlikte planladığı yolculuğu ilk defa anlattığında da kendisini bir kenara çekmiş ve şöyle bir nasihat vermiştim:

"Zor günler seni bekliyor. Kendi payıma her zaman hayalimde yaşattığım böyle bir serüvene kalkıştığında sana nasıl öğüt verebilirim ki? Ama hiç unutma, bu ormanlarda kaybolur da senden makul sürelerle haber alamazsam peşine düşer, izlerini takip eder ve seni bulana kadar geri dönmem."

Benim bunu yapacağımı biliyordu, ben de bu uyarımın onun tehlikeleri göze alırken biraz daha dikkatli davranmasına yol açabileceğini düşünüyordum. Ondan nereye giderse gitsin hep geride bir işaret bırakmasını ve gitmeyi düşündüğü yerleri önceden bize yazmasını istedim. O da sürekli mektup göndererek bu isteğimi yerine getirdi. Oğlumuzun kafasını meşgul eden asıl ilgilerin gerçek niteliğinin ne olduğunu da mektupları vasıtasıyla anlayabilmiştik. Bize dolaştığı tüm ülkelerin ekonomik, siyasal ve toplumsal analizini yapıyor ve bu görüşlerinin içine gün geçtikçe komünizme eğilim duyduğunu ele veren düşünceler serpiştiriyordu.

Yönelişi Ernesto açısından bir hobi değildi, bunun tamamen farkındaydık. Giderek, giriştiği işin ne kadar devasa bir boyut kazandığını da görmeye başladık. Onda aklına koyduğu her şeyi yapma potansiyeli vardı, ne var ki potansiyel her zaman yeterli bir etken değildir; hayalleri, planları ve umutları gerçekliğe çevirmek işin en güç kısmıdır. Ernesto hem kendisine inanıyordu, hem de kendisini başarılı kılacak bir irade gücüne sahipti; ayrıca, başarmak üzere yola çıktığı şeyin peşini bırakmayacak kadar müthiş bir kararlılığa sahip olduğunu da hemen eklemek gerekir. Tüm bunlara, kendisinin bolca kanıtını sunduğu ve çok kısa bir sürede çok şey kotarmasını anlamanızı sağlayacak bir parlak zekâyı ekleyebilirsiniz.

O şimdi, Alberto Granado'yla birlikte, Amerika kıtasının destansı kâşiflerinin ayak izlerini sürmek için yola çıkmış durumda. Kendisinden önceki büyük kâşifler gibi her türlü konforu, duygusal bağları ve ailelerini geri-

de bırakıp, yeni dünyaları keşfetmeye çıkıyorlar: Granado, herhalde zaten yeni dünyalar keşfetmeye eğilimli bir çocuk; Ernesto da aynı amaçla hareket ediyor, yalnız kendi kaderine ilişkin daha mistik ve kesin bir bilgiyle donanmış durumda.

Demek istediğim, Ernesto ve arkadaşı, *conquistadores*'lerin, fatihlerin yolunu izleyeceklerdi; onlardan farklı olan yanları ise, fetih tutkusuyla değil, çok farklı bir amaçla yola çıkmalarıydı.

MOTOSİKLET GÜNLÜKLERİ

ÖNCE DOĞRUSUNU ANLATALIM

Bu, gözüpekçe girişilen bir serüvenin hikâyesi değil; ama basitçe 'sinik bir anlatı' da sayılmaz, en azından ben, anlattıklarımın böyle bir şey olduğunu düşünmüyorum. Sadece, birbirine benzer hayaller kuran ve ortak özlemleri olan iki hayatın yollarının bir süreliğine çakışmasından bir kesit de diyebilirim. Dokuz aylık bir zaman diliminde insan, felsefi varsayımlar kurmanın doruklarında gezinmekten en bayağı isteklere, diyelim, midesinin ne halde olduğuna göre, bir kâse çorba içmenin derdine düşmeye değin pek çok şeyle oyalanabilir. Eğer içinde bir parça maceraperestlik de varsa, bu süreçte kendisinden başka insanların da ilgisini çekebilecek deneyimler

yaşayabilir ve bu deneyimlerinden hareketle çiziktirdiği şeyler, birazdan okumaya başlayacağınız bu günlük gibi okunmaya değer bir metne dönüşebilir.

Böylece, bozuk para havaya atıldı ve döndü, döndü, döndü... Bazen yazı geldi, bazen de tura. Burada anlatıcı olan insan, ki sözü edilen her şeyin ölçüsü odur, benim ağzımdan konuşmakta ve benim gözlerimin gördüklerini benim sözcüklerimle nakletmektedir. Para, belki on atışta tek bir defa tura geldi, ya da bunun tam tersi oldu: Niye? Hiçbir açıklaması yok. Ağzımdan çıkanlar, gözlerimin ona ilettiklerinden başka bir şey değil çünkü. Çok dar bir açıdan mı bakıyorduk, düşüncelerimiz fazlasıyla önyargılı ve aceleci miydi, vardığımız sonuçlar çok mu katıydı? Kim bilir, belki öyledir; ama bu, daktilonuzun, onun tuşlarına bastığınızda sizi harekete geçiren itkileri, ya da bu itkilerin birdenbire nasıl yok olup gittiğini kendisinin yorumlamaya çalışmasına benzer bir durumdur. Kaldı ki, bu sorulara doğru düzgün cevap verebilecek bir babayiğit de yoktur. Şu notları yazan kişi, Arjantin topraklarına tekrar ayak bastığı gün öldü. Onun yazdıklarını yeni baştan düzenleyen ve cilalayıp parlatan kişi olan ben de artık ben değilim, en azından o zaman olduğum ben değilim. 'Amerika'mızda gelişigüzel dolaşmak, beni sandığımdan daha fazla değiştirdi.

Fotoğraf teknikleri üzerine kaleme alınmış her kitap, karşınıza, dolunayın parlak ışıklarla boyadığı bir gece manzarası çıkarabilir ve zihninizi, bu göz kamaştırıcı karanlığın sırrını ele veren çağrışımlarla yüklü düşüncelere boğabilir. Oysa okuyucu, benim retinamı ne kadar hassas bir sıvının kapladığını gerçek anlamıyla bilemez, as-

lına bakarsanız, buradaki duyarlılığı kendim bile çok zor fark edebildiğimi düşünüyorum ve zaten tam da bu yüzden o enstantaneyi incelemek için, resmin aktarıldığı kartı elinize alarak yoklayıp durmanızın bir faydası olmadığı kanısındayım. Eğer size bir gece resmi sunuyorsam, siz bunu kabul eder ya da etmezseniz, bunun en ufak bir önemi yok; günlüğüme aktardığım notların resimlediği manzarayı gerçekten algılayamadığınız sürece, benim bakış açımı benimsemekten başka bir seçeneğiniz olamaz. O yüzden şimdi sizi kendimle, daha doğrusu, o zamanki halimle baş başa bırakıyorum...

İLK İZLENİMLER

Bir ekim sabahıydı. 17 Ekim* tatilinden faydalanıp Cordoba'ya gitmiştim. Şekerli *mate*** içip 'şu sefil hayat'taki en son olaylardan konuşarak ve ara sıra La Poderosa II'yi kurcalayarak Alberto Granado'nun evinin dibindeki çardağın altında uzanıyorduk. Alberto, San Francisco del Chanar'daki cüzamlılar hastanesinden ayrılmak zorunda kaldığından ve şimdi Hospital Espanol'daki işinde ne kadar az maaş aldığından yakınıp duruyordu. Ben de işimi bırakmak zorunda kalmıştım, ama ondan farklı olarak, bu durumdan hayli memnundum.

---

*) 17 Ekim, Juan Peron'un 1945'te hapishaneden bırakılışını kutlamak için kabul edilmiş bir ulusal tatil günüydü. General Peron, 1946'dan 1955'e ve 1973'ten 1974'teki ölümüne kadar Arjantin Cumhurbaşkanı'ydı.

**) *Mate*, Arjantin'in milli içkisidir; bir tür bitki çayı olan *mate*, uzun, gümüş uçlu metal bir pipetle, su kabağından yapılma özel kaplardan içilir.

Zaten, daha çok da hayalci kişiliğim ve özgür ruhum nedeniyle, yerimde duramayan biriydim. Tıp Fakültesi, hastaneler ve sınavlar gına getirmişti.

Mate'leri yuvarladıkça kurduğumuz hayallerde uzak diyarlara gittik, tropik denizlerde dolaştık ve neredeyse bütün Asya'yı kat ettik. Derken, sanki kurduğumuz hayallerin doğal bir parçasıymış gibi, "Niçin Kuzey Amerika'ya gitmiyoruz?" sorusu ortaya düştü.

"Kuzey Amerika'ya mı? Nasıl?"

"La Poderosa'yla, dostum."

Böylece geziye karar vermiş olduk ve o zaman benimsediğimiz genel ilkeden hiçbir zaman sapmadık; aklımıza eseni yapacaktık. Alberto'nun kardeşleri de yanımıza gelerek bize katıldılar ve içtiğimiz *mate*'ler, 'rüyamız gerçek olana kadar vazgeçmeme' anlaşmamızın mührü oldu. Ondan sonra ise en can sıkıcı aşama olan, gerekli belgeler, izinler ve vize işlemlerinin halledilmesi ve modern ulusların gezgin adaylarının önüne çıkardığı her türlü ıvır zıvır ayrıntının tamamlanması gerekiyordu. İşimizi kolaylaştırsın diye yetkililere yalnızca Şili'ye gideceğimizi söylemeye karar verdik. Yola çıkmadan önce bana düşen görev, elimden geldiğince çok sayıda dersin sınavını vermekti; Alberto'nunki ise motosikleti uzun yolculuğa hazırlamak ve hangi güzergâhı izleyeceğimiz konusunu düşünmek. O aşamada, ne kadar devasa bir çabanın içine girdiğimizin henüz farkında değildik; gözümüzün önüne tek gelen, çıkacağımız tozlu yollar ve motosikletimizin kuzeye doğru uçarcasına yol alarak kilometreleri birbiri ardı sıra devirmesiydi.

OKYANUSU KEŞFETMEK

Dolunay denizin üzerine siluetini düşürüyor, sakince inip kalkan dalgaları gümüşi pırıltılarla kaplıyordu. Bir kum tepeciğinin üzerine oturmuş, denizin kabarıp alçalışını izlerken, her birimiz kendi düşüncelerimize dalıp gitmiştik. Benim gözümde, deniz hep bir sırdaş, ona açtığım sırları kimseye anlatmayan bir dost olmuş ve bana her zaman ihtiyacım olan en iyi öğütleri vermiştir (dilediğim gibi yorumlayabildiğim bir fısıltı, yani). Gözlerini dikip dalgaların sahilde bir kabarıp bir yok olmasını izleyen Alberto'ya göreyse, yeni ve tuhaf biçimde tedirgin edici bir manzaraydı. Neredeyse otuz yaşına geldiği halde Atlantik'i ilk defa görüyordu ve yeryüzünün her köşesine uzanan sonsuz sayıda yol bulunduğunu keşfetmek onu derinden sarsmıştı. O sırada denizden yana gelen taze bir esinti suyun gücünü tenimizde hissettirirken, dokunduğu her şeyi de başka bir şeye dönüştürüyordu; Geri-dön* bile, küçük şirin burnunu kaldırmış, dakikada birkaç kez önüne kadar gelip yayılıveren gümüş şeritlere dik dik bakıyordu. Geri-dön, hem bir sembol hem de bir kazazededir: Benim bir an önce geri dönmemi isteyen bağın bir sembolü, başına gelen iki büyük talihsizliğin içinden sağ çıkan bir kazazede. Bu talihsizliklerin birincisi, onu içine koyduğumuz kutuyla birlikte motosikletin arkasından uçup bir atın ayakları altında kaldığı ve canını

*) Bu, Ernesto'nun, o sırada Miramar'da tatilde bulunan kız arkadaşı Chichina'ya, geri döneceğine işaret eden bir hediye olarak verdiği küçük köpeğin ismidir.

zorlukla kurtardığı bir kaza, diğeri de sonu gelmek bilmeyen bir ishaldi.

Mar del Plata'nın kuzeyinde bulunan Villa Gesell'de amcalarımın birine misafir olduğumuz bir akşam, kat edeceğimiz ilk 1,200 kilometrenin muhasebesini yapıyoruz; yolun en kolay kısmını oluşturan bu uzaklık bile bizi haddimizi bilmeye davet ediyor aslında. Sonunda başarılı olup olamayacağımızı bilmiyoruz, ama serüvenin giderek çetin bir meydan okumaya dönüşeceği daha o anda belli oluyor. Alberto, neredeyse dakikası dakikasına hazırladığı gezi planına bakıp bakıp gülüyor; plana göre hedefimize ulaşmak üzere olmalıydık çünkü, oysa daha yolun başında olduğumuz da kafamıza dank etmiş durumdaydı.

Amcamın bize 'ihsan ettiği' çok miktarda sebze ve konserve etle donanmış olarak Gesell'den ayrıldık. Bariloche'ye ulaşırsak ona bir telgraf çekmemizi rica etti bizden; söylediğine göre, yolladığımız telgrafın numarasıyla aynı rakamları taşıyan bir piyango bileti alacaktı. Biraz abartıyor, diye düşündük. Amcamın yanındakiler, "Motosiklet, aheste aheste yol almak için iyi bir bahanedir," gibi şeyler söylediler, ancak biz de onları yanıltmaya kararlıydık. Yine de içimize düşen bir kurt bizi birbirimizle konuşup güven tazelemekten alıkoyuyordu.

Sahil yolunda Geri-dön, uçmaya olan eğilimini bir kez daha gösterdi, ama bu sefer tepe üstü çakılmadan paçayı kurtarmayı başaracaktı. Ağırlık merkezinin arkasında bir yerde asılı duran bu fazladan yük, dikkatimizin biraz dağılması üzerine ön tekerleğin havaya kalkmasına ve geniş bir kavis çizmeye kalktığımızda savrulmamıza neden olduğundan, aracı dengeli kullanmak hayli zor oluyor-

du. Sonunda bir kasabın önünde durduk ve biraz ızgaralık et, köpek için de, sonradan nedense yanına yaklaşmayı bile istemeyeceği bir şişe süt aldık. Sevgili köpeğimizin sütün tadına bile bakmaması yüzünden önce onun sağlığı, sonra da onu satın almak için söküldüğüm paralar için endişelenmeye başlamıştım. Et de galiba at etiydi; inanılmaz derecede tatlı olduğundan onu da bizim midemiz kaldırmadı, fakat etten yere attığım her parçayı köpeğin kaşla göz arasında yuttuğunu görmek çok şaşırtıcıydı. Bunu görünce onun için düşündüğümüz süt rejiminden vazgeçtik. Miramar'da, Geri-dön'ün hayranlarının şamatası ortasında, ben de...

...ROMANTİZM FASLI

Bu günlüğün amacı tabii ki Geri-dön'ün kendine yeni bir yuva bulduğu Miramar'da geçen günleri anlatmak değil, ama bu evin sakinlerinden birinin, hiç beklenmedik bir anda gezimizin sürüp sürmeyeceği konusunda anahtar bir role oturuverdiğini de söylemeden geçmek istemiyorum. Gezimiz sanki kararsızlık içinde durgun bir suya çekilmişti ve her şey ağzımdan çıkacak söze bağlı gibiydi.

Alberto tehlikeyi sezince, kendini dev Amerika kıtasının yolları ve caddelerinde tek başına gezerken hayal etmeye başlamış, ama bana tek kelime etmemişti. Çekişme, kızla benim aramdaydı. Onu zorlukla da olsa bırakıp giderken, bir an için kulaklarımda Otera Silva'nın* bir şi-

*) Venezuelalı solcu şair ve romancı Miguel Otero Silva, 1908'de doğmuştur.

iri çınladı ve kendimi anlık bir zafer kazanmış gibi hissettim.

Sandalda,
Islak ayakların suda çırpınışları,
Geliyordu kulağıma,
Açlığın gölgesinin
Düştüğü yüzleri hissederken,
Kalbim o dilber ile sokak arasında
Salınıyordu bir sarkaç misali.
Nasıl bir güç koparabilir
Beni onun gözlerinden,
Kollarından
Nasıl bir güç çözebilir beni.
Gözyaşları bulutlarla
Örterken kederini,
Yağmurun ve pencere camının
Arkasında, haykırmayı başaramadı,
“Bekle,” diye.
“Bekle, seninle geliyorum.”

Tabii sonraları, kabaran denizin sahile fırlattığı bu tahta parçasının, “Başardım,” demeye hakkı olup olmadığına bayağı kafa yordum, ama dediğim gibi çok sonra oldu bu. Oysa şimdiki zamanı, sonrasında neler olacağı hiç mi hiç ilgilendirmez. Her an çekip gitmeyi planladığım iki gün lastik gibi sekiz güne uzadı, veda etmenin yarı acı, yarı tatlı tadı ağız kokuma karışmış, sonunda kendimi, daha ilginç şeyler yaşayacağım hayalini kurduğum yeni diyarlara götürecek olan serüven rüzgârlarına teslim olmuş bir halde buldum.

Daha yolculuğun ilk zamanlarında kendime dost edindiğim denizin yardımıma koşmaya ve beni içine düştüğüm cehennemden kurtarmaya karar verdiği günü hatırlıyorum. Kumsalda tek bir canlı bile yoktu ve denizden serin bir rüzgâr esiyordu. Başımı, beni bu kıyılara bağlayan kucağa gömmüştüm. Bütün evren, içimdeki sesin ritmine ayak uydurmuş salınıp duruyor, etrafımdaki her şeyi kendi düzenine uyduruyordu. Fakat ansızın, eskisinden daha güçlü bir esinti denizden farklı bir ses getirdi; şaşkınlıkla başımı kucağımdan kaldırdığımda hiçbir şey göremedim, anlaşılan hislerim yanlış alarm vermişti. Denizin uyarısı bir kez daha kulağıma geldiğinde yeniden başımı dizlerine yaslamış ve düşlerimi tekrar o şefkatli kucağın sıcaklığına bırakmıştım. Şimdi denizin gümbür gümbür öten uyumsuz ritmi içimdeki kalenin duvarlarını aralıksız dövüyor ve ruhumun bozulmaz sandığım dinginliğini tehdit etmeye başlıyordu.

Üşüyünce sahilden ayrıldık ve beni bırakmaya yanaşmayan o huzursuz edici varlıktan kaçmaya çalıştık. O kısacık sahil parçasında deniz, ebedi yasasına kayıtsız kalarak bir an için bir uyarı işareti göndermeyi gerekli görmekteydi. Oysa âşık bir erkek (Alberto'ya kalsa daha sert ve daha az edebi bir dil kullanırdı ya, neyse), asla bu tür uyarılara kulak verecek durumda değildir; Buick'in dev karnında kendi evrenimin burjuva kısmı henüz yeni boy gösteriyordu.

Her iyi kâşifin ilk emri şöyledir: Çıkılan her seferin iki kritik noktası vardır; yola çıkış ânı ve hedefe varış ânı. Eğer henüz kâğıt üzerinde olan ikinci noktayı gerçekte durduğunuz noktayla çakıştırmak istiyorsanız, kullana-

cağız araçlara hiç kafa yormamalısınız (çünkü sefere çıkmak, onun bittiği yerde biten bir farazi alanı temsil eder, öyleyse bir amaca ulaşmanın ne kadar çok aracı varsa, bu alan da o kadar çeşitlidir, bir başka deyişle, araçların her zaman için sonsuz sayıda olduğunu hiç akıldan çıkarmamakta fayda vardır).

O sırada Alberto'nun nasihati aklıma geldi:

"Ya onun bileziğini istersin, ya da sen, olduğunu sandığın kişi değilsin."

Kızın elleri benimkilerin içinde kaybolup gitmişti.

"Chichina, bu bilezik... Onu kılavuzluk etmesi ve seni hatırlatması için bana verir misin?"

Zavallıcık! Parmakları bana onu arzu ettiren aşkı hissetmeye çalıştığını anlatsa da, altına önem vermediğini biliyordum. En azından benim düşüncem buydu. Alberto ise (bir parça haylazca bir adilikle), aşkımın yirmi dokuz kıratlık değerini hissetmek için çok duyarlı parmaklara sahip olmaya gerek olmadığını düşünüyordu.

SON BAĞLARI DA KOPARIP ATMAK

Bir sonraki durağımız, Alberto'nun eski bir üniversite arkadaşının çalıştığı Necochea'ydı. Oraya pek zorluk çekmeden sabahleyin, tam da yemek vaktinde vardık ve çok candan biçimde karşılandık; ancak Alberto'nun arkadaşının karısı bize aynı sıcaklığı göstermemişti, fazlasıyla belli olan bohem tarzımızı yuvası açısından tehlikeli bulmuş olmalıydı.

"Doktor çıkmanıza bir yılınız kalmış ve siz uzaklara gidiyorsunuz, öyle mi? Ne zaman geri döneceğiniz konusunda da en ufak bir fikriniz yok. Derdiniz ne sizin?"

Birbiri ardı sıra yağdırdığı 'niye'li ve 'niçin'li sorularına istediği gibi cevaplar alamamak kadının tüylerini diken diken etmeye yetmişti. Bize karşı nezaketini esirgemedi gerçi, ancak, kocası 'bedel ödeyemeyecek' kadar zayıf olduğundan zaferin kendisinin olduğunu, kocasının da aynı deliliği yapmaya kalkmayacağını bilmesine (ya da benim onun bunu bildiğini düşünmeme) rağmen, yüz hatlarında kendisini tedirgin eden şeye karşı sergilediği düşmanlık kolayca seçilebiliyordu.

Mar del Plata'da Alberto'nun, Parti'ye* katılmış ve böylece partili olmanın sağladığı bütün ayrıcalıklardan yararlanmakta olan bir doktor arkadaşını ziyaret ettik. Alberto'nun Necochea'daki arkadaşı kendi partisine (Radikallere) sadık kalmış olsa bile, biz ikisine de aynı derecede uzaktık.

Ben zaten radikalizmi hiçbir zaman benimsenebilir bir siyasal konum olarak düşünmemiştim; şimdi, bir zamanlar bazı liderlerine saygı duyduğu için bu çizgiye yakınlık hissetmiş olan Alberto üzerindeki etkisinin de azaldığını izliyordum. Bizi üç gün bayağı rahat ettiren çifte teşekkür ettikten sonra motosiklete binip Bahia Blanca'ya doğru yola koyulduğumuzda, kendimizi biraz yalnız, ama oldukça özgür hissettik. Gittiğimiz yerde de bizi bekleyen dostlar vardı; bu seferkiler benim dostlarımdı ve onlar da bize cömertlikleri ve samimi konukseverliklerini hiçbir şeyi esirgemeksizin gösterdiler.

---

*) Peroncu Parti.

Bu güney limanında birkaç gün geçirdik, motosikletin bakımını yaptık ve şehirde şöyle bir tur attık. Yalnız bunlar, para meselesini aklımıza getirmeden geçirdiğimiz son günlerdi. Acınılası bütçemizi aşmamak için mecburen katlanacağımız et, polenta ve ekmekten oluşan sıkı bir perhiz bekliyordu bizi. Ekmeğin tadı bile bir uyarıydı: Bize, "Beni kazanmak o kadar kolay olmayacak, dostum," diye fısıldıyordu sanki. Biz de onu daha büyük bir iştahla çiğneyip yutuyorduk. Develer gibi, sonradan lazım olur düşüncesiyle vücudumuza ekmek depolamaya çalışıyorduk.

Hareket edeceğimiz sabahın akşamında yüksek ateş beni yatağa düşürdü, bu yüzden Bahia Blanca'dan ayrılmayı bir gün erteledik. Sonunda ancak ertesi gün akşamüstüne doğru, saat üçte, Médanos yakınlarındaki kum tepelerine vardığımızda iyice kızgınlaşacak olan yakıcı güneşin altında yola koyulduk. Motosiklet, üzerindeki yükleri dengeli biçimde yerleştirmediğimiz için, ikide bir kontrolden çıkıp daireler çiziyordu. Alberto, kazanma konusunda hayli iddialı olduğu küçük ve çetin bir savaşa girişmişti kumla. Gerçek şu ki, nihayet kumlardan kurtulup nispeten daha düz bir yola ulaşana dek, en az altı defa sırt üstü kumlara serilmiş bir halde bulmuştuk kendimizi. Yine de sonunda kumları aşmış olmamız, Médanos'la giriştiği savaştan galip çıktığını iddia eden yoldaşımın kazandığı zaferin açık bir kanıtıydı.

İşte, yeniden yoldaydık; direksiyona ben geçtim ve kaybettiğimiz zamanı telafi etmek amacıyla hızımızı arttırdım. Biraz ilerlediğimde, aldığım virajlardan birinin kumlu olduğunu fark etmedim ve güm! Yolculuk boyun-

ca yaptığımız en ciddi kaza başımıza geldi. Alberto tek bir sıyrık almadan atlatmıştı, ama silindir benim sıkışan ayağımı yaktı ve yara iyileşmediği için vücudumda uzun süre varlığını hissettirecek olan sevimsiz bir hatıra bıraktı.

Şiddetli yağmur yüzünden *estancia*'ların* birinde bir sığınık aramak zorunda kaldık, ama oraya varmak için üç yüz metrelik çamurlu bir patikadan geçmemiz gerekiyordu ki, bu da birkaç defa deneme yapmamızı gerektiren oldukça zorlu bir uğraş olacaktı. Karşılama muhteşemdi, ancak asfalt olmayan bir yoldaki ilk tecrübemizin faturası da kabarık olmuştu: tek bir günde dokuz takla. Buna rağmen, yolculuğumuzun bundan sonraki kısmında bulabileceğimiz tek yatak türü olan tulumlarda, bir salyangoz için kabuğu ne demekse bizim için o anlamı taşıyan sevgili La Poderosa'nın yanı başında yatıyor, sabırsız bir sevinçle gözlerimizi geleceğe dikiyorduk. Ama ne kadar yorgun düşmüş olursa olsun uyumaya yanaşmayan gözlerin içinde, terk edip arkamda bıraktığım bir çift yeşil nokta, peşine düşmüş olduğum özgürlükle alay ediyor, dünyanın denizleri ve karalarını boydan boya aşan hayali uçuşumun üzerine kendi canlı görüntüsünü yerleştiriyordu.

GRİBİN İLACI: YATAK

Uzun yol boyunca tek bir defa bile kaza geçirmeyen motosikletimiz can sıkıntısından, biz ise bitkinlikten ho-

*) Arjantin'de çiftliğe ya da sığır çiftliğine verilen ad.

murdanıp duruyorduk. Çakıl kaplı yolda ilerlemek, keyifli bir eğlenceyi boğucu bir hamallığa çeviriyordu. Nöbetleşe direksiyon başına geçtiğimiz bütün bir günün sonunda, geceleyin, her tarafımızdan akan uyuma arzumuz, beleş yatacak yer bulabileceğimiz büyükçe bir şehir olan Chole Choel'e varma isteğimize baskın çıkınca Benjamin Zorilla'da durduk ve tren istasyonundaki bir odaya büyük bir mutlulukla yerleştik. Orada hemen yatağa devrilip kütük gibi uyuduğumuzu hatırlıyorum.

Ertesi sabah erkenden kalktık, ama *mate* hazırlamak için su almaya gittiğimde, vücudumu tuhaf bir duygunun kapladığını ve içime bir ürpertinin yayıldığını hissettim. On dakika sonra cin çarpmış bir adam gibi tir tir titriyordum. Birbiri ardı sıra yuvarladığım kinin tabletleri hiçbir işe yaramıyordu ve başım garip ritimler çalan bir davula dönmüştü; duvarda şekilsiz, acayip renklerin dans ettiğini izlerken, korkunç bir kusma nöbetinin sonunda yeşil bir sıvı boşalmıştı içimden. Bütün günü akşama kadar tek bir lokma yiyemeden, o halde geçirdim ve kendimi artık motosiklete binecek ölçüde iyi hissettiğimde Alberto'nun sırtına yaslanıp uyuklayarak Choele Choel'e ulaşmayı başardık.

Orada doğruca, küçük bir hastanenin müdürü ve parlamento üyesi olan Dr. Barrera'ya başvurduk. Bize çok cana yakın davrandı ve uyumamız için bir oda gösterdi. Bana peş peşe penisilin vererek dört saat içinde ateşimi düşürdü, ama ne zaman kalkıp gitmekten söz etsem, başını sallayarak, "Gribin ilacı yataktır," deyip durarak beni engelledi. Böylece, krallara layık bir muamele gördüğümüz bu şehirde birkaç gün kaldık. Alberto, hasta kı-

yafeti içinde bir fotoğrafımı çekti. Halim utanç vericiydi: sıska bir vücut, şişmiş gözler, biçimi sonraki aylarda da değişmeyecek, gülünç bir sakal. Bunun iyi bir fotoğraf olmaması bizim ayıbımızdı; değişen koşullarımızı, 'medeniyet'in zincirlerinden kurtularak ulaştığımız yeni ufukları belgeliyordu.

Bir sabah doktor, geldiğim andan beri âdet olduğu üzere başını manalı bir şekilde sallamadığında vakit tamam olmuştu. Hiç zaman yitirmeden, daha o saat yola çıkmış, batıya yönelerek bir sonraki hedefimiz olan göllere doğru ilerlemeye başlamıştık bile. Fakat ilerledikçe motosikletimizin sanki yolla boğuştuğunu hissediyorduk; özellikle Alberto'nun favori aleti olan telle sık sık tamir ettiğimiz dış kısmı, aracın zorlanmakta olduğunun işaretlerini veriyordu.

Alberto, bu durum için nereden devşirdiğini bilmediğim, Oscar Galvez'e* atfettiği bir söz yumurtlamıştı: "Tel her zaman vidanın yerini tutabilir; onun için sen bir tel uzat, daha güvenlidir." En azından tel meselesinde, pantolonlarımız ve ellerimiz Galvez'in takipçileri olduğumuzun kanıtıydı.

Gece çöktüğünde biz hâlâ bir yerleşim yerine ulaşmaya çalışıyorduk; ışığımız yoktu ve geceyi açık havada geçirmek zorunda kalmak da tatsız bir durumdu. Nereden geldiğini tam olarak çıkaramadığımız bir ses duyduğumuzda solgun far ışığında ilerliyorduk ve hemen orada mola vermeyi kararlaştırdık. Geceyi olduğumuz yerde geçirmekten başka seçeneğimiz yoktu, bu yüzden çadırımızı açıp içine kurulduk ve sürünerek içine girdik; yor-

*) Arjantinli bir şampiyon rallici.

gunluktan sızıp uyuyakalırsak açlık ve susuzluğumuzu (yakınlarda su yoktu ve yedeğimizde et de kalmamıştı) unutacağımızı ümit ediyorduk. Nasıl olduysa, akşamın yumuşak esintisi ansızın şiddetli bir fırtınaya dönüşerek çadırımızı söküp attı ve bizi don gömlek ortada bıraktı. Motosikleti bir telgraf direğine bağlayıp, bir zarar gelmesin diye çadırı onun üzerine örtmek durumunda kaldık ve kendimiz de onu siper alarak yere uzandık. Kasırgayı andıran bu fırtına yüzünden tulumlarımızı da kullanamıyorduk. Anlayacağınız, sevimli bir gece sayılmazdı, ama iyice bastıran uyku sonunda soğuğa, rüzgâra ve diğer şeylere galip gelerek bizi esir aldı. Sabahleyin saat dokuzda, güneş tam tepemize çıkmışken uyandık.

Gün ışığında, akşam dikkatimizi çeken sesin motosikletin ön kısmında bulunan şasideki bir kırılmadan kaynaklandığını fark ettik. Hiç vakit kaybetmeden elimizden gelen en iyi şekilde onu tamir etmeye çalışmak ve kırılan demire kaynak yaptırabileceğimiz bir şehir bulmak zorundaydık. Sadık dostumuz telimiz, sorunu geçici olarak çözmeyi başardı. Aceleyle eşyalarımızı topladık ve en yakın şehre tam olarak ne kadar mesafede bulduğumuzu bilmeden yola koyulduk. Oysa, hemen bir sonraki virajı döner dönmez bir ev görecektik; buna ne kadar şaşırdığımızı tahmin edebilirsiniz.

Evin sakinleri bizi çok iyi karşıladılar ve nefis bir kızarmış et ikram ederek açlığımızı yatıştırdılar. Bu evden, kaynak yaptıracak bir dükkân bulabileceğimiz Piedra del Águila denilen yere kadar yirmi kilometrelik mesafeyi yürüyerek aldık, ama vakit geç olunca da geceyi tamircinin evinde geçirmeye karar verdik.

Motora fazla zarar vermeyen birkaç küçük devrilişi saymazsak, San Martin de los Andes'e doğru sükûnet içinde ilerlediğimizi söyleyebilirim. Kıvrıla kıvrıla akan bir nehirle birlikte eğrilip bükülen nefis bir çakıl yolda Güney'deki ilk taklamızı attığımızda hedefimize neredeyse varmış durumdaydık ve direksiyon başında yine ben bulunuyordum. Bu defa La Poderasa'nın karoseri devam etmemizi engelleyecek ölçüde ciddi bir yara aldı ve hepsinden öte, en çok korktuğumuz şey başımıza geldi; arka tekerlekte bir delik açılmıştı. Deliği tamir etmek için önce bütün yükümüzü indirmek, kırılan demiri sağlamlaştırmak amacıyla bağladığımız bütün telleri geri sökmek, arkasından da elimizdeki acınası levyeye meydan okuyan çamurlukla mücadele etmek gerekiyordu. Bu yassı teker (tembelce çalıştığımızı da eklemeliyim yalnız) bize iki saat kaybettirdi. İkindiye doğru, çok konuksever olduğunu bildiğim, benim örnek alıp benzemeye çalıştığım müzmin gezgin bir amcamı da vaktinde ağırlamış olan, Almanlara ait bir *estancia*'da durduk. Bize *estancia*'nın içinden geçen nehirde balık tutabileceğimizi söylediler. Alberto bunun üzerine heybesinden oltasını çıkarıp nehre fırlattı ve henüz ne olduğunu anlamadan, güneşte parıldayarak oltanın ucunda zıplayıp duran bir şey çıkardı. Tuttuğu, bol etli nefis bir gökkuşağı alabalığıydı (en azından terbiye edilip fırında pişirildiğinde o aç halimizle bize nefis gelmişti). Ben balığı hazırlarken Alberto oltasını tekrar tekrar atıyordu, ama saatler geçtiği halde ikinci bir balığın oltasının iğnesini ısırdığına tanık olamadı. Bu sırada artık karanlık çöktüğünden, geceyi tarım işçilerinin mutfağında geçirmemiz gerekti.

Sabahleyin beşte, bu tür mutfakların tam ortasında duran devasa ocak yakılmış, ortalık dumana boğulmuştu. Tarım işçileri bize acı *mate*'lerden verdiler ve bizim içtiğimiz türden, bu bölgede *şekerli mate* diye bilinen 'hanımevladı matesi'yle dalga geçip durdular. Mazlum Araucanian ırkında çok rastlanan bir özellikle, pek konuşkan sayılmazlardı; geçmişte başlarına bir sürü talihsizlik getirmiş olup onları hâlâ sömüren beyaz adam karşısında haklı bir tedirginlikleri vardı. Araziyle ve işleriyle ilgili sorular yönelttiğimizde de, aldırış etmeyip omuz silkerek, "Bilmiyorum," ya da "Olabilir," türünden, lafı ağzımıza tıkayan karşılıklar veriyorlardı.

Orada ağız dolusu kiraz yeme fırsatını da bulmuştuk; fakat o kadar fazla tıkınmışız ki, bizi erik ağaçlarının yanına götürdüklerinde ben tek bir erik bile yiyememiş, yediğim kirazları hazmetmek üzere yere uzanıp yatmaktan başka çare bulamamıştım. Alberto ise kabalık etmiş olmamak için biraz yemeye çalıştı. Sanki ağaçlara tırmanmış domuzlar gibi, hemen bitecek bir yarışa katılmışız gibi yemiştik. Arazi sahibinin oğullarından biri, bizi üstü başı dökülen ve belli ki açlıktan ölmek üzere olan, biraz kafadan çatlak 'doktorlar' gibi görmüştü, ama gözümüz doyana, sonunda midemizi sarsmamak için ağır ağır adım atarak yürümek durumunda kalana kadar yememize ses çıkarmayacak nezaketi göstermeyi de esirgememişti.

Onlara teşekkürlerimizi sunup veda ettikten sonra, aracımızın motorunu ve diğer küçük arızalarını tamir ettirip San Martín de Los Andes'e doğru yola çıktık ve gideceğimiz yere hava kararmadan vardık.

SAN MARTÍN DE LOS ANDES

Yol, muhteşem bir dağ silsilesi oluşturan And'ların eteklerinde dolanıyor, sonra birden, kendisi çirkin ve mahzun görünen, ama görkemli ve sık ağaçlı dağlarla çevrilmiş bir şehre doğru hızla inişe geçiyordu. San Martin, beş yüz metre genişliğinde ve otuz beş kilometre uzunluğundaki bir su şeridi olan Lacar gölünün derinliklerine gömülen sarı-yeşil renkteki yokuşların üzerindeydi. Şehrin iklimi ve ulaşım problemleri, turistik bir eğlence yeri yapılmak üzere daha 'keşfedildiği' gün çözülmüş, bir başka deyişle rızkı güvence altına alınmıştı.

Bir sağlık ocağına yaptığımız ilk atak tam bir başarısızlıkla sonuçlandı, ama orada çalışanlar, aynı taktiği Milli Park görevlilerine karşı uygulamamızın iyi olacağı tavsiyesini vermekten de geri kalmadılar. Bereket versin, park sorumlusu bizim kulübelerden birinde kalmamıza ses çıkarmadı. Sonra, buz gibi soğuk bir yüze sahip, yüz kırk kiloluk devasa bir adam olan, ama davranışları bir kibarlık abidesi olan gece bekçisi geldi ve kendi kulübesinde yemek pişirmemize bile izin verdi. İlk gece harikaydı; kulübedeki hasırların üzerine uzanıp, rahat ve sıcak bir gece geçirdik. Gecelerin soğuk geçtiği bu bölgede az nimet değil doğrusu.

Ertesi gün biraz et satın alıp göl kenarında yürümeye koyulduk. Gezimizi bitirip geri döndüğümüzde tekrar buraya gelip, kırların medeniyetin avantajlarına baskın çıktığı bu dev ağaçların gölgesinde bir laboratuvar kurmayı bile hayal ettik. Kuracağımız yapıda, kışın her taraf

beyaza büründüğünde gölü görecek çok büyük pencereler olacak, bir kıyıdan ötekine gitmek için bir tekne bulunacak ve tamamıyla bâkir ormanda sonsuz gezilere çıkacaktık.

Gezilerimizde karşımıza çıkan böyle güzel yerlerin bizde her şeye boş verip orada kalma arzusu uyandırdığı sık olurdu, ama içimizdeki bu bir yerde kalıp yerleşme güdüsünü ateşleyecek derecede olağanüstü bir çekim gücüne sahip tek yer de Amazon ormanlarıydı. Kaderin garip cilvelerinden birinin bana öğrettiği bir şey var ki, o da geziye çıkmamın, daha doğrusu *bizim* geziye çıkmamızın nedeninin Alberto'nun kişiliğinin de benimkine çok benzemesidir. Aynı şekilde, Güney Arjantin'deki bu harika yerler üzerine derin düşüncelere daldığım anlar çok olmuştu. Belki bir gün aylaklıktan sıkıldığımda, en azından şimdi kestiremediğim bir şekilde bir başka dünya anlayışına ulaşamazsam, tekrar Arjantin'e geri döner ve And göllerinin kıyısında bir yere yerleşirim.

Neyse, akşama doğru yeniden yola düşmüştük ve daha biz ulaşmadan hava kararmıştı. Orada, gece bekçisi Don Pedro Olate'nin bize bir ızgara ziyafeti hazırlamakta olduğunu görmek çok hoş bir sürprizdi. Biz de bu jeste karşılık olarak şarapları aldık ve üç kuruşluk masrafla aslanlar gibi bir yemek yedik. Yemek sohbetinde etin ne kadar leziz olduğundan, bir süre için Arjantin'de yaptığımız gibi müsrif yemek yeme imkânımız olmadığından söz ederken, Don Pedro bir sonraki Pazar günü orada bir araba yarışı düzenleneceğini ve kendisine sürücülere ızgara hazırlamasının teklif edildiğini söyledi. Daha sonra da bu işte iki yardımcıya ihtiyacı bulunduğunu söyleye-

rek bize iş önerdi. "Belki para alamazsınız, ama ete doyarsınız," diye de sözlerini tamamladı.

Bu fikir bize cazip gelince, Güney Arjantin Izgara Kralı'nın Bir ve İki Numaralı Çırakları olma görevini seve seve kabul ettik.

Çıraklar olarak neredeyse dinsel bir tutkuyla Pazar gününün gelmesini iple çekiyorduk. O gün sabahın altısında kalkmış, ızgara yapılacak yere götürülmek üzere bir kamyona odun yığmaya başlamıştık bile. Saat on bire kadar yoğun bir gayretle çalıştık, işaret verilince de herkes nefis pirzolalara iştahla akın etti.

Emirleri veren kişi, ona her muhatap olduğumda 'Senyora' diye hitap ederek saygıda kusur etmemeye çalıştığım tuhaf biriydi. Birlikte çalıştığımız arkadaşlardan biri beni uyarana kadar da o şekilde hitap etmeyi sürdürdüm: "Hey delikanlı, Don Pendón'un üzerine o kadar gitme, sana kızabilir."

Bunun üzerine, pek de kibarca sayılmayan bir el hareketiyle, "Don Pendón da kim oluyor?" diye tepki gösterip, onun 'Senyora' olduğunu öğrenince olduğum yerde çakıldım kaldım, ama bu şaşkınlığım fazla uzun sürmedi.

Hemen her ızgara ziyafetinde gözlendiği gibi, konukların sayısına kıyasla çok fazla miktarda et vardı, bu yüzden develere has yeteneklerimizi gösterebilmemiz için bizi öne sürdüler. Bu arada biz de, titizlikle hazırladığımız bir planı uygulamaya koymuştuk. Ben her mide bulantısında gittikçe daha çok kafayı bulan bir sarhoş numarası yapıyor, sonra da deri montumun altına sakladığım bir şişe kırmızı şarapla yalpalaya sendeleye dere ke-

narına gidiyordum. Bu türden beş sefer yaptıktan sonra bir sürü kırmızı şarap, bir söğüt dalının altından akan derenin soğuk sularının içine depo edilmiş oldu. Üstümüze düşen işleri tamamlayıp sıra kamyonu yükleyerek şehre geri dönmeye geldiğinde, ben pek gönüllü olmadığım halde hazırladığımız senaryoda kendime düşen rolü yerine getirerek Don Pendón'la kavga ettim ve en sonunda tek bir adım atamayacak halde çimlerin üstüne sırt üstü serildim kaldım. İyi arkadaş rolünü oynamak Alberto'ya düşmüştü; benim davranışlarımdan dolayı patrondan özür diledi ve kamyon şehre doğru yola koyulurken beni idare edip kendime getirmek bahanesiyle yanımda kaldı. Uzaklaşıp giden kamyonun motor gürültüsü kulaklarımızdan tamamen çıktığında yerimizden genç taylar gibi fırlayarak, birkaç günlük sulanmış şaraplarımızı çıkarmak üzere su birikintisinin yanına koştuk. Alberto benden daha önce vardı ve ben daha onun yanına gelmeden kendisini dalların arasına attığını gördüm. Yüzü görülmeye değerdi. Depomuzun bulunduğunu düşündüğümüz yerde tek bir şişe şarap bile yoktu. Anlaşılan, yaptığım sarhoş numarasına diğer konuklardan birisi kanmamış ya da şarap aşırdığımı görmüştü. Sonuçta, geride bir başımıza kalmış, benim sarhoşluk maskaralığını gülümseyerek izleyenleri aklımdan geçirerek, hırsızın kim olduğunu anlamamıza yarayacak ironik davranışları hatırlamaya çalışıyorduk, ama bütün çabalarımız nafileydi. Yine de iyi yiyip iyi içmiştik; bunun yanında bir feleği şaşmış bir halde, elimizde bir parça ekmek, peynir ve geceyi geçirmek üzere bırakılan bir-iki kilo eti taşıyarak şehre yayan dönmek zorunda kaldık. Tabii, feleğimizin şa-

raptan dolayı değil, enayi yerine konduğumuz için şaşırdığını düşünmek zor olmazdı.

Ertesi gün hava soğuk ve yağmurluydu. Böyle olunca yarışın iptal edileceğini düşünüyor ve yine göl kenarında ızgara yapmak için yağmurun hafifleyip dinmesini bekliyorduk ki, hoparlörlerden yarışın yapılacağının ilan edildiğini duyduk. Izgaracı yardımcıları olarak yarışlara para ödemeden girebildik ve kendimize rahat bir yer bularak Arjantinli sürücülerin oldukça heyecanlı yarışmalarından birini keyifle seyrettik.

Yarıştan sonra, kulübemizin kapısının önünde oturmuş, *mate* içerken, tekrar yola düşmeyi tasarlıyor ve izleyebileceğimiz farklı güzergâhların avantajları üzerinde tartışıyorduk; tam o sırada bir cip gelip eve yanaştı ve cipin içinden Alberto'nun uzaktan, fantastik Villa Concepción del Tió'dan arkadaşları olan bir grup indi. Yeni gelenlerle sarılıp kucaklaşma faslının ardından, böylesi durumlarda âdet olduğu üzere vakit geçirmeden karınlarımızı köpüklü sıvılarla doldurmaya gittik.

Alberto'nun arkadaşları bizi kendilerinin çalıştıkları Junin de los Andes'e, onları görmeye davet ettiler; biz de teçhizatımızı milli parktaki kulübede bırakmış olduğumuzdan, gayet hafiflemiş bir şekilde motosikletle yola koyulduk.

BİR DAİRE ÇİZİYORUZ

Junin de los Andes, göl kenarındaki komşu yerleşim yerinden daha az şanslı olan, insanların medeniyetin il-

gisinden mahrum, ot gibi yaşamak zorunda kaldıkları bir yerdi. Arkadaşlarımızın kaldığı barakalara benzer evler inşa ederek şehri yeniden canlandırmaya ve uykuya dalıp gitmiş bir topluluğun tekdüze hayatını sarsmaya yönelik girişimlerin hepsi fiyaskoyla sonuçlanmıştı. Onları arkadaşlarımız diye adlandırıyorum, çünkü kısa bir süre içinde ben de kendi arkadaşım kadar hepsiyle can ciğer dost olmuştum.

İlk gece Villa Concepción'da eski günlerin yad edilmesiyle geçmiş, bitmek tükenmek bilmeyen bir şarap kaynağı da anlatılan hatıralara eşlik etmişti. İdmansızlık nedeniyle ben yarışı yarıda bırakmak zorunda kalmıştım, ama adam gibi bir yatakta yatmanın hatırına kütük gibi uyumaktan da geri kalmadım.

Ertesi gün, arkadaşlarımızın çalıştığı şirketin atölyesinde motosikletimizin birkaç problemini halletmekle geçti. Aynı günün gecesi bize Arjantin'den ayrılışımızın şerefine muhteşem bir veda töreni düzenlediler: mükemmel bir salatayla beraber, harika krakerler eşliğinde nefis bir sığır ve koyun eti ızgarası. Böylece, günlerce âlem yapmanın keyifli yorgunluğuyla, onlarla ilk karşılaştığımız zamanki gibi birbirimize sıkı sıkı sarılıp kucaklaşarak, civardaki başka bir göl olan Carrué yoluna doğru uğurlandık. Yok çok kötü olduğundan, zavallı motosikletimiz onu kumlardan çıkartmak üzere ittiğim her seferinde huzursuzca homurdanıyordu. İlk beş kilometreyi bir buçuk saatte alabildikten sonra düzgün yola çıkmıştık; bundan sonra, bâkir doğayla ve ağaçlarla kaplı tepelerle çevrili, küçük yeşil bir göl olan Carrué Chico'ya, ardından da, biraz daha büyükçe bir göl olan, ama oranın

kaçakçılarının Şili'ye geçmekte kullandıkları bir patikadan başka yol olmadığı için etrafını motosikletle dolanmanın mümkün görünmediği Carrue Grande'ye kazasız belasız varmamız zor olmamıştı.

İçinde kendisini bulamadığımız bir orman bekçisinin kulübesinde motosikleti bıraktık ve hemen göle bakan tepeye doğru tırmanışa geçtik. Neredeyse öğle olmuştu; erzağımız bir parça peynirle biraz reçelden ibaretti. Tam o sırada gölün üzerinde bir ördeğin uçtuğunu fark ettik. Alberto hemen bekçinin görevinin başında olmayışını, kuşun uzaklığını, verilebilecek para cezasını ve daha bir sürü şeyi hesaplayıp ateş etti. Şanslı bir atış (ördek için değil tabii) sonucunda ördek vurularak göle düştü ve hemen kendi aramızda ördeği oradan kimin alacağını tartışmaya başladık. Tabii atışı o yaptığı için bu tartışmada kaybeden ben oldum ve fazla düşünmeden, hızla suya daldım. Vücudumu sanki buzdan pençeler kavramıştı, suyun içinde zorlukla ilerleyebiliyordum. Soğuğa karşı alerjim olduğundan, Alberto'nun vurduğu ördeği getirmek üzere yirmi metre gidip yirmi metre de geriye yüzdüğümde hemen hemen bir bedevi kadar çile çekmiş hissediyordum kendimi. Neyse ki her zamanki açlığımızla terbiye edip kızarttığımız ördek nefis bir yemek oldu.

Öğle yemeği bize can verdi ve şevkle tırmanışımıza bıraktığımız yerden devam ettik. Ne var ki bizimle birlikte atsinekleri de yola koyulmuşlar, fırsatını buldukça bizi ısırıp her tarafımızı kızartıyorlardı. Yeterli donanımımız ve tecrübemiz olmadığından tırmanış çetin geçmekteydi, yine de bıkıp usandırıcı saatlerden sonra zirveye ulaşmayı başardık. Zirveye çıkınca uçsuz bucaksız, seyrine doyum

olmayan bir manzarayla karşılaşacağımızı sandığımızdan gördüklerimiz bizi hayal kırıklığına uğratacaktı gerçi; etraftaki tepeler manzaranın yayılmasını perdeleyen bir engel oluşturuyordu çünkü. Hangi tarafa bakarsak bakalım, dört yanımız bulunduğumuz yerden daha yüksek bir tepeyle sarılıydı.

Dağın doruğunu süsleyen karlarla birkaç dakika oyalandıktan sonra, karanlığın çökme vaktinin geldiğini fark edip hemen dönüş yolculuğuna başladık.

İlk etap kolaydı, ancak takip ettiğimiz küçük dere az sonra etrafı düz duvarlar ve kaygan taşlarla dolu coşkun bir ırmağa dönüştü ve mesafe almamız çok zorlaştı. Yamaçtaki söğütlerin arasından zorlukla ilerleyip, sonunda sık ve tekinsiz sazlıklarla kaplı bir alana geldik. Artık güneş batmış, geceyle birlikte her taraftan binlerce tuhaf ses uğursuz bir koro oluşturmaya başlamış, karanlığın içinde attığımız her adımda garip bir boşluk hissi ortaya çıkmıştı. Alberto o arada gözlüğünü kaybetti, benimse eşofmanımın altı resmen paçavraya döndü. En sonunda ağaçların bulunduğu bir yere ulaştık, tabii adımlarımızı yine büyük bir dikkatle atıyorduk; zift gibi bir karanlık altıncı hissimizi uyarmıştı çünkü, dakka başı bir uçurum görüyorduk.

Çamurun içinde ağır adımlarla gerçekleştirdiğimiz sonsuz bir yürüyüşün peşinden Carrué'ye akan dereyi tanıdık; sonra ağaçlık bölge sona erdi ve bir düzlüğe çıktık. Derenin kenarında silueti bir an için görüp kaybolan ve yükselmekte olan ay ışığında parlayıp duran bir geyiğin kocaman cüssesi bir an bizi büyüleyip olduğumuz yere mıhladı. Doğanın bu hediyesi kalp atışlarımızı yeni-

den hızlandırmış olmalıydı ki, biraz kendimize gelip canlandık ve etrafımızdaki doğal tapınağın huzurunu bozmamak için usulca ama sağlam adımlarla yürümeye devam ettik.

Yolumuzu tekrar kaybetmeyelim diye derenin içinden yürürken, buz gibi suyun pençeleri ayak bileklerimizin bütün hislerini körelttiğinden, en nihayet orman bekçisinin barınağına ulaştığımızda olduğumuz yerde yığılıp kalmamızı hiçbir şey engelleyememişti. Ne şans ki, orman bekçisi bize sıcak *mate* ikram edip sabaha kadar altında uyumamız için sırtımıza koyun postu sererek büyük bir konukseverlik sunacaktı. Uyandığımızda saat öğlen bire çeyrek vardı.

Daha sonra tekrar yola düştük ve Carrué'yle kıyaslandığında melez bir güzelliği temsil eden gölleri geride bırakıp, cebimizde Don Pendon'un daha da güneye inmeden önce ızgara çıraklığı için her birimize verdiği onar *peso*'yla, San Martin'e vardık.

BARILOCHE YOLUNDA: ERNESTO'DAN ANNESİNE MEKTUP, OCAK 1952

Sevgili anneciğim,

Benden haber alamadığını biliyorum, ama aynı şekilde ben de senden haber alamadım ve seni merak ettim. Bu birkaç satırı burada yaşadığımız her şeyi sana anlatarak harcamak istemem; ama en azından, Bahia Blanca'dan ayrıldıktan iki gün sonra kırk derece ateşle hastalandığımı ve bu ateşin beni tam bir gün boyunca yatağa çivilediğini söylemeliyim.

Ertesi gün ayağa kalkabildim, ama bunun sonucu da, iyileşmek için az çok bilinen penisilin adındaki iğnelerden bir düzine yiyip dört gün yattığım Cheole Choel bölge hastanesinin koğuşu oldu.

Ardından, başımıza gelen bin bir türlü belayla uğraştık, ama her zamanki beceriklilliğimizle bunları aşmanın yollarını bulduk ve el değmemiş bir ormanın ortasında, içinde güzel de bir gölü olan, San Martin de Los Andes denilen harika bir yere ulaştık. Orayı bir fırsatını yaratıp mutlaka görmelisin, kesinlikle gitmeye değer bir yer, anne. Yüzlerimiz zımpara kâğıdına dönüyor. Yol boyunca rastladığımız her bahçeli evde yemeğe, kalacak ya da başka bir şeye ihtiyacımız olup olmadığını sordular. Sonunda kendimizi, Jorge'un arkadaşlarından Von Putnamer'lerin, daha çok da hemen her zaman sarhoş ve üç kardeş içinde en iyisi saydığım Peronist olanının *estancia*'sında bulduk. Onun kafatasının arkasında, muhtemelen beyinde su toplanmasından kaynaklanan bir ur teşhis ettim. Olayın seyrini zaman içinde göreceğiz. İki ya da üç gün içinde Bariloche'a doğru yola çıkıp dolaşa dolaşa gitmeyi planlıyoruz. Eğer 10-12 Şubat'ta Bariloche'a ulaşacak şekilde bir mektup yazabilirsen orada postaneden alırım. Evet, anneciğim, diğer kâğıdı Chichina'ya ayırdım. Herkese kucak dolusu sevgilerimi ilet ve babamın güneyde olup olmadığını bana bildir. Sevgili oğlun, hasretle kucaklıyor seni.

YEDİ GÖLLER'E DOĞRU

Bariloche'a, şehre ulaşmadan önce dağın eteklerinde yer alan göllerin sayısı nedeniyle bu ismi almış olan Yedi Göller yolu üzerinden gitmeye karar verdik. İlk kilometrelerde La Poderosa yalnızca birkaç önemsiz teknik

arıza yaptı; karanlık çöktüğünde ise bir demiryolu işçisinin kulübesinde yatabilmek için her zaman çok işe yarayan bir numara olan eski kırık far yalanını uydurduk, çünkü gece aşırı derecede soğuktu. Ayaz öyle kuvvetliydi ki, karısıyla birlikte göl kenarında kamp yaptığını ve soğuktan donmak üzere olduklarını söyleyen bir yabancı da çıkageldi ve onlara ödünç bir battaniye verip veremeyeceğimizi sordu. *Mate* ikram etmek üzere, uzun zamandır göl kenarlarında sadece bir çadır ve sırt çantalara sığdığı kadar malzemeyle yaşayan bu Stoacı çiftin yanına gittik. Onların halini görünce yüreğimiz parçalandı desem yalan olmaz.

Ertesi gün yeniden toparlandık ve doğanın kokusu burnumuzu gıdıklarken, yaşlı ormanlarla çevrili, küçüklü büyüklü göllerin kıyılarında yol aldık. Gelgelelim bir süre sonra, göl, ağaç ve zarif bahçelerden oluşan manzaranın tuhaf biçimde bıkkınlık vermeye başladığını hissettik. Manzarayı üstünkörü bir bakışla seyrettiğinizde dikkatinizi çeken tek şey monotonluk oluyor, kırların ruhuna nüfuz etmeyi bir türlü başaramıyorsunuz. İstediğiniz bunun aksiyse, o zaman da hoşunuza giden her yerde günlerce kalmak gibi bir ikilemle karşı karşıya buluyorsunuz kendinizi.

Böyle, içimiz bir kabarıp bir sıkılarak, Nahuel Huapi gölünün kuzey ucuna ulaştık; yaptığımız devasa barbekünün verdiği şişkinlik ve mutlulukla göl kıyısında uyuduk. Ama uyanıp yeniden yola koyulduğumuzda arka tekerin patladığını fark ettik ve hemen iç lastikle aramızda amansız bir mücadele başladı. Her seferinde tekerin bir yerini yamıyor, ama bir süre ilerleyince tekerin

bu defa yeni bir yerinden patladığını görüyorduk. Bu döngü elimizde küçücük bir parça yama bile kalmayana kadar devam etti ve sonunda geceyi orada geçirmek durumunda kaldık. Bakıcı olarak çalışan ve gençliğinde motosiklet yarışlarına katılmış bir Avusturyalı, motosikletseverlere yardım etmek isteğiyle, patronunun ne diyeceği korkusuyla bir parça tereddüde kapılsa da evin yanındaki barakada kalmamıza izin verdi.

Kırık dökük İspanyolcasıyla civarda bir puma bulunduğunu söyledi. "Pumalar çok vahşidir. İnsanlara saldırmaktan asla çekinmezler, çok büyük sarı yeleleri var," diye uyarmayı da ihmal etmedi.

Kapıyı örtmeye kalktığımızda, kapının sadece alt kısmının kapanabildiğini gördük; zaten ahırlardaki at bölmesi kapısına benzer bir şeydi, üstü açıktı. Kafamıza kazınan dağ aslanı korkusuyla, bu yırtıcı hayvan gece bizi ziyarete gelirse diye tabancamızı başımın hemen yanına koydum. Kapının tahtalarını tırmalayan pençe seslerini duyduğumda gün henüz yeni yeni aydınlanmaktaydı. Yanı başımda Alberto'nun korkudan âdeta dili tutulmuş, öylece, kılını bile kıpırdatmadan duruyordu. Elim, horozunu kaldırmış olduğum tabancadaydı. Ağaçların gölgeleri arasında bir çift parlak göz üzerime dikilmişti. Bu gözler ansızın bir kedi gibi ileri sıçradılar ve kocaman, kara bir gövde kapıyı yararcasına parçalayıp içeri daldı. Tamamen içgüdüsel bir davranışla, aklımın frenleri patladı ve kendimi koruma dürtümle tetiğe bastım. Silah sesi bir süre duvarlarda yankılandıktan sonra, bizi telaşla tarayan bir el fenerinin kapıda belirmesiyle sona erdi. Mahçup sessizliğimizin bir nedeni vardı, ya da en azın-

dan, bakıcının gürleyen sesi ve onların huysuz, çirkin köpeği Boby'nin cesedinin üzerine kapanmış olan karısının isterik çığlıkları nedeniyle neler olup bittiğini tahmin edebilecek duruma gelmiştik.

Alberto, patlayıp bizi böylesine güç bir duruma düşüren tekeri tamir ettirmek üzere Angostura'ya gitti, ben de katil gözüyle bakıldığımız bir evde bana yeniden bir yatak vermelerini rica edemeyeceğimden geceyi dışarıda geçirmem gerektiğini düşünüyordum. Ne şans ki motosikletimizi, bir başka demiryolu işçisinin evinin yakınlarında bir yerde park etmiştik; bir arkadaşıyla birlikte kalan o adam bana mutfağında bir yer açtı. Gece yarısı yağmurun sesini duyunca, motosikletin üzerini bir muşambayla örtme niyetiyle ayağa kalktım. Yastık vazifesi gören koyun postu solunum sistemimi rahatsız ettiğinden astım ilacımdan birkaç nefes çektim. O sırada oda arkadaşım da uyandı, birden garip bir hareket yaptı ve pür dikkat kesilip çıt çıkarmadan beklemeye koyuldu. Battaniyenin altındaki elinde bıçakla, kıpırdamadan ve neredeyse nefes bile almadan durmakta olduğunu fark ettim. Bir gece önce başıma gelen olaydan edindiğim tecrübeyle bıçaklanmaktan korktuğum için ben de kımıldamadan beklemeye karar verdim. Hayal görmek, bu civarda çok yaygın bir durum olabilirdi.

Ertesi günün akşamı San Carlos de Bariloche'a ulaştık ve bizi Şili sınırına doğru götürecek olan *Modesta Victoria*'yı beklemek üzere geceyi oradaki polis karakolunda geçirdik.

"HİSSEDİYORUM KÖKLERİMİN TOPRAKTAN KURTULDUĞUNU, ÇIRILÇIPLAK KALDIĞIMI VE..."

Azgın öfkesini şehrin üstüne salmış olan fırtınadan korunmak üzere polis karakolunun mutfağına sığınmıştık. Elimde tuttuğum mektubu tekrar tekrar okuyordum ama okuduklarıma bir türlü inanasım gelmiyordu. Miramar'da beni uğurlayan gözlere dair eve geri dönüş hayallerim birdenbire, görünürde hiçbir geçerli neden olmadığı halde, yok olup gitmişti. Üstüme ağır bir yorgunluk çöktü; yarı uyanık bir halde, dinleyicilerinin cehaletine güvenip dünyanın her yerinden binlerce egzotik uydurmayı birbirine karıştırıp anlatan bir mahkûmun heyecanlı gevezeliklerine kulak veriyordum. Herkes yüzünü bu adama dönmüş, nefesini tutmuşçasına onu dinlerken, ben o sıcak, baştan çıkarıcı sözcükleri sadece arada bir duyabiliyordum ve bu halim o palavraları bütünüyle anlamaya çalışmak zorunda kalmaktan daha iyiydi. Bariloche'ta tanıştığımız Amerikalı bir doktorun, konuşurken başını sallayışını ta uzaklardan, sisler arasından seçebiliyordum: "Siz gözüpek insanlarsınız, kafanızın estiği yere gideceksiniz. Ama bana sorarsanız, Meksika'da kalırsınız siz. Orası harika bir ülkedir."

Birden, denizciyle birlikte uzak ülkelere doğru uçmakta olduğumu fark ettim; o an yaşamakta olduğum kendi dramım, içimden kopup yükselen bu isteğin beni hayallere sürükleyip götürmesini engelleyememişti. Derken, üzerime büyük bir huzursuzluk çöktü; dramım beni etkilememişti. Kendi adıma endişelenmeye başladım

ve ağlamaklı bir mektup yazmaya koyuldum, fakat olmuyordu, başaramıyordum ve yeniden denemeye çalışmanın da bir faydası yoktu.

Yarı karanlıkta, etrafımda büyülü figürler uçuşuyordu, fakat 'o' görünmedi; o gözler hayallerin içinde kendine bir yer açamamıştı. Varlığının bendeki yerini hissedemediğiinin farkına vardığım o ana kadar onu sevmiş olduğumu düşündüm, onun için tekrar onu düşünmeliydim. Onun uğruna mücadele etmeliydim, o benimdi, benim kadınım, be... Öylece uyuyakalmışım.

Sıcak bir güneş günümüzü, ayrılış günümüzü, Arjantin topraklarındaki son günümüzü aydınlatıyordu. Motosikleti *Modesta Victoria*'ya çıkarmak kolay olmadı tabii, ama sonunda bunu başardık. Aynı şekilde, yolculuk bittiğinde indirmek de kolay olmayacaktı. Her şeye rağmen sonunda, Puerto Blest gibi iddialı bir ad taşıyan göl kenarındaki bu küçük yerdeydik. Birkaç kilometre, olsa olsa üç, en fazla dört kilometre ötede yeniden göl kenarında, bu sefer Laguna Frias denilen kirli yeşil bir gölün kıyısına varmıştık. Gümrüğe ulaşmadan önce son olarak kısa bir yolculuk yaptık ve bu bölgeye kıyasla biraz alçakta kalan dağların öbür yakasındaki Şili göçmen karakoluna geldik. Yolumuzun üzerinde, aynı adlı görkemli volkandan çıkıp gelen Tronador nehrinin beslediği bir göl daha bulunuyordu. Arjantin'deki göllerin tersine, Esmeralda Gölü adındaki bu gölün suyu sıcaktı ve insanı hemen üstündekileri çıkarıp sularında yıkanmaya davet ediyordu; doğrusu bizim de bu fırsatın tadını çıkarıp tam bir keyif yaptığımızı söyleyebilirim. Yukarılarda, dağın tepesindeki Casa Pangue diye anılan yer, Şili'nin

panoramik görüntüsünü izleyebileceğiniz bir noktaydı. Bir tür geçit gibi, en azından kendi payıma bir kavşak noktası; oradan geleceğe bakmak mümkündü; Otera Silva'nın bir şiirinin dizelerini mırıldanarak, uzayıp giden bir şerit halindeki Şili'ye ve onun ötesine, geleceğe bakıyordum.

MERAK EDİLEN ŞEYLER

Motosikletimizi taşıyan eski tekne neredeyse her gözeneğinden su almaktaydı. Bedenim sallanıp duran pompanın üzerinde eğilip kalkarken düşlerim uzaklara takılmıştı. Esmeralda Gölü'ndeki yolcu servisiyle Peulla'dan dönmekte olan bir doktor, tekneye bağladığımız ve kendimizinkiler gibi onun da bilet parasını alın terimizle ödediğimiz La Poderosa'nın iplerinin üzerinden atlayarak yanımıza geldi. Tekneyi yüzdürmek için neredeyse çıplak halde ve yağlı sintine suyuyla sırılsıklam olmuş bir durumda verdiğimiz mücadeleyi şaşkınlıkla izliyordu.

Bu bölgeden aşağı doğru seyahat etmeye niyetli pek çok doktorla karşılaşmış, her seferinde lafı cüzam hastalığına getirip hikâyeler uydurarak bizi dinleyenlere hava atmıştık. And'ın öte tarafındaki meslektaşlarımız bizim anlattıklarımızdan etkilenmişlerdi; Şili'de böyle bir problemle karşılaşmadıklarından cüzam ve cüzamlılar hakkında hiçbir şey bilmiyor ve hayatlarında hiç cüzamlı görmediklerini söylüyorlardı. Bize, içinde az sayıda cü-

zamlının bulunduğu Easter Adası'ndaki cüzam kolonisinden söz ettiler; çok güzel bir ada olduğunu söylemenin yanı sıra, bilimsel merakımızı kışkırtmaktan geri kalmıyorlardı. Beraberimizdeki doktor da, büyük bir cömertlik gösterisiyle, 'son derece ilginç gezimiz'de ihtiyaç duyduğumuz her konuda bize yardım edebileceğini söyledi. Biz ise ona, Güney Şili'de geçirdiğimiz şu neşeli günlerde, midelerimiz tamamen boşalmadan ve arsızlaşmadan önceki günlerde yani, Valpraiso'da yaşayan Easter Adası Dostları Derneği'nin başkanını nasıl bulabileceğimizi sormakla yetindik. Doğal olarak bu ilgimiz onları sevindirmişti.

Göl yolculuğu, herkesle vedalaştığımız Petrohué'de sona erdi; fakat ayrılmadan önce, bizi Güney Şili hatıra albümlerine dahil etmek isteyen birkaç Brezilyalı esmer dilbere ve Avrupa'nın bilmem hangi ülkesinden çıkıp bu diyarlara gelen ve çektikleri fotoğraflardan birer örnek göndermek için özenle adreslerimizi kaydeden natüralist bir çifte poz vermekten geri durmamıştık.

Şehirde, bir pikap arabayı bizim gitmeye çalıştığımız Osorno'ya göndermek isteyen bir adam vardı ve bu işi kendi adına benim yapıp yapamayacağımı sordu. Alberto'yla birlikte bize vites değiştirmekle ilgili kısa bir kurs verdi, ben de bu dersin hemen arkasından büyük bir ciddiyetle makamıma kuruldum. Fakat biraz mesafe kat ettikçe karşıma çıkan her viraj ayrı bir işkenceye dönüştü: fren, debriyaj, vitesi bire al, sonra ikiye, yardım edin... anneee! Yol, Osorno Gölü boyunca uzayıp giden nefis kırların içinden süzülüp, gölün bekçisi gibi duran aynı

adlı volkanın önünden kıvrıla kıvrıla gidiyordu, ne var ki ben her elli metrede bir ayrı bir kaza geçirme tehlikesiyle burun buruna, yoldaki manzarayı takdir edebilecek durumda değildim. Buna rağmen başımıza gelen tek kaza, henüz debriyaj ve fren olayını tam kavramadan önce, arabanın önünde yokuş aşağı koşuşturan küçük bir domuza denk geldiğimizde olmuştu.

Osorno'ya vardıktan, Osorno'da emaneti devrettikten ve Osorno'yu terk ettikten sonra yönümüzü kuzeye, karelere bölünmüş ve bizim güneyin çorak topraklarının aksine her noktası ekili olan güzel bir Şili kırının içinden geçen yola çevirdik. Aşırı derecede dost canlısı olan Şilililer, gittiğimiz her yerde bizi samimi bir sıcakkanlılıkla karşıladılar. Sonunda, bir Pazar günü Valdivia limanına vardık. Şehirde ağır ağır gezinirken yerel bir gazete olan *Correo de Valdivia*'nın sayfalarına çıktık; bizimle ilgili hoş bir yazı kaleme almışlardı. Valdivia dört yüzüncü kuruluş yıldönümünü kutluyordu, biz de buraya yaptığımız yolculuğu, şehre adını veren kâşifin onuruna adamaya karar verdik. Ayrıca buradakiler bize, Easter Adası'yla ilgili büyük hilemize bir hazırlık olarak Valparaiso'nun belediye başkmanı Molinas Luco'ya bir mektup yazmaya ikna ettiler.

Ömrümüzde bir kere bile görmediğimiz mallarla tıka basa dolu olan liman, farklı yiyeceklerin satıldığı çarşı, tipik ahşap Şili evleri, *guaso*'ların* giysileri; tüm bunlar bizde kendi memleketimizde alışık olduklarımızdan farklı bir duygu uyandırmaktaydı. Burada Amerika'nın

*) Şilili köylüler.

yerlilerine has bir şeyler vardı, bizim *pampa*'larımıza nüfuz eden egzotizm buraya uğramamıştı. Belki de bunun nedeni, Şili'deki Anglo-Sakson göçmenlerin yerlilerle karışmamış olması ve böylece günümüzde Arjantin'de artık rastlanmayan yerli ırkın saflığını korumuş olmasıydı.

Yine de, Arjantin'in And dağlarının öbür yanındaki ince komşumuzdan ayıran gelenekler ve dilsel farklılıklara rağmen, arada galiba enternasyonal nitelikli çok özel bir bağ vardı: "Onlara su ver," haykırışında simgelenen, benim baldırlarıma kadar gelen pantolonumun görüntüsüydü herhalde. Ayrıca, benim icat ettiğim bir giyim tarzı değildi bu, cömert ama boyu kısa olan bir arkadaşımdan miras kalmıştı.

UZMANLAR

Komşu bir ülkede yaptığımız bu geziyi kendi gözümüzde son derece zevkli kılan etkenlerden birisi, gerçekten ne kadar tekrarlasam azdır, Şililerin konukseverliğiydi. Bu konukseverliğin faydasını sonraki günlerde de, bir tek kendimizin bildiği şekillerde her aşamada gördüğümüzü eklemek istiyorum. Nitekim o gece, yatak kıyafetleri içinde ve tam bir sabah tembelliğiyle, iyi bir yatağın kıymetini bilerek ve gece yediğimiz yemeğin içerdiği kaloriyi hesaplarken uyanmış buldum kendimi. Sonra, kafamdan son gelişmeleri geçirdim: La Poderosa'nın tekerinin patlayarak bizi kalleşçe yolda, yağmurun altında bırakması; şu an içinde keyif çattığımız yatakların sahibi

olan Raul'un cömert yardımı; Temuco'da *El Austral*'le yaptığımız röportaj, vb. Raul veterinerlikte okuyormuş, ama okulunu ciddiye alanlar takımından değil; ayrıca, hurda motosikletimizi yükleyip bizi Şili'nin ortalarındaki bu sakin şehre getiren kamyonun da sahibi. Doğrusunu söylemek gerekirse, ona kötü bir gece yaşattığımız için dostumuz bizimle hiç karşılaşmamış olmayı da dileyebilirdi, fakat kadınlara harcadığı parayla övünerek ve bizi bir gece 'kabare'ye gitmeye davet ederek kendi kuyusunu kazmıştı; bütün bunlar doğal olarak onun cebindeki mangırları eksiltiyordu. Böylece, aramızda saatler sürecek sıkı bir muhabbet başlamış ve bu uzun sohbet, Pablo Neruda'nın memleketinde daha fazla kalmamızın sebebi olmuştu. Söz eninde sonunda, bu çok ilginç eğlence yerine yapacağımız ziyareti ertelememiz gerektiğine ve bunun bedeline geldi. Karşılık olarak, barınma sorunumuzu çözecekti. Geceyarısı saat birde, zaten tepeleme dolu olan, sonra da bir sürü ilave yemek getirilen sofradaki her şeyi afiyetle silip süpürmüş durumdaydık. Sonra da, babası Santiago'ya taşınırken eşyaların çoğunu beraberinde götürdüğü için çok fazla mobilya bulunmayan evde, ev sahibimizin yatağına el koyacaktık.

Henüz uykudan tam sıyrılamamış olan Alberto, onu yataktan fırlamaya davet eden gün ışığıyla boğuşurken ben yavaş yavaş giyinmekteydim. Gece giydiklerimiz ile gündüz kıyafetimiz arasındaki fark genellikle bir ayakkabıdan ibaret kaldığından bu iş pek zor sayılmazdı. O sırada gözüme takılan gazete, bizim zavallı günlük yayınlarımızla kıyaslandığında sayfa açısından epey cömertti, ama ben sadece yerel haberler kısmında bulduğum, iri

puntolarla yazılmış, 'İKİ CÜZAM UZMANININ MOTOSİKLETLE GÜNEY AMERİKA GEZİSİ' haberiyle ilgileniyordum. Haberin devamında, daha küçük puntolarla, "Gezginler şu an Temuco'dalar ve Rapa-Nui'ye gitme niyetindeler," diye yazılmıştı.

Bu bizim gözü karalığımızın eseriydi. Biz, cüzam uzmanları olarak, hem Kuzey hem de Güney Amerika'da leproloji alanında önde gelen, büyük tecrübeye sahip, üç bin hastayı tedavi etmiş, kıtanın belli başlı tüm şehirleriyle bu yerleşim birimlerinin sağlık koşullarını bilen ve bu pitoresk, melankolik kasabayı ziyaret ederek tevazu gösteren kişilerdik. Haliyle, şehri onurlandırmamızın takdirle karşılanacağını varsayıyorduk, ama bundan emin değildik. Birazdan bütün aile mensupları gazetedeki yazının etrafında toplanmışlardı ve gazetedeki diğer haberlere dev aynasından süzüp burun kıvırarak bakıyorlardı. Böylece, bize duydukları hayranlığın tadını çıkardık ve sonradan isimlerini bile hatırlamadığımız bu sıcak insanlara veda ederek oradan ayrıldık.

Yolumuzu, önceden motosikleti garajında bırakmak için izin istemiş olduğumuz, şehrin dışında yaşayan bir adamın evine düşürdük ve yedeklerinde bir motosiklet taşıyan, akıllı sevimsiz serseriler rolünden kurtulduk. Hayır, biz artık 'uzman' kişilerdik ve bu kimliğimizle muamele görüyorduk. O günü motosikleti tamir etmekle geçirirken, ufak tefek, siyahi bir hizmetçi kız durmadan bize abur cubur taşıdı. Saat beşte, ev sahibinin ikramı olan muhteşem bir 'atıştırma'nın ardından Temuco'ya veda ettik ve kuzeye doğru yola koyulduk.

ZORLUKLAR ARTIYOR

Temuco'dan hareket edişimizden şehir dışında arka tekerleğin patlak olduğunu ve durup onu tamir etmemiz gerektiğini anlayana kadar işler yolunda gitti. Gayretle çalışıp yedek lastiği taktıktan kısa bir süre sonra, aslında yedeğin de patlak olduğunu fark ettik. Görünüşe bakılırsa, geceyi dışarıda geçirmekten başka çaremiz yoktu, çünkü gecenin o saatinde lastiği tamir etmemiz imkânsızdı. Ama, az önce unvanımızı perçinlediğimiz gibi, biz artık 'uzmanlar'dık ve az sonra bizi evinde krallar gibi ağırlayacak bir demiryolu işçisi daha bulmamız pek zor olmayacaktı.

Ertesi gün sabahın erken saatlerinde iç lastiği ve tekerleği söküp tamirciye götürmüş ve lastiğe batmış çivileri çıkartarak yeniden yama yaptırmıştık. Nihayet işimiz bittiğinde hava kararmak üzereydi, ama oradan ayrılmadan bir kez daha geleneksel bir Şili sofrasına davet edildik: Sert, leziz bir şarabın eşliğinde işkembe ve işkembeye benzeyen, hepsi fazlasıyla baharatlı yemekler ile Şili konukseverliğinin alışılmış sonucu olarak yerlerde sürüden iki ayyaş.

Doğal olarak oradan ayrılınca fazla uzağa gidemedik ve geceyi geçirmek üzere, seksen kilometreden daha kısa bir mesafede, bahşiş meraklısı bir orman bekçisinin kulübesinde durduk. Adam gece bizi konuk etti etmesine, ama ertesi sabah bahşişini alamayınca kahvaltı vermeden yolu göstermeyi de ihmal etmedi; biz de birkaç kilometre yol aldıktan sonra uygun bir yerde mola verip

ateş yakar, *mate* pişiririz diye düşünüp, moralimiz bozuk olarak yola koyulduk. Biraz gitmiştik ki, ben duracak bir yer bulmak üzere etrafa bakınırken, motosiklet tuhaf biçimde aniden yan yattı ve bizi üstünden attı. Alberto'nun da benim de canımız yanmamış olmasına rağmen, motosikletin nesi olduğuna baktığımızda, direksiyonu tutan iki milden birinin kırıldığını, daha da önemlisi vites kutusunun parçalanmış olduğunu fark ettik. Devam etmek kesinlikle imkânsızdı. O anda bizi bir sonraki şehre götürmeyi kabul edecek olan hayırsever bir kamyon sahibini sabırla beklemekten başka bir şey gelmezdi elimizden.

Neden sonra öbür istikamette yol alan bir araba durdu; arabanın içindekiler, başımıza ne geldiğine ve yardım edebilecekleri bir şey olup olmadığına bakmak amacıyla aşağı indiler. Onlara kim olduğumuzu tanıttığımızda, böyle iki seçkin bilim adamına mutlaka yardım etmek gerektiğini ve ne gerekiyorsa yapabileceklerini söylediler. Hatta bir tanesi, "Ben sizi gazetedeki resminizden tanıdım," dedim. Ama bizim tek istediğimiz, kendimizle aynı istikamette gidecek bir kamyon bulmaktı. Dolayısıyla, iyi niyetli davranışlarına teşekkür edip *mate* içmek üzere yere oturmuştuk ki, yakınlardaki kulübelerden birinin sahibi yanımıza kadar geldi ve bizi içeriye davet etti. Adamın davetini geri çevirmediğimiz gibi, onun mutfağında birkaç litre *mate*'yi arka arkaya yuvarladık. Ev sahibinin bir yere tutturulmuş iki boş teneke kutunun arasına sıkıca gerdiği, iki metre uzunluğundaki üç ya da dört telden oluşan çalgı aleti *Charango*'yu görüp şaşırdık.

Müzisyenin elinde, telleri çınlatarak oyuncak bir gitarın sesine benzer bir tımbırtı çıkarmasını sağlayan bir demir muşta vardı. Nihayet saat on ikiye doğru karşı taraftan bir kamyonun silueti göründü ve uzunca bir süre yalvarıp yakardıktan sonra adam bizi bir sonraki şehre, Lautaro'ya kadar götürmeyi kabul etti. Orada, en iyi tamirhanede motosikletimize bir yer bulmayı başardık ve bizi evine yemeğe götüren, Luna adında iyi bir çocuk olan bir lehimci bile bulduk. Zamanımızı ikiye bölmüştük; birinci yarıda motosikletimizle uğraşıyor, ikinci yarısında ise bizi merak edip görmeye garaja kadar gelenlerin evlerinde bir şeyler yeme fırsatına kavuşmak için dil dökme maharetimizi sonuna dek kullanıyorduk. Bize en cömert biçimde davranan, yanı başımızdaki komşu Almandı, ya da Alman kökenliydi. Geceyi ise civardaki barakalarda geçirecektik.

Motosikletimiz iyi kötü tamir edildiğinde, ertesi gün için yola çıkmaya hazır durumdaydık. Böylece, rahatlamak amacıyla bizi bir-iki tek atmaya davet eden yeni arkadaşlarımızı kırmayıp, kalan saatlerimizi hoş bir şekilde geçirmeye karar verdik. Şili şarabı çok güzeldi, ben de bu şarabı hayret verici bir oranda indiriyordum mideme; vakit ilerleyince dans etmeye bile gittik, artık her şeye hazırdım.

Çok sıcak bir akşamdı ve biz midelerimizi şarapla doldururken kafayı iyice bulduk. Tamirhanede çalışanlardan oldukça da kibar olan birisi, içkileri fazla karıştırdığını, bir de dans etmeye kalkarsa durumunun iyice kötü olacağını söyleyerek, onun yerine karısıyla dansa kalk-

mamı rica etti. Karışı oldukça ateşli bir parçaydı ve kıvama gelmiş olduğu besbelliydi. Bense, her tarafım tıka basa Şili şarabıyla dolu olarak, onu elinden tutmuş, dışarı çıkarmaya çalışıyordum. Kadın uysalca beni takip ediyordu ki, kocasının bakışlarını ona diktiğini fark edince hemen fikrini değiştirdi. Onun mazeretini dinleyecek halde olmadığımdan dans pistinin ortasında aramızda küçük bir ağız dalaşı oldu; onun ne dediğine aldırmayıp, herkesin gözü önünde kolundan sıkıca kavrayıp kapılardan birine doğru çekmeye başlayınca o da bana ayağıyla vurmaya çalışarak pençelerimden kurtulmak istedi ve aynı anda dengesini kaybedip yere kapaklandı. Önde biz, arkamızda dans edenlerden kızgın bir güruh, köye doğru son sürat koştururken, Alberto'nun aklı hâlâ kadının kocasının bize ısmarlayacağı şaraplardaydı.

LA PODEROSA II İÇİN YOLUN SONU

Motosikletin son ayarlarını yapmak ve bize karşı artık pek misafirperverce duygular beslemeyen bu yerden bir an önce sıvışıp tüyme düşüncesiyle sabahleyin erkenden kalktık, ama tamirhanenin yanındaki evlerden birinden gelen son yemek davetini de geri çeviremedik.

Alberto'nun sanki içine bir şey doğdu ve motosikleti sürmeye yanaşmadı. Böylece direksiyona ben geçtim. Birkaç kilometre yol almış almamıştık ki, gelen sesler üzerine durup vites kutusuna bakmak zorunda kaldık. Az sonra da keskin ve dar bir virajdan oldukça hızlı bir

şekilde geçerken arka freni tutan vida yuvasından fırladı; virajın öbür ucunda önce bir sığırın başını, sonra da diğer sığırları görür gibi oldum, ansızın, gelişigüzel kaynak yapılmış olduğunu sandığım ön frene asıldım ve bu sert manevrayla onun da kırıldığını duydum. Zavallı La Poderosa yokuş aşağı hızla giderken, bir an için gözlerimin önünü sadece her taraftan çıkan sığır görüntüleri kapladı. Böyle bir durumda, önümüzden geçen son sığırın arka bacağı dışında hiçbir şeye çarpmamış olmamızı ancak bir mucizeyle açıklayabilirim. Aşağıda, sanki parmağını büyük bir kararlılıkla bize doğru sallayarak kendi kucağına davet eden bir ırmak akıyordu. Son çare olarak direksiyonu kırıp aracı yolun kenarına devirmek istedim, La Poderosa iki metrelik bankın üzerinden zıplar gibi uçup iki kayanın ortasına yerleşiverdi. Kazayı yarasız beresiz atlatmıştık.

Halen gazetede bizimle ilgili olarak yapılan haberin ekmeğini yiyorduk. Bize karşı son derece kibar davranışlar sergileyen birkaç Alman bizi yanına aldı. Gece boyunca ishalden kıvranıp yatağımda bir o yana bir bu yana dönüp durduğum halde, yatağın altında hazır tutulan lazımlığa sıkı bir hatıra bırakmak da içimden gelmedi. Onun yerine, kendime pencerede uygun bir pozisyon seçip, sancıyan bağırsaklarımda birikmiş olan ne var ne yok hepsini gecenin karanlığına gönderdim. Ortaya çıkan eseri görmek için ertesi sabah kafamı pencereden çıkarıp aşağıyı süzdüğümde de, iki metre kadar ötemde, kurusunlar diye güneşe bırakılmış olan kayısıların yer aldığı büyük bir tepsi bulunduğunu anladım; bu iç açıcı manzaraya benim yaptığım sanatsal etki doğrusu çok et-

kileyiciydi. Artık ev sahiplerimize günaydın bile demeden çekip gitmek farz olmuştu.

Başlarda bize çok önemli görünmemişti, ancak saatler geçtikçe motosikletimizin uğradığı kazayı hafifsediğimiz ortaya çıkacaktı. La Poderosa ne zaman bir yokuşu tırmanmak zorunda kalsa tuhaf şeyler yapıyordu. Şililerin bütün Amerika kıtasının en yükseği olduğunu söyledikleri bir demiryolu köprüsünün bulunduğu Malleco'ya tırmanmaya başladık. Derken, motosiklet bir anda yolun ortasında yığılıp kaldı ve biz de günün geri kalanını bizi arkasına alacak, kamyon suretinde hayırsever bir melek beklemekle geçirdik. Cullipuli denilen şehirde (kamyon dualarımız kabul olmuştu) geceleyip, sabahleyin erkenden yola çıkarak felaket anına doğru ilerledik. Ve ilk dik yokuşta (yol boyunca sayıları pek de az değildi) La Poderosa nihayet ruhunu teslim etti. Sonra bir kamyon bizi alıp Los Angles'a götürdü. Bir itfaiye istasyonuna denk gelince kamyondan inmiş ve anlaşılan vaktinde ziyaret ettiğinde Arjantin'de iyi ağırlanmış olup, o yüzden şimdi bize nasıl yardım edeceğini şaşıran Şilili bir teğmenin evinde uyuduk. Bu bizim 'motorize serseriler' olarak son günümüzdü; bundan sonrası artık daha zor geçecek gibi görünen 'gayri-motorize serseriler' dönemiydi.

GÖNÜLLÜ İTFAİYECİLİK, AMELELİK VE NE İŞ OLURSA...

Şili'de kadrolu itfaiyeci (anlayabildiğim kadarıyla) bulunmuyordu; buna rağmen, bir itfaiye ekibinin başında

olmak, bölgenin önde gelen kişilerinin isteyerek elde etmeye çalıştıkları, prestijli bir görev olduğundan, gerektiği durumlarda iyi itfaiye hizmetiyle karşılaşabiliyordunuz. Bunun sadece kâğıt üzerinde geçerli bir görev olduğu da sanılmasın; en azından Güney'de hatırı sayılır miktarda yangın vakası yaşanıyor çünkü. Bilmiyorum, bu belki de binaların çoğunun ahşap olmasından ya da halkın yoksul ve eğitimsiz koşullarda yaşamasından veya başka faktörlerden kaynaklanıyordur, belki de bunların hepsi birden geçerlidir. Ama bildiğim bir şey var ki, o da, bizim itfaiye istasyonunda bulunduğumuz üç gün içinde iki büyük, bir tane de küçük yangın çıktığıdır. (Burada ortalama bir rakam vermeye çalışmıyorum, sadece gözüme çarpan gerçeklere işaret ediyorum.)

Teğmenin evinde geçirdiğimiz gecenin sabahında, çirkin ya da güzel, bütün Şilili kadınlarda gözlenen cezbedici bir canlılık ve doğallığın iyi bir örneği olan, evdeki hizmetlinin üç kızı tarafından gaza getirilip itfaiye istasyonuna gitmeye karar verdiğimizden hiç söz etmedim. Ama konunun dışına çıkmayalım... Neyse efendim, diyeceğim, bize bir oda verildi, biz de tulumlarımızı yere serip çoğu durumda olduğu gibi kütük gibi uyuduk; anlaşılacağı üzere, o derin uykuda sirenlerin sesini duymamız da mümkün olmadı. Görev başındaki gönüllüler bizim içeride uyuduğumuzu bilmeden malzemelerini alıp yangına gitmişler, biz de öğlene kadar uyumaya devam etmiş, sonuçta yangından ancak her şey olup bittikten sonra haberimiz olmuştu. Bunun üzerine, bir sonraki yangında, böyle derin uykuda olsak bile bizi zorla uyandıracakları konusundan söz aldık onlardan. O sırada cü-

zi bir ücret karşılığında ve eşyalarının yüklenmesi esnasında kendisine yardım etmemiz koşuluyla, bizi ve motosikletimizi alıp iki gün sonra hareket edecek bir kamyon bulmayı da başarmıştık.

Doğrusunu söylemek gerekirse, hayli revaçta olan bir ikiliydik ve itfaiyeci gönüllülerle olsun, hizmetlinin kızlarıyla olsun, dereden tepeden konuşup üzerinde çene çalacak çok mevzumuz vardı; böylece Los Angles'taki günlerimiz göz açıp kapayıncaya kadar geçti. Geçmişi ille de kategorize etmek ve her şeye ayrı bir sembol bulmak gerekirse, benim gözümde bu şehri simgeleyen en iyi görüntü azgın alevlerdir. Oradaki son günümüzde ve bize veda gecesi şeklinde düzenlenen bir ayyaş sevindirme faslının hemen ertesinde, battaniyelerimize sarılıp uyumaya gitmiştik ki, gönüllüleri çağıran bir zil sesi, geceyi ve yerinden sıçrayıp fazlaca hızlı bir şekilde ayağa kalkmayı deneyen Alberto'nun tulumunu yırttı. İstasyondan fırlayan 'Şili-İspanya' itfaiye arabasında büyük bir ciddiyetle hemen yerimizi aldık, fakat herkes gelmediği için bir süre beklemek zorundaydık, çünkü kendi kulakları için o kadar alışılmış bir sesti ki bu, herhalde bir yardım çağrısı olmaktan daha ziyade bir ninni işlevi görüyordu.

Ahşap ve kerpiç karışımı bir ev, alevler içindeki iskeletine her su çarpışında tepeden tırnağa sarsılıyor, yanan ahşabın keskin dumanı, kahkahayla gülen ve su fışkırtarak ya da başka yollarla komşu evleri koruyan itfaiyecilerin sabırlı çabasına karşı duruyordu. Evin, alevlerin ulaşmadığı tek yerinden zavallı bir kedinin sesi duyuluyor, alevlerden korkuya kapılmış hayvanın elinden çaresiz miyavlamalardan başka bir şey gelmiyor ve aslında

rahatlıkla geçebileceği küçücük aralıktan atlayıp kurtarılmayı da reddediyordu. Alberto bunun üzerine, yaklaşan tehlikeyi sezip gözüyle de mesafeyi kestirerek ileriye doğru hamle yaptı, çevik bir sıçrayışla yirmi santim yüksekliğindeki alevlerin üstünden atladı ve ev sahiplerinin hatırına, canı tehlikede olan küçük yaratığı koltuğunun altına sıkıştırarak geri geldi. Arkadaşım eşsiz cesaretinden dolayı coşkulu tebrikleri mahcup bir yüz ifadesiyle kabul ederken, başındaki emanet miğferin ardında gözlerinin keyifle parıldadığı seçilebiliyordu.

Fakat her şeyin bir sonu olduğu gibi Los Angles'ın bize güle güle demesinin de zamanı gelmişti. Küçük Che ve Büyük Che'den (Alberto ve ben)* ibaret ikili olarak, kocaman kasasında La Poderosa II'nin cesedini taşıyan kamyonla Santiago'ya doğru yola koyulurken, bize dostça uzatılan son elleri büyük bir ciddiyetle sıkmaktan geri kalmamıştık.

Santiago'ya Pazar günü ulaştık ve doğruca Austin tamir atölyesine gittik. Atölyeye girdiğimizde elimizde bir tavsiye mektubu da bulunuyordu, ama korktuğumuz başımıza geldi. Tamirhane kapalıydı. Sonunda, motosikleti teslim edebileceğimiz bir bekçi bulduk ve gezimizin bir kısmını karşılayacak miktarda parayı alın terimizle kazanmak arayışıyla oradan çıktık.

Sonra bulduğumuz hamallık işi farklı aşamalardan oluşuyordu; birinci ve bize çok ilginç gelen aşama, ev sa-

---

*) *Che*, Arjantin'de yaygın biçimde *'pal'*, *'mate'* anlamında kullanılır; İspanyolca konuşulan diğer ülkelerde Arjantinliler genellikle 'Che' adıyla anılırlar ve Che Guevara'nın sırrı da budur. Deyişin kökeni, 'benim' anlamına gelen, Guarani yerlilerine ait bir sözcük, veya 'kişi' anlamına gelen Mapuche yerlilerine ait bir deyiş veya bir Endülüs deyişi, bunların herhangi biri olabilir.

hibinin ortalıkta olmamasından yararlanarak ve rekor sayılabilecek bir türde kişi başına ikişer kilo üzümün tüketilmesi şeklindeydi; ikinci aşama ev sahiplerinin gelmesi ve zorlu bir çalışma dönemiydi; üçüncü aşamada ise Alberto, kamyon muavininin abartılı bir gurura ve üstünlük saplantısına sahip olduğunu keşfetmişti; zavallı çocuk, bizim ve mal sahibinin (büyük bir nezaket örneği göstererek bu duruma sesini çıkarmamıştı) taşıdığı tüm eşyadan daha fazlasını sırtlamak zorunda kalarak bizimle girdiği bütün iddiaları kazandı.

İz sürerek sonunda bulduğumuz, buz gibi surata sahip konsolosumuz (Pazar günü olduğu için hoş görünebilir) işyeri olarak kullanılan yeri akıl etti ve bizim orada, avluda yatmamıza izin verdi. Yüzümüze karşı vatandaşlık görevlerimizle ilgili uzun ve içimizi bunaltan bir nutuk çektikten sonra cömertliği abartıp bize iki yüz *peso* vermeye bile kalktı, fakat biz de büyük bir kibir gösterisiyle bu cömertliğini geri çevirdik. Aynı teklifi üç ay sonra yapmış olsaydı sonuç kuşkusuz daha farklı olurdu, ama o zaman ucuz kurtulmuştu!

Santiago az çok Cordoba'ya benzeyen bir şehirdir. Hayat orada daha hızlı adımlarla ilerler ve trafik daha yoğundur; fakat binalar, caddeler, hava, hatta insanlar, bizim Akdeniz'e özgü esintiler barındıran kendi şehrimizi akla getirir. Burada sadece birkaç gün geçireceğimiz ve yeniden yola koyulmadan önce halletmemiz gereken bir sürü acil işimiz bulunduğundan şehri iyi tanımak için fazla bir gayret sarf etmediğimizi de eklemeliyim.

Perulu konsolos Arjantinli meslektaşının referansı olmadan bize vize vermeyi, Arjantinli meslektaşı ise bir

motosikletle bu işi başaracağımıza inanmadığından (zavallı adam motosikletin zaten ruhunu teslim etmiş bulunduğunu bilmiyordu) referans vermeye yanaşmadı ve çok istiyorsak büyükelçilikten yardım istememiz gerektiğini bildirdi. Neyse, sonunda bin bir dil dökerek onu yumuşatmayı başardık ve bize, kendi açımızdan bayağı yüksek bir miktar olan 400 Şili *peso*'su karşılığında ihtiyaç duyduğumuz Peru vizesini vermeyi kabul etti.

Santiago'da bulunduğumuz sırada Cordoba'dan Suquia sutopu takımı ve ahbabımız olan pek çok delikanlı da oradaydı. Maç yaptıkları sırada onlara bir nezaket ziyaretinde bulunduk ve kendimizi 'bir parça jambon almak, peynirin tadına bakmak ve biraz daha fazla şarap içmek' şeklindeki, sofradan ancak göğsünün bütün kaslarını gererek kalkabildiğiniz (eğer kalkabilirseniz tabii) bir Şili yemeğine davet edilmiş durumda bulduk. Ertesi gün ise şehrin ortasında yükselen ve başlı başına bir tarihe sahip bir kayalık olan Santa Lucia'ya çıktık. Buradan sakin sakin şehrin fotoğraflarını çekerken ev sahibi takımdan birkaç güzelin rehberliğinde Suquia taraftarlarından bir grup çıkageldi. Zavallı çocuklar, bu 'seçkin Şili sosyetesi hanımları'nı bizimle tanıştırsınlar mı, yoksa bizi görmezden mi gelsinler diye tereddütte kaldıklarından epey utandılar (bizim üstümüz başımızdaki giysilerimizi aklınıza getirmeye çalışın), ama bu güç durumun içinden olabildiğince ustalıkla çıkıp gayet dostça davrandıklarını söylemeden de edemeyeceğim. Tabii, hayatımızın böylesi bir döneminde bizimkiyle onlarınki kadar farklı dünyalardan insanlar arasında mümkün olduğu ölçüde dostça, demeliyim.

Sonunda, iki sembolik gözyaşının Alberto'nun yanaklarına düşmesine sebep olan o büyük gün geldi ve La Poderosa'yı bıraktığımız tamirhaneye son bir kez el sallayarak, otlakçılığımıza katlanıp usul usul yokuşları tırmanan bir kamyonun arkasında, doğanın gerçek harikaları (altı üstü insan eli değmemiş yerlerdi) karşısında medeniyetin sunabileceği en iyi şey olan muhteşem bir dağ yolunun üzerindeki Valparaiso'ya doğru yola koyulduk.

LA GIOCONDA'NIN GÜLÜMSEYİŞİ

Maceramızda yeni bir dönemdi bu. Üstümüzdeki tuhaf giysiler ve astımlıymış gibi hırıldamasıyla misafir olduğumuz yerlerin sahiplerinde merhamet duygusu uyandıran külüstür La Poderosa II nedeniyle insanların ilgisini çekmeye alışmıştık. Aynı nedenlerle, yolların beyefendileri olduğumuz da söylenebilirdi. İnsanları etkilemek amacıyla ceplerinde unvanlarını gösteren kartvizitlerle dolaşan o eski seyyah aristokrasisine dahildik. Ama hepsi buraya kadar...

Şu an artık sadece sırtlarında bohçalar, üstlerinde ise yolun kirini her yerlerini kaplayan bir tabaka halinde taşıyan ve önceki aristokratik şahsiyetlerinin sadece birer gölgesi olan iki serseriydik. Kamyon şoförü bizi şehrin üst kısmında, yol üzerinde indirdi; biz de pılımızı pırtımızı toplayıp, gelip geçenlerin alaycı ya da kayıtsız bakışları altında bitkin bir şekilde caddeden aşağı sürüklenmeye başladık. Uzaklarda, kasvetli ve davetkâr bir de-

niz, yaydığı kurşuni bir kokuyla burun deliklerimizi doldurup bizi kendine çağırırken, limanda gemiler baştan çıkarıcı bir şekilde hafifçe parlıyordu.

İlk önce ekmek satın aldık (aldığımız ekmek o anda bize pahalı gelmişti gerçi, ancak kuzeye doğru gitmeye cüret ettikçe aslında ucuz olduğunu da şaşkınlıkla anladık). Alberto belli ki çok yorgundu. Ben de pek belli etmemeye çalışmakla birlikte bitkin durumdaydım; bu yüzden bir kamyon parkı bulduğumuzda park görevlisini Santiago'dan buraya kadarki uzun yolda çektiğimiz korkunç zorlukların ayrıntılarıyla boğarak etkilemekten başka çaremiz olmadığını düşünüyordum. Nitekim o da bize kötü davranmadı ve tahtaların üzerinde, isimleri *hominis*'le biten birtakım parazitlerle birlikte uyumamıza izin verdi. Tek hedefimiz uyku olduğundan saniye bile kaybetmeden kafaları vurduk ve derhal uyuyuverdik.

O sırada oraya varış haberimiz kamyon parkının yanındaki salaş kafede oturmakta olan bir hemşehrimizin kulağına gitmişti ve bu arkadaş uyanınca bizimle tanışıp konuşmak istiyordu. Şili'de biriyle tanışmak misafirperverlik anlamına geliyordu ve ikimiz de cennetten düşen bu talihi reddedecek halde değildik. Vatandaşımız kardeş ülkenin ruhundan kendi ruhuna çok şey katmış olduğunu kanıtlamanın hiçbir yolundan kaçınmadığı gibi, kendisi de epeyce sarhoş oldu. Çok uzun zamandır balık yememiştim, şarap çok lezzetliydi, hemşehrimiz çok kibardı... velhasıl harika bir yemek yedik ve adamımız ertesi gün için de bizi evine davet etti.

La Gioconda (La Jakond) kapılarını erken saatte açtı, hemen *mate*'lerimizi hazırladık ve yaptığımız seyahati il-

ginç bulan yerin sahibiyle çene çalmaya koyulduk. Ardından da şehri keşfetmek üzere küçük bir tura çıktık. Valparaiso çok canlı bir yerdi. Büyükçe bir koya cepheden bakan ve aşağıdan yukarıya doğru genişleyen bir şehir olarak denize kadar inen tepelerin üzerine inşa edilmişti. Birbirlerine kıvrılarak yükselen basamaklar ve raylarla bağlanmış olan birkaç setin üzerine oturtulmuş, bükülmüş demirden oluşan tuhaf mimarisi, farklı farklı renkleri koyu kurşuniye kaçan mavisiyle karışmış evlerle zıtlık oluşturacak şekilde göz kamaştırıyordu. Adım başı rastladığımız dilencilerle konuşup, bir kadavrayı sabırla didik didik eder gibi, pis merdivenlere ve karanlık kuytulara merakla baktık. Şehrin derinliklerini, içine çekilmiş olduğumuz pis havayı inceledik. Açılmış burun deliklerimiz sadistçe bir hararetle sefaleti soluyordu.

Gemilerin arasında Easter Adası'na giden herhangi biri var mı diye bakmak amacıyla limana indiysek de, dükkân sahiplerinden topladığımız haberler pek cesaret verici değildi. Önümüzdeki altı ay içerisinde oraya doğru gidecek bir tek gemi bile yoktu. Sadece ayda bir kez yapılan uçak seferleriyle ilgili kesin olmayan bazı bilgiler edinmekle yetinmek zorundaydık.

Easter Adası! Hayal gücümüz şahlanıyor, yükseliyor, ardından bir yerde durup daireler çizmeye başlıyor. "Burada bir kadın için beyaz bir sevgili sahibi olmak şereftir"; "sizin çalışmanız gerekmez, kadınlar her işi yapar, siz yalnızca yiyip için, yatın ve kadınınızı mutlu edin." Bu harika yerde hava mükemmel, kadınlar mükemmel, iş mükemmel (yokluğu mutluluk verici). Burada bir yıl kalsak kim ne der? Okulu kim takar? İşi, aileyi, vesaire-

yi kim umursar? Bir vitrinde gördüğümüz dev bir ıstakoz bile göz kırpıyor bize; uzandığı maruldan döşeklerin arasından bütün bedeniyle sesleniyor: "Ben Easter Ada-sı'ndanım, havanın mükemmel olduğu yerden, kadınların mükemmel olduğu yerden..."

La Gioconda'nın sahibi fazla güneşte kalmayalım diye bizi içeri davet ettiğinde (adam bize kızarmış balıkla yavan çorbadan oluşan muhteşem yemeklerinden birini ikram etti), kapıda sabırla o hemşehrimizin görünmesini bekliyorduk. Valparaiso'da bulunduğumuz süre içinde Arjantinliden bir daha haber alamadık gerçi, ama barın sahibiyle iyi ahbap olduk. Tuhaf bir adamdı; tembeldi ve karşısına çıkan her cins, her tip adama karşı acayip cömert davranıyordu, fakat sattığı kıytırık şeylere koyduğu fiyatla kazıklayıp durduğu normal müşteriler de kazanmıştı kendisine. Burada kaldığımız süre boyunca hiçbir şeye tek kuruş ödememiz gerekmediği gibi, adam bize yaptığı bütün iyiliklerin üstünü bir müsriflikle kaplıyordu nedense. "Bugün siz keyfinize bakın, yarın nasılsa sıra bana gelir"di, en çok sevdiği deyiş. Çok özgün bir laf değildi belki, ama durumu iyi özetliyordu.

Aynı günlerde Petrohue'den doktorlarla temas kurmaya çalıştık, ama onların işyerinde kaybedecek zamanları olmadığını öğrenmemiz de zor olmadı, bizimle resmi bir görüşme yapmayı kesinlikle kabul etmediler. Sadece nerede olduklarını öğrenmiş olduk. Bugün öğleden sonra yollarımızı ayırdık: Ben La Gioconda'nın müşterisi olan yaşlı bir astımlı kadını görmeye giderken, Alberto da doktorların peşine düştü. Zavallı kadın, korkunç bir durumdaydı; evin tek lüks eşyası olan birkaç iskemlenin

tozuyla karışmış ve odasını dolduran ekşi ter ve kirli ayak kokusunu soluyup durmak zorundaydı bütün gün. Astımın verdiği sıkıntının yanı sıra kalbi de oldukça kötü durumdaydı. Buna benzer vakalarda, yani elinden bir şey gelmeyeceğini hissettiği olaylarda her doktor bir şeylerin değişmesini dilemekten başka çare düşünemez; bu zavallı yaşlı kadın da henüz bir ay önce hayatını garsonluk yaparak kazandığı, hırıltılarla ve hızlı hızlı soluk alıp verdiği, ama hayatın karşısında yine de asilce durmasını becerdiği bir sistemde yaşanan adaletsizlikleri engelleyecek bir şeyler olsun isterdi yani.

Maddi durumu yetersiz olan yoksul ailelerin böyle muhtaç durumdaki fertleri, üstü zar zor örtülebilen bir hırçınlık atmosferiyle çevrilidir; çünkü onlar, hastalıklarını, kendilerine bakmak zorunda olan insanların şahsi varlıklarına bir hakaret olarak gören ve onların hastalıklarına kızan toplumun sağlıklı bireylerinin nezdinde anne, baba, abla ya da kardeş olmaktan çıkmış, artık sadece hayatta kalma savaşında tam bir yük, dahası bir acı kaynağı haline gelmişlerdir. İşte böylece, yolun sonuna gelindiğinde, ufukları yarından öteye varmayan insanlar için, dünyanın her yerinde proletaryayı kuşatmış olan derin trajedinin tecellisini görmekteyiz. Ölmekte olan bu gözlerde, bağışlanmak için mütevazı bir yakarış ve çoğu kez de aynı yakında bizi de kuşatacak uçsuz bucaksız bilinmezlikte kaybolacak olan bedenleri gibi boşlukta kaybolmuş, hükümsüz bir teselli için çaresiz bir istek görürsünüz. Saçma bir kast fikrine dayanan bu düzenin daha ne kadar sürüp gideceğini bilemem tabii, ancak zamanın, hükümetlerin erdemlerinin reklamlarını yap-

makla daha az zaman kaybetmeleri ve daha çok, daha da çok para harcamaları, sosyal yararları olan projelere yatırım yapmaları zamanı olduğunun farkındayım. Benim elimden o hasta kadın için hemen hemen hiçbir şey gelemezdi. Sadece yemek rejimiyle ilgili basit tavsiyelerde bulundum kendisine ve idrar söktürücü ile astım haplarını ihtiva eden bir reçete yazdım. Yanımda bulunan birkaç tane dramamin tabletini de ona bıraktım. Dışarı, açık havaya çıktığımda, sevimli ihtiyarın minnet dolu sözcükleriyle ailenin kayıtsız bakışlarının beni takip etmekte olduğunu hissettim.

Tekrar buluştuğumuzda, Alberto sonunda doktoru yakalayabilmişti. Ertesi sabah saat dokuzda hastanede olmamız gerekiyordu. Bu arada, La Gioconda'nın mutfak, restoran, çamaşırhane, yemek odası ve muhtelif cinste kedilerle köpeklerin işemesi için pisuar olarak kullanılan odasında rengârenk bir insan sürüsü toplanmıştı. Gösterişsiz felsefesiyle restoranın sahibi, yardımsever bir yaşlı (sağır ama *mate* çaydanlığını yeniymiş gibi temiz bırakan Dona Carolina), bir ayyaş (yerlilerden kanun kaçağına benzeyen biri, az çok normal sayılabilecek iki müşteri ve topluluğun yıldızı olan çatlak Dona Rosita. Odadaki sohbet, Rosita'nın şahit olduğu bir ölüm vakasının etrafında dönmekteydi; anlaşıldığı kadarıyla, elinde kocaman bir bıçakla zavallı komşusunun derisini yüzen adamı gören tek kişi Rosita'ydı.

"Dona Rosita, komşun hiç çığlık atmadı mı peki?"

"Tabii ki attı, adam diri diri derisini yüzüyordu! Bu kadarla da kalmadı, ardından dalgalar alsın götürsün diye kadını sahile kadar sürükledi. Bu kadının çığlıklarını

duymak, bayım, insanın yüreğini parçalıyordu. Görmeliydiniz."

"Niye polisi aramadın, Rosita?"

"Ne için arayacakmışım onları? Senin kuzeninin derisinin yüzüldüğü zamanı hatırlamıyor musun? Şikayet etmeye gittim ve bana deli olduğumu, uyduruk hikâyeler anlatmayı kesmezsem beni içeri tıkacaklarını söylediler, bir düşünsene! Hayır, polislere bir daha hiçbir şey anlatmam."

Sohbet, yöre sakinlerinden birine, sağırlık, dilsizlik, felç gibi hastalıkları iyileştirmek için kendisine bahşedilen ilahi kudreti kullanan 'Tanrı'nın habercisi'ne geldi ve bunun ardından ortalıkta bir tepsi dolaştırıldı. Görünüşe bakılırsa, diğer işlere kıyasla bu iş fena sayılmazdı. El ilanları olağanüstü, insanlar ise saftı; buna karşılık Dona Rosita'nın gördüğünü iddia ederek anlattığı olaylarla kahkahadan kırılarak dalga geçiyorlardı.

Doktorların bizi kabul edişleri pek dostça olmadı gerçi, ama istediğimizi elde etmeyi de başardık. Yani, Valparaiso Belediye Başkanı'na hitaben bir tavsiye mektubu vermeyi kabul ettiler bize. Yanlarından ayrılırken gerekli bütün nezaket formalitelerini yerine getirdik, daha sonra belediye binasının yolunu tuttuk. İlk başta, pis görünümümüz danışmadaki görevlide iyi bir izlenim bırakmadı, ama içeri kabul edilmemiz için emir aldığı da belliydi. Oradaki sekreter, bize cevap olarak hazırlanan, Easter Adası'na giden son geminin de kalktığını, daha bir yıl boyunca yeni bir geminin gitmeyeceği için projemizin hayata geçirilmesinin imkânsız olduğunu bildiren mektubun suretini bize gösterdi. Daha sonra, bizi çok sami-

mi bir şekilde karşılayan Doktor Molinas Luco'nun gösterişli bürosuna götürüldük. Adam sanki sahnede bir piyes oynuyordu da diksiyonuna aşırı dikkat ediyor gibiydi. Yalnızca Şili'ye ait olduğunu kanıtlayarak, İngilizlerden zorla aldıkları Easter Adası'ndan bahsederken çok heyecanlandı. Ardından, teması kaybetmememizi tavsiye edip gelecek yıl bizi oraya götüreceğine dair söz verdi. Gonzales Videla'nın gelecek seçimleri kaybedeceğini üstü kapalı bir şekilde ima ederek, "Belki ben o zaman burada olmam, ama halen Easter Adası Dostları Derneği'nin başkanıyım," dedi. Dışarı çıkarken danışmadaki adam köpeğimizi de beraberimizde götürmemizi hatırlattı ve bütün şaşkınlığımıza karşın salonun halısına işemiş ve o sırada bir iskemlenin bacağını kemirip durmakta olan bir yavru köpeği işaret etti. Köpek muhtemelen bizi takip etmiş, serseri görünümümüzden etkilenmiş ve teşrifatçı adam da onun bizim tuhaf kılığımızı tamamlayan aksesuarlardan bir parça olduğunu düşünmüştü. Her neyse, zavallı hayvan bizimle olan yakınlığı ortadan kalktığında kıçına tekmeyi yiyecek ve uluyarak dışarı fırlatılacaktı. Halen bir canlının mutluluğunun bizim varlığımıza ve himayemize bağlı olduğunu bilmek bizim için güzel bir duyguydu.

Sonunda, Şili'nin kuzeyindeki çölden denizden kurtulmaya karar verdik ve böylece kuzey limanlarından birine giden bir gemide beleşe yolculuk etme şansını bulabilmek için gemi şirketlerinin bulunduğu yere gittik. Gemilerden birinin kaptanı, denizyolu yetkililerinden yolculukta çalışma izni alabilmemiz halinde bizi götürmeye söz verdi. Fakat denizyolu idaresinden aldığımız cevap

elbette olumsuz çıktı ve ilk başa geri döndük. Alberto o sırada bana cüretkâr planını açıkladı: Sessizce gemiye süzülecek, kimseye görünmeden ambarda saklanacaktık. Bunu kotarmak için en uygun zaman geceydi; daha sonra görevli tayfayı ikna etmemiz ve bekleyip ne olacağını görmemiz gerekiyordu. Gidip bu plan için kesinlikle çok fazla olan eşyalarımızı aldık. Arkadaşlarımıza derin bir üzüntüyle veda ettikten sonra limanın ana kapısına doğru gittik, köprüleri attık ve deniz maceramıza koyulduk.

KAÇAK YOLCULAR

Gümrükten kazasız belasız geçtik ve cesurca hedefimize yöneldik. Seçtiğimiz gemi, *San Antonio,* limandaki hararetli faaliyetin en yoğun biçimde görüldüğü merkeziydi. Fakat küçük olduğundan vinçler ulaşsın diye rıhtımın dibine kadar yanaşması gerekmiyordu, doklarla arasında birkaç metrelik bir mesafe bırakılmıştı. Güverteye çıkmak için geminin biraz daha rıhtıma yaklaşmasını beklemekten başka çaremiz yoktu, bu yüzden çıkınlarımızın üzerine oturup dalgın bakışlarla uygun anın gelmesini beklemeye başladık. Gece yarısı, vardiya değişiminde gemi rıhtıma yanaştırıldı, ama pek de arkadaş canlısı bir adam gibi görünmeyen liman sorumlusu, insafsızca iskele tahtasının başında durup gemiye girip çıkanları denetlemeye başladı. Bu arada vinç sürücüsüyle arkadaş olmayı başarmıştık; derdimizi anlatınca bize, bu adam tam bir piç kurusu olduğundan en uygun zamanı

kollamamızı tavsiye etti. Böylece, buharla çalışan bir alet olan vincin içinde, sıcakta, tüm bir gece sürecek olan uzun bir bekleyişe koyulduk. Güneş çıktığında halen çıkınlarımızla birlikte limandaydık. Gemiye binme umutlarımız tam tükenmek üzereydi ki, onarılmış olan iskele verildi ve kaptan limana indi; *San Antonio*'nun artık karayla sürekli bir bağlantısı vardı. Vinç operatörü tamam işaretini verdiğinde hiçbir aksilik çıkmadan güverteye sızdık ve eşyalarımızla birlikte kendimizi görevlilerin bölümündeki tuvaletlerden birine kilitledik. O andan itibaren bütün yapmamız gereken (ve sık sık birileri gelip tuvaleti kullanmak istediği için altı-yedi kez yapmak zorunda kaldığımız şekilde), genizden gelen bir sesle "meşgul" demek ya da bir-iki kez öksürmekti.

Vakit öğlen olmuş, gemi denize yeni açılmıştı, ama belli bir süredir tıkalı, kokusu arşa çıkmış ve olağanüstü sıcak olan tuvalet havamızı bozmuştu. Saat bir olunca Alberto midesinde ne varsa kusarak boşalttı ve akşama doğru saat beşte, açlıktan ölmek üzere olduğumuzdan ve ufukta yeni bir kara görünmediğinden dışarı fırlayıp kaçak yolcular olarak kendimi kaptana takdim ettik. Bizi yeniden ve böyle bir durumda görmek onu çok şaşırttı, ama diğer görevlilerin önünde bizi tanıdığını belli etmemek için önce bir göz kırptıktan sonra bağırmaya başladı: "Yolculuk yapmak için bir gemiye izinsiz zıplamaktan başka bir şey yapmanız gerekmiyor mu? Bunun sonuçlarına nasıl katlanacağınızı hiç düşündünüz mü?" Gerçek şu ki, böyle bir durumu bir saniyecik olsun düşünmemiştik.

Kaptan daha sonra kamarotu çağırıp bize yapacak iş ve yiyecek bir şeyler vermesini emretti. İstihkakımızı bü-

yük bir iştahla yalayıp yuttuk, ama iş olarak şu meşhur tuvaleti temizlemem gerektiğini öğrendiğimde yediklerim boğazımda kaldı. Kendisi patates soyma işine tayin edilen Alberto'nun sırıtışları arasında dişlerimi sıkarak aşağı inerken, itiraf etmeliyim ki, şeytana uyup arkadaşlığa dair yazılmış re kadar kural varsa bir kenara bırakmış ve yaptığımız işleri değiştirmeyi istemiştim. Bu dünyada adalet yok! Zaten üst üste yığılmış pisliklerin üstüne okkalı bir porsiyon da arkadaşım oturtuyor ve ben hepsini temizlemek zorunda kalıyorum!

Gündelik işlerimizi görev bilinciyle yerine getirdikten sonra kaptan bizi yeniden yanına çağırttı. Bu sefer geminin gitmekte olduğu Antofagasta'ya vardığımızda herhangi bir aksilik çıkmasın diye hiç kimseye aramızda daha önce geçen görüşmeden bahsetmememizi tavsiye etti. Bize izindeki bir görevlinin kamarasını verdi ve *kanasta* oynayıp bir-iki tek atmaya davet etti. İnsanı dinçleştiren bir uyku çektikten sonra kalktık ve bilenmiş bıçağın daha keskin işleyeceği düsturuna uyarak bilet paramızı faiziyle birlikte karşılamak üzere hararetle işe koyulduk. Öğlenleyin fazlasıyla iş yaptığımızı düşündük, akşama doğru ise dünyanın en tembellik bağımlısı çifti olduğumuz konusunda kesin bir fikir birliği içindeydik. İyi bir uyku çekmek, ertesi gün çalışmaya hazır olarak kalkmak, biraz da çamaşır yıkamak istiyorduk, ama kaptan bizi yine kâğıt oynamaya davet edince bütün iyi niyetli planlarımız suya düştü.

Sabah olduğunda bizi dürterek uyandırıp işe koşmak, sevimsiz biri olan kamarotun neredeyse bir saatini alıyordu. Benim işim güverteyi parafinle temizlemekti; bu

iş bütün günümü alıyordu ve günün sonunda hâlâ işi tamamlayamamış oluyordum. Şanslı piç Alberto ise hâlâ mutfakta, mideye indirdiği şeylerin ne olduğuna pek bakmadan benden daha çok ve daha iyi beslenmekteydi.

Bitmek bilmeyen bıktırıcı *kanasta* oyunlarından sonra gece demir tırabzana dayanıp engin denizi, yeşilimsi beyaz pırıldayışları yan yana seyre dalıyorduk; ama böylesi anlarda her birimiz kendi rüyalarının stratosferine kanat açmış, kendi düşüncelerimizde kaybolmuş oluyorduk. İşimizin ne olduğunu işte o anlardan birinde keşfettik: Bizim gerçek işimiz, sonsuza kadar dünyanın bütün kara yolları ve deniz rotalarını dolaşmaktı. Her zaman meraklı gözlerle, kuytularda köşelerde gözümüze çarpan her şeyi incelemek, koklamak; ama hep bağımsız olmak, herhangi bir yere kök salmaksızın ve derin sebepleri keşfetmeye yetmeyecek kadar az oyalanmak, yüzeyde rastladığımız görüntüleri yeterli bulmak. Sohbetimiz denizin ilham ettiği duygusal zırvaların peşinde sürüklenirken, uzaklarda, kuzey doğuda, Antofagasta'nın ışıkları bize doğru göz kırpmaya başladı. Gemimiz Valparaiso'ya geri döneceğinden kaçak yolcular olarak yolculuğumuz bitiyor, en azından bu maceramız sona eriyordu.

BU SEFER BAŞARISIZLIK

Adam sanki hâlâ bugünmüş gibi gözlerimin önünde duruyor; bütün çalışanları ve yandaki geminin bıyıklı sahibi gibi sarhoş olan kaptan ve onların kötü şarap mah-

sulü kaba hareketleri. Ve kendilerine serüven dolu yolculuğumuzdan söz ederken bizimle dalga geçerek attıkları gürültülü kahkahalar... "Kaplan gibiler bunlar, anlıyorsun ya, bahse girerim şimdi senin gemindedirler, açıldın mı pat diye ortaya çıkacaklar!"

Arkadaşıyla konuşurken kaptanın ağzından böyle ya da buna benzer bir söz çıkmış olmalıydı. Bunu elbette bilmiyorduk; denize açılmadan bir saat kadar önce yerimize rahatça kurulmuş, güzel kokulu tonlarca kavunun arasına gömülü vaziyette deli gibi tıkıştırmaya koyulmuştuk. Tam bizi güverteye çıkarıp böyle güzel bir yerde saklanmamıza yardım eden adamdan dolayı tayfaların ne muhteşem insanlar olduklarından söz ediyorduk ki, önce kim bilir kulağımıza nereden gelen kızgın bir ses, ardından hayatımda en gördüğüm kalın bıyık karşımıza dikiliverdi ve bizi tuttuğu gibi mahcubiyetin derinliklerine daldırdı. İyi kemirilmiş kavun kabuklarından oluşan bir şerit tek sıra halinde durgun denizde süzülmekteydi çünkü. Gerisi rezalet. Tayfa da sonradan bize, "Çocuklar, ben onun dikkatini başka yöne çekebilirdim, ama adam kavunları görünce elimden bir şey gelmedi ve galiba, 'Ambar muşambalarını çek, tirizi vur, kaçak olmasın!' havasına girdi. Neyse ki ucuz yırttınız, ama siz de [söylediklerinin burasında bir parça sıkılarak] bu kadar çok kavun yemeyecektiniz, çocuklar," deyip işin içinden sıyrıldı.

San Antonio'daki arkadaşlardan biri kibar hayat felsefesini şu harika sözle özetliyordu: "Şimdi sıçtınız, çünkü zaten siktiri boktan heriflersiniz. Niçin buraya sıçmayı bırakıp da kendi sıçtığım ülkenize siktirip gitmiyorsunuz." Aslında bizim en sonunda yaptığımız da az çok bu

olacaktı; çantalarımızı toplayıp Chuquicamata'ya, şu meşhur bakır madenine doğru yola koyulmak.

Fakat hemen değil. Ondan önce, yetkililerden maden ocağını ziyaret etmemize izin verilmesi için tam bir gün beklememiz gerekiyordu ve bu bekleyiş sırasında coşkulu Baccahanalian denizcileri bizi kendilerine özgü bir tarzda yolcu ettiler.

Günün büyük kısmını ocağa giden kavruk yolun üzerindeki iki ışıklandırma direğinin cılız gölgesi altında uzanmış olarak, birimizin bir direkten diğerine bir şeyler bağırıp, öbürümüzün de ona yine bağırarak cevap yetiştirmesiyle geçirdik. Bu manzara bizi gideceğimiz yolun ortalarındaki Baquedano denilen şehre kadar götürecek bir kamyonun astımlı siluetini fark edene kadar sürdü gitti.

Orada evli bir çift olan Şilili iki komünist işçiyle arkadaş olduk.* Mum ışığında *mate* içip peynir ekmek yedik; adamın çökmüş yüz hatları gizemli ve trajik bir hava katıyordu kendisine. Basit ama etkileyici bir dille hapishanede geçirdiği üç ayı, dışarıda bir başına açlıktan sürünme noktasına gelen karısının örnek bir sadakatle onu bekleyişini ve daha sonraki hayatında takip edişini, çocuklarına iyi kalpli komşularının bakışını, iş bulmak için çıktığı bereketsiz seferleri ve gizemli bir şekilde ortadan kaldırılıp denizin dibine atıldıkları söylenen yoldaşlarını anlattı.

Çöl gecesinin dondurucu soğuğunda birbirine sokulmuş olan bu çift, dünya proletaryasının canlı birer örne-

---

*) Şili Komünist Partisi, 1948-1950 yılları arasında sözümona Demokrasiyi Savunma Kanunu'na dayanılarak kapatılmış ve çok sayıda militanı işkenceden geçirilmiştir.

ği gibiydiler. Altında uyuyacakları bir battaniye parçası bile olmadığından onlara kendimizinkilerden birini verdik ve diğer battaniyenin altında da Alberto'yla ikimiz birbirimize sokularak uyumaya çalıştık. Hayatımda geçirdiğim en soğuk gecelerden biriydi, ama aynı zamanda bu ilginç (en azından benim gözümde) insan türüne kendimi daha yakın hissetmemi sağlamıştı.

Ertesi sabah saat sekizde bizi Chuquicamata'ya götürecek bir kamyon bulduk. Havanın çok kirli, iş koşullarının çok kötü olduğu, bu yüzden çalışma izni istenmeyen ve kimsenin siyasal görüşüne bakılmadığı dağdaki kükürt madenlerine doğru yola koyulan evli çifte veda ettik. Nasılsa dağlarda aranan tek nitelik, birkaç küçük kırıntı için sağlığınızı heba etmeye hevesli olmanızdı çünkü.

Yeni tanıştığımız ve hemen kanımızın kaynadığı bu çiftin artık zar zor seçebildiğimiz siluetleri gittikçe uzaklaştığı halde, adamın kendine has bir tarzda şekil almış ve sanki "Gelin, yoldaşlar," diye seslenen kararlı yüzünü hâlâ gözümüzün önünde görebiliyordum. "Gelin yoldaşlar, gelin ve bizimle yiyin. Ben de sizin gibi bir aylağım," diyerek, aslında bizi amaçsızca dolaşan asalaklar olarak hor görmekten geri kalmadığını da gösteren bir davette bulunduğunu hatırlıyorduk.

Böyle insanlara karşı sürekli baskıcı önlemler alındığını bilmek insanı alt üst ediyor. Toplumun sağlığı açısından "komünist it kopuklar"ın zararlı olup olmadığı bir yana, bu adamın içinde filizlenen sadece daha iyi yaşama isteğinden ve hep aç kalmaya karşı protesto etmekten başka bir şey değildi; içindeki bu isyan, kesinlikle komünizmin gerçekten ne anlama geldiğiyle değil, salt

onun "yoksullara ekmek" vaat eden yorumuyla anladığı şekline, daha da önemlisi, bu ilginç doktrinin kalbini umutla dolduruşuna duyulan bir aşka dönüşmüştü.

Patronlar, bu sarışın, becerikli ve kibirli yöneticiler, ilkel bir İspanyolca'yla bize, "Burası turistik bir şehir değil. Yanınıza size yarım saatlik bir ocak gezisi yaptıracak bir adam vereceğim, ama lütfen, gitmeden bir de şunu yapalım, şurayı görelim falan demeyin, işlerimiz gerçekten çok yoğun," diyerek karşıladılar bizi. Aslında grev kapıdaydı. Yanki patronlarının sadık köpeği olan rehberimiz bile, "Salak gringolar, yoksul bir işçiye fazladan birkaç *centavo* vermemek için greve çıkılan her günde binlerce *peso* etmeyi göze alıyorlar," diye taş atıyordu onlara. "Bizim General İbanez* iktidara gelince bütün bu meseleler hallolacak." Bir ustabaşı-şair ise kendi bakışını şöyle dile getirmekteydi: "Her bakır kırıntısının işlenmesini sağlayan işte bu meşhur teraslardır. Sizin gibi pek çok insan bana bir sürü teknik soru yöneltip durur, ama bu işin kaç insanın hayatına mal olduğunu soranlara nadir rastlarız. Cevabını bilmiyorum, sayın doktorlar, ama bunu sorduğunuz için teşekkür ederim."

Büyük ocakta sağduyulu davranma gerekliliğinin soğukluğuyla içten içe duyulan öfkenin çaresizliği el ele gidiyor; bir tarafta, nefret edilen bir iş sayesinde hayatta kalmayı başarma zorunluluğu, diğer tarafta adaletsizliğe duyulan kinin birikmesi... Belki günün birinde, bazı madenciler neşeyle kazmalarını ellerine alıp gidecekler ve

*) Carlos İbanez del Campo, 1952'den 1958'e kadar Şili Cumhurbaşkanı'ydı. Eğer seçilirse Komünist Parti'yi yasallaştıracağı vaadinde bulunmuş, popülist bir adamdı İbanez.

etrafa gülücükler saçarak kendi ciğerlerini zehirleyecekler; herhalde böyle bir tablonun gerçekleşmesini bekliyor olmalılar Yankiler. Burada, dünyanın gözlerini kamaştıran kızıl ateşin geldiği yerde yaşanan şeyin tam da bu olduğu söylenmekte. Öyle söylüyorlar. Ben bilmiyorum.

CHUQUICAMATA

Chuquicamata, modern bir tiyatro oyunundan alınmış bir sahne gibi. Güzel olmadığını söylemek mümkün değil, ama bu güzellik görkemli, soğuk ve itici. Madene yaklaştıkça, tüm manzara giderek daha boğucu bir hale bürünüyor. İki yüz kilometre sonra, Calama kasabasının yeşilimsi rengi monoton griye biraz renk getiriyor, bir çöldeki vaha gibi sevinçle karşılanıyor. Nitratlı toprakta bir tek ot bitmiyor, burada toprak rüzgârın ve suyun saldırılarına açık, hava şartlarıyla mücadele etmekten erkenden yaşlanmış gri kayalarla dolu ve kayaların kıvrımları gerçek jeolojik yaşlarını bir bakışta tahmin etmeye imkân vermiyor. Acaba ünlü kardeşlerinin çevresindeki dağlardan kaç tanesi derinlerde benzer hazineler saklıyordur, mekanik küreklerin cansız kollarıyla karınlarını deşmesini, derken kaçınılmaz olarak insanların işe el atmasını bekliyordur? İnsanlar, bu savaşta adı geçmeyen zavallı neferler, doğanın hazinelerini korumak için kurduğu bin bir türlü tuzağa kurban gidiyorlar her gün. Oysa bütün istedikleri, karınlarını doyuracak kadar ekmek parası kazanmak.

Chuquicamata, özellikle büyük bir bakır kaynağı; dev eteklerine yirmi metre yüksekliğinde teraslar yapılmış, çıkarılan madenler bu teraslardan tren raylarıyla taşınıyor. Maden damarının benzersiz konumu, madenlerin çok kolay çıkarılmasını sağlıyor ve maden cevherleri sömürülüp kullanılmaya sonuna kadar açık. Dağ her sabah dinamitlenirken, dev mekanik küreler çıkan malzemeyi vagonlara dolduruyor ve o vagonlar bir öğütücüye götürülüp orada eziliyor. Bu ezme işlemi üç safhadan oluşmakta; saf malzeme önce orta boy çakıla dönüştürülüyor, sonra sülfirik asit çözeltisine yatırılıyor ve bu çözelti bakır sülfata çevriliyor, aynı zamanda bakır klorit oluşturuyor ve bu da eski demirle temas edince demir klorite dönüşüyor. Elde edilen sıvı, buradan "yeşil ev" denilen bir yere götürülüyor; orada bakır sülfat dev banyolara yatırılıyor ve haftada otuz volt elektrik veriliyor. Bu işlem sayesinde tuzdaki elektroliz harekete geçiriliyor; bakır çubukları aynı maddeden ince tabaklara yapışıyor, bu tabakalar ise daha önce başka banyolarda daha kuvvetli solüsyonlar içinde hazırlanıyor. Beş ya da altı gün sonra tabakalar arıtma işlemi için eritilmeye hazır hale geliyor. Bu arada solüsyonun litresi sekiz-on gram arası sülfat yitirmiş ve esas materyale dönüşmüş oluyor. Sonra tabakalar fırına yerleştiriliyor, iki yüz santigrad derecede on iki saat eritildikten sonra yaklaşık 200 kiloluk külçeler elde ediliyor. Ardından, her gece kırk beş vagon peş peşe dizilip yirmi ton bakırı Antofagasta'ya indiriyor; işte, bir günlük çalışmanın karşılığı.

Burada anlattıklarım, Chuquicamata'da yaşayan üç bin kişinin ekmeğini kazandığı imalat sürecinin genel bir

özetini oluşturur, fakat bu işlemle sadece oksit maden cevheri çıkarılabiliyor. Chile Exploration Company, sülfat madeni için yeni bir fabrika kuruyor. Dünyadaki en büyük fabrika olması beklenen bu binanın bacaları 96 metre yüksekliğinde; bütün maden ürünleri burada işlemden geçirilecek, eski fabrika da yavaş yavaş boşaltılacak, çünkü oksid madeni tükenmek üzere. Yeni öğütücüyü beslemek için şimdiden dev bir stok yapmışlar; fabrika 1954'te açılınca bu stok hemen işleme tabi tutulacak.

Şili, dünyanın bakır ihtiyacının yüzde 20'sini karşılıyor. Bakır, potansiyel çatışma ihtimali yüzünden bu belirsiz günlerde hayati bir önem kazanmış durumda, çünkü pek çok savaş silahının yapımında kullanılıyor. Bu yüzden, Şili'de milliyetçiler koalisyonu ile sol partiler arasında iktisadi-siyasal bir savaş sürüp gitmekte. Sol partiler madenlerin kamulaştırılmasını savunurken, serbest yatırım taraftarları devletin yöneteceği ve büyük ihtimalle daha az verimli bir maden yerine, daha iyi işletilen bir madeni (işletmeciler yabancılar olsa bile) tercih ediyorlar. Kongrede, madenleri işleten şirketler hakkında ciddi suçlamalar yapıldığı gözleniyor ve bakır üretimi konusundaki milliyetçi görüşler ışığında bakıldığında oldukça doğal bir durum olduğunu söyleyebiliriz bunun.

Savaşın sonucu ne olursa olsun, madenci mezarlıklarından alınan derslerin unutulmaması gerekir. Bu mezarlıklarda göçükler ve dağın cehennemi iklimi yüzünden ölen insanların sadece küçük bir kısmı gömülüdür üstelik.

KİLOMETRELERCE ÇORAK TOPRAKLAR

Mataramızı kaybettiğimiz için, çölü geçme meselesi gözümüzde iyice büyümüştü. Yine de rüzgârı dikkatle inceleyerek yola koyulduk ve Chuquicamata kasaba sınırlarını geride bıraktık. Yerliler bizi izlerken enerjik tavırlarla hızlı hızlı yürüyorduk, fakat And dağlarının ıssız çoraklığı, beynimizi haşlayan güneş ve sırt çantalarımızın dengesiz ağırlığı bizi çıktığımız bulutlardan aşağı indirdi. Hareketlerimiz ne derece "kahramanlık"tı, bundan pek emin değildik, ancak bana göre haklı sebeplerle, burada gerçek sıfatın "kahramanlık" değil, "aptalca" olmasından şüphelenmeye başlamıştık.

İki saat aynı tempoyla yürüdükten ve en fazla on kilometre gittikten sonra, üzerinde ne yazdığını hiç anlamadığım bir işaret tabelasının gölgesinde mola verdik, oysa o gölge bizi güneş ışıklarından bile korumuyordu. Bütün günü orada geçirdik ve durmadan yer değiştirerek tabelanın gölgesinin gözlerimizi korumasına özen gösterdik.

Yanımızda getirdiğimiz bir litre su akşama kalmadan tükenmişti bile. Gece bastırdığında boğazlarımız kupkuru olmuştu, bunun üzerine gerisin geriye kasaba sınırındaki karakola doğru yola çıktık. Yenilgiyi kabullenmiştik.

Geceyi karakolda geçirdik. Küçük odada, dışarıdaki soğuğa rağmen havayı tatlı bir sıcaklıkta tutan bir ateşin önünde uyuduk. Gece bekçisi yiyeceğini bizimle paylaşarak geleneksel Şili misafirperverliğini bize bir kez daha

kanıtladı. Bütün gün oruç tutmak zorunda kaldıktan sonra onun ikram ettiği miktar çok yetersizdi gerçi, ama hiç yoktan da iyiydi.

Ertesi gün şafakta bir sigara şirketinin dağıtım kamyonu geçerken bizi aldı; bizimle aynı istikamette gidiyordu, fakat kamyonet Tocopilla limanına giderken, biz önce kuzeye, İlave'ye uğramak istiyorduk. O yüzden şoför bizi dört yol ağzında bıraktı. Yolun sekiz kilometre yukarısında olduğunu bildiğimiz bir eve doğru yürümeye başladık, ama yarı yolda çok yorulduk ve biraz yere uzanıp kestirmeye karar verdik. Battaniyelerimizi bir telgraf direği ile işaret tabelasının arasına asıp kurduğumuz çadırın içine yattık; bedenlerimiz hamama girmiş gibi terliyor, ayaklarımız güneşte kavruluyordu.

İki-üç saat sonra, her ikimiz de neredeyse üçer litre su kaybetmişken, küçük bir Ford yanımızdan geçti. Arabanın içindeki soylu vatandaşlar sarhoş naraları atıyorlar ve avazlarının çıktığı kadar Şili türküsü olan bir *cuecas* söylüyorlardı. Magdalena madeninden üç işçiydi; grevdeydiler ve direnişin zaferini erkenden sarhoş olarak keyifle kutluyorlardı. Sarhoşlar bizi yerel bir tren istasyonunda bıraktılar. Orada bir grup bahriyeli gördük, bir futbol maçı için idman yapıyorlardı. Alberto çantasından spor ayakkabılarını çıkardı ve numaralarını döktürmeye başladı. Sonuç bizim için inanılmazdı. Gelecek Pazar günü oynanacak maç için takıma alındık; bunun karşılığında da bize kalacak yer, yemek ve Iquique'ye ulaşım imkânı sağlayacaklardı. Pazara daha iki gün vardı, takımımız büyük bir zafer kazandı ve zaferi de bir keçi çevirerek kutladık. Keçileri Alberto pişirdi ve kutlamaya katı-

lanları Arjantin usulü mutfak bilgisiyle şaşkına çevirdi. O iki gün boyunca Şili'nin o bölgesindeki arıtma tesislerinin büyük bir bölümünü de ziyaret ettik.

Madencilik şirketleri açısından dünyanın bu bölgesindeki yeraltı zenginliklerine ulaşmak hiç de zor değil. Tek yapmaları gereken şey, toprağın en üst tabakasını kazımak. Zaten maden cevherleri bu tabakada bulunuyor; sonra bu karışımı dev banyolara ulaştırmak ve banyolarda madenin içindeki nitratlar, tuz kütlelerinden ve çamurdan arınması için çok da karmaşık olmayan bir arıtma işlemine tabi tutmak yeterli. Görünüşe bakılırsa, ilk imtiyazlar Almanlara tanınmış, ancak onların fabrikaları kamulaştırılmış ve artık fabrikaların çoğu İngilizlere ait. Hem en çok üretimi yapan, hem de en çok işçisi grevde olan iki fabrika, gittiğimiz yerin güneyinde kalıyordu, bu yüzden onları ziyaret etmemeye karar verdik. Bunun yerine, La Victoria adlı büyük bir fabrikaya gittik; o fabrikanın girişinde, Hector Supicci Sedes'in öldüğü yeri işaretlemek amacıyla asılmış bir levha vardı. Sedes çok yetenekli, Uruguaylı bir ralliciydi; pistten çıktıktan sonra başka bir araba ona çarparak ölümüne yol açmıştı.

Orada bir sürü kamyona binerek bütün bölgeyi dolaştık ve en sonunda alfalfa yüklü bir kamyonun arkasında sıcacık bir yolculukla Iquique'ye vardık. Şehre vardığımız sırada arkamızdan doğan güneş sabah denizinin saf mavisinde ışıldıyordu. *Binbir Gece Masalları*'ndan alınmış bir hikâye gibiydi. Kamyon, limanın üst tarafındaki kayaların üstünde sihirli bir uçan halı gibi belirdi; birinci viteste yavaş yavaş aşağıya inen virajlı ve çakıllı yolda ilerlerken, bir yandan da manzarayı seyrediyorduk; bütün şehir bizi karşılamak üzere ayaklanmaktaydı âdeta.

Iquique'de ne Arjantin'e ne de başka bir yere giden tek bir gemi vardı; o yüzden limanda kalmaya gerek olmadığını düşündük ve bulabildiğimiz ilk kamyonla Arica'ya gitmeye karar verdik.

ŞİLİ, SON

Iquique ile Arica arasındaki uzun kilometrelerde yol ya yokuşlu, ya da inişliydi, ikisinin arası yok gibiydi. Yol bizi kavrulan platolardan kurak vadilere götürüp durdu; vadilerin dibindeki birkaç cılız derecik ancak birkaç cüce ağacın büyümesine yetecek kadardı. Bu kurak düzlükler gün boyu katlanılmaz derecede sıcak olurlardı ve bütün çöl iklimleri gibi hava burada da geceleri serinlerdi. Valdiva'nın bir avuç adamıyla tek damla su içmeden, hatta gölgesinde dinlenecek bir kuru çalı bile bulamadan, günün en sıcak saatlerinde elli-altmış kilometre ilerleyerek buraya gelmeyi nasıl başardığı hayret vericiydi. İspanyol fatihlerin geçtiği bölgeyi kendi gözleriyle görünce insan, Valdiva ve adamlarının yaptıkları şeylerin hemen İspanyol sömürgeciliğinin en önemli başarılarından biri olduğunu düşünmeden edemiyor. Amerika tarihinde yaşayan başka kâşiflerden kesinlikle daha büyükler, çünkü diğerleri son derece zengin ülkeleri ele geçirip maceraları sırasında döktükleri terlerin karşılığını fazlasıyla alırlarken, Valdiva'nın başarısı insanın tam anlamıyla hüküm sürebileceği bir yer bulma arzusunun sembolüdür. Bu 'sözlerin Sezar'a ait olduğu söylenmektedir gerçi; Sezar, Roma'da

ikinci adam olmaktansa, Alplerde küçük bir köyde bir numara olmayı yeğ tuttuğunu defalarca yinelemişti. Şili'nin fethi de az çok bu nedenlerden dolayı gerçekleştirilmiş aslında, fakat sonuçları Sezar'ın zaferleri kadar ışıltılı olmamıştır. Boyun eğmez Araucanian Caupolican'ın ölüm tehdidiyle karşı karşıya gelince *conquistador*'un son dakikaları köşeye sıkışmış bir hayvanın kudurgan öfkesi içinde geçmediyse bile, hiç şüphem yok ki kendi hayatını bir sinema şeridi gibi gözlerinin önünden geçirmişse Valdiva'nın da gözlerinin açık gitmediği söylenebilir, çünkü kendisi, öldüğü sırada savaşçı bir ulusun mutlak önderi konumundaydı. Ayrıca, her ırkta sık sık ortaya çıkan o özel adamlardan biriydi; böyle adamlar açısından acı çekmek, sınırsız güce kavuşmak uğruna bazen bilinçdışında serpilip gelişen isteklerinin de doğal bedeliydi.

Arica, hâlâ eski sahipleri Peruluların izlerini taşıyan küçük bir limandır; coğrafi yakınlıkları ve ortak tarihlerine rağmen birbirlerinden çok farklı özellikler taşıyan iki ülke arasında bir tür geçit işlevini görür.

Kasabanın gururu olan burun, kayalardan oluşan birkaç yüz metre uzunluğundaki bir çıkıntıdır. Palmiyeler, sıcaklık, pazarlardaki tropik meyveler, buraya bir Karayipler havası vermektedir ve güneydeki benzerleriyle kıyaslandığında oldukça farklı bir yer görünümündedir.

Bizi hor gördüğünü saklamaya çalışmayan, ciddi ve sıkıcı, ekonomik durumunu sağlama almış bir burjuva olan doktor, bu iki serseriye (üniversite diplomalı serserilerden başka bir şey değildik onun gözünde) lütfedip acıdı ve kasaba hastanesinde uyumamıza izin verdi. Bize pek misafirperverce davranmayan bu hastaneden ertesi

sabah erkenden tüydük ve doğruca Peru sınırına yöneldik. Fakat ilkin son bir kez banyo yaparak (üstelik sabun bile kullanarak) Pasifik'e veda ettik; bu banyo Alberto'nun içinde bir istek uyandırdı ve birden deniz mahsülü bir şeyler yemek istediğini söyleyip durmaya başladı. Böylece sahildeki kayalıklarda sabırla deniztarağı ve başka deniz yaratıkları aramaya koyulduk. Bulduğumuz ilk yapışkan ve tuzlu şeyi mideye indirdiğimiz halde ne açlığımız bastırılmış oldu, ne de Alberto'nun denizden çıkan bir şey yeme isteği. Zaten yediğimiz şey bir esiri bile memnun etmezdi, çünkü yediğimiz deniz salyangozu tatsızdı ve üzerinde sos falan olmadığından tadı berbattı.

Polis karakolunda yemek yedikten sonra her zamanki saatte sahilden sınıra doğru yürümeye devam ettik. Yolda şansımıza bir kamyonet bizi aldı ve sınır kasabasına kadar rahat bir biçimde ulaşmış olduk. Orada Arjantin gümrüğünde çalışmış olan bir görevliyle tanıştık. Adam bizi tanıdı ve *mate*'ye duyduğumuz özlemi hemen anladı. Bize sıcak su ile bisküvi ikram etti, daha da iyisi, arabasıyla Tacna'ya götürdü. Ellerimizi şevkle sıkan ve Peru'daki Arjantinliler hakkında bir sürü süslü klişe sıralayan bir polis şefi tarafından sınırda karşılandık, böylece Şili'nin misafirperver topraklarına veda etmiş olduk.

ŞİLİ'YE SONRADAN BAKIŞ

Ben bu notları kaleme aldığım sırada, yani yolculuk heyecanı ve ilk izlenimlerimin kokusu hâlâ üstümdey-

ken, yazdıklarımın bazılarında hatalı bilgiler bulunduğunu, ayrıca çoğunun bilimsel araştırma kurallarına uygun olmadığını fark ettim. Neyse, Şili'yle ilgili şimdi düşündüklerimi yazmamam gerekir herhalde, çünkü bu notları alalı aşağı yukarı bir yıl oldu ve yeni düşüncelerimi yazmak yerine o zamanlar karaladıklarımı aktarmayı tercih ederim.

İlk önce kendi iş alanımızla başlayalım. Şili'de sağlık konusunda çalışmalar asla yeterli değildi. Fakat daha sonra, gittiğimiz diğer ülkelerin çoğuna kıyasla daha iyi durumda olduklarını anladım. Ücretsiz hastanelerin sayısı çok az, bulundukları yerler de aynı şekilde kısıtlı ve hastane duvarlarında şu tür yazılarla karşılaşıyordunuz: "Eğer siz yardım elini uzatmazsanız, hastanede gördüğünüz tedaviden nasıl şikayet edebilirsiniz?" Yine de, Kuzey'de sağlık hizmetleri için genelde ücret alınmıyordu, ancak hastanede yatmak için ödemede bulunmak şarttı; bazen sadece sembolik miktarda bir para alınıyor, bazen de hasta tam anlamıyla soyulup soğana çevriliyordu. Chuquicamata madeninde hastalanan ya da yaralanan işçiler hastanede günde 5 Şili *escudo*'su karşılığında tedavi görebilmekteydiler, fakat madenden olmayan hastalar günde 300 ila 500 *escudo* ödemek zorundaydılar. Hastaneler genelde fakirdi, yeterli ilaçları ve imkânları yoktu. Son derece kötü bir biçimde aydınlatılmış, hatta pislikten geçilmeyen ameliyathaneler gördük. Sadece küçük kasabalarda değil, önemli bir ticaret merkezi olan Valparaiso'da bile rastlanıyordu böyle yerlere. Hiçbirinde yeterli araç gereç olmadığı gibi, tuvaletleri kir pas içindeydi. Şili'de temizlik bilincinin gelişmemiş olduğunu rahat-

lıkla söyleyebilirdik. Şili'de tuvalet kâğıtlarını klozetlere değil, yere ya da köşede tutulan kutulara atma alışkanlığı yaygındı. Daha sonra bu alışkanlığın bütün Güney Amerika'da yaygın bir şekilde uygulandığını gördüm.

Şili'deki hayat standartı Arjantin'den genelde daha düşüktü. Güneyde ücretler çok az, işsizlik oranı yüksekti ve işçiler korunmasız, güvencesiz durumdaydılar. Tüm bu nedenlerden dolayı Şilililer, dalgalar halinde Arjantin'e göç ediyorlar, altın döşeli kaldırımlar hayali kurarak ve akıllıca sıralanan siyasal propagandalara kanarak Andların batısına gidiyorlardı. Kuzeyde bakır, nitrat ve sülfür madenlerinde çalışan işçiler daha iyi para kazanabiliyorlardı gerçi, ancak bu bölgelerde hayat çok pahalıydı ve pek çok önemli tüketim maddesi bulunamıyordu, dağların iklimi de çok sertti. Chuquicamata madeninin yöneticisinin, yerel mezarlıkta toprağın altında bulunan on binden fazla işçi ailesine ödenen tazminatlar konusunda yönelttiğim sorulara isteksizce ve omuz silkerek cevap verdiğini çok iyi hatırlıyorum.

Siyaset sahnesi gerçekten çok karışık (bunu, İbanez'in seçimleri kazanmasından önce yazmışım). Dört tane başkan adayı var ve içlerinden Carlos İbanez del Campo kazanacak gibi görünüyor. Kendisi emekli bir asker; diktatörlük eğilimleri ve Peron'unkilere benzeyen siyasal hırsları göze çarpıyor; insanlar onu bir tür *caudillo* olarak görüyorlar. Sosyalist Halk Partisi onun kalesi; çok sayıda küçük grup tarafından da destekleniyor. Sanırım ondan sonra kazanma şansı en fazla olan aday Pedro Enrique Alfonso. Devletin resmi adayı olan bu adamın politikası çok büyük belirsizliklerle dolu; Amerikalılarla iyi anlaşı-

yor gözüküyor ve diğer partilerin hepsiyle flört etmekten geri kalmıyor. Sağın bayraktarı Arturo Matte Larrain, Başkan Alessandri'nin damadı ve nüfusun gerici kesiminin oyları hep ona gidecek. Son olarak Halk Cephesi'nin adayı Salvador Allende var. Allende, Komünist Parti'nin desteğine de sahip, ama onların oyları zaten 40 bin kadar azaldı, çünkü partiyle herhangi bir bağı olduğu belirlenen yaklaşık 40 bin kişinin oy kullanma hakları ellerinden alınmış durumda.

İbanez büyük ihtimalle Latin-Amerikanizm politikasını takip edecek, oy toplamak için kozlarını ABD'ye duyulan nefret üzerine oynayacak, bakır madenleriyle diğer madenleri kamulaştırdığını ilan edecek (ABD Peru'da üretime başlamak için oraya korkunç meblağlar akıtmaya hazır olduğundan, bu kamulaştırma hamlesi kısa vadede pek mümkün görünmüyor bana), demiryollarını kamulaştırmaya devam edecek ve Arjantin ile Şili arasındaki ticaret hacmini giderek büyütecektir.

Şili, işçi kesiminden olmadığı sürece, çalışmaya istek duyan herkesin para kazanabileceği bir ülke; daha doğrusu, biraz eğitimi ve teknik bilgisi olan herkes burada hayatını rahatlıkla kazanabilir. Toprakları, nüfusu için yeterince çiftlik hayvanı, özellikle de koyun yetiştirebilecek kadar geniş ve iyi miktarda tahıl da yetişiyor. Güçlü bir endüstri ülkesi yaratmak için gerekli kaynakların hemen hepsine sahipler; demir, bakır, kömür, altın, gümüş, manganez, nitratlar. Şili'nin asıl yapması gereken şey, sırtında taşıdığı Yanki arkadaşından kurtulmak. ABD'nin bu ülkeye yaptığı dev yatırımları ve kendi çıkarlarının tehdit altına girdiğini düşündüğü noktada uygu-

layabileceği ekonomik baskıyı dikkate aldığımızda çok zor bir iş bu gerçi, ancak en azından şimdilik bu noktaya parmak basmakta fayda var diye düşünüyorum.

TARATA: YENİ DÜNYA

Köyün sona erdiği yere kurulmuş olan sivil muhafız karakolundan birkaç metre ötede bulunuyorduk, fakat sırt çantalarımız bize öyle ağır gelmeye başlamıştı ki oraya varmamız bir türlü mümkün olmuyordu. Güneş bizi haşlıyordu; ayrıca, her zamanki gibi günün bu saati açısından çok kalın giyinmiştik. Bir süre sonra havanın soğuyacağını biliyorduk çünkü. Dik bir yokuşu tırmanmaktaydık ve kısa bir süre sonra köyden gördüğümüz piramidin yanına ulaştık. Şili'yle savaşta ölen Peruluların anısına, çok uzun zaman önce yapılmıştı bu anıt.* İlk molamızı vermek açısından burasının uygun olduğunu düşündük, daha sonra şansımızı otostopta deneyecektik. Gittiğimiz yönde çıplak tepelerden başka en ufak bir şey göze çarpmıyordu; bitki örtüsü bile yok denecek kadar azdı. Dar, tozlu yollarıyla uykulu Tacna, ufukta daha da küçülmüştü sanki. İlk kamyoneti görünce bayağı sevindik. Alberto pazarlığı yürüttü, artık çok yakından tanıdığım sözcüklerle yolculuğumuzun nedenini anlattı ve adamdan bizi kamyonetin arkasına almasını istedi. Şoför bu isteğimizi kabul etti ve arkaya, bir sürü yerlinin arasına atlamamızı söyledi.

---

*) "Nitrat Savaşları" diye bilinen bu çarpışmalarda (1879-1883) Şili, zengin mineral yataklarına sahip olan ünlü Atacama çölünü istila etmişti.

Keyifle çantalarımızı aldık ve tam arka kasaya tırmanmak üzereydik ki, şoförün bize seslendiğini işittik:

"Tarata'ya kadar beş *sole,* anlaştık mı?"

Alberto adama öfkeyle, bizi ücret almadan götürmeyi en başta niçin kabul ettiğini sordu. Oysa 'ücretsiz'in ne demek olduğunu pek bilmiyordu; bildiği tek şey Tarata'ya kadar yolculuk etmenin beş *sole* olduğuydu...

"Hepsi aynı şeyi yapacak," dedi Alberto. Öfkesini bana sadece bu basit sözcüklerle göstermişti, çünkü onun önerdiği gibi kasabada kamyonet beklemek yerine yola koyulup otostop yapmayı ben istemiştim. İki seçeneğimiz vardı; ya geri dönüp yenilgiyi kabul edecek, ya da ne pahasına olursa olsun yola devam edecektik. Biz ikinci şıkkı seçtik ve kamyonetin arkasından kızgınlıkla diş bileyerek yürümeye başladık. Aslında bunun çok da mantıklı bir karar olmadığı kısa sürede belli oldu; güneş batmak üzereydi ve çevrede herhangi bir insanın yaşadığına dair hiçbir işaret yoktu. Fakat köye bu kadar yakınken çevrede mutlaka bir kulübe bulunması gerektiğini düşünüp bu fikirden aldığımız cesaretle yola devam ettik.

Bir süre sonra karanlık çöktü, ama hâlâ en ufak bir insan izine rastlamamıştık. Daha da kötüsü, yemek pişirecek ya da *mate* yapmamızı sağlayacak suyumuz yoktu. Soğuk giderek artmaya başladı; çöl koşulları ve denizden yükseklik de koşulları iyice zorlaştırmaktaydı. Aysız gece ortalığı zifiri bir karanlığa çevirdiğinden, battaniyelerimizi ellerimizle yoklayarak yere serdik ve kendimizi elimizden geldiğince sarıp sarmalayarak uyumaya çalıştık.

Beş dakika sonra Alberto, soğuktan donmak üzere olduğunu söyledi ve ben de hemen aynı durumda olduğu-

mu bildirdim kendisine. Soğukta yatmaya meraklı olmadığımızdan bu durumu kabullenmeye yanaşmadık ve bir süre ateş yakabilmek için etraftan çalı çırpıyla odun topladık. Sonunda elde ettiğimiz kamp ateşi acınacak bir haldeydi. Toplamayı başardığımız üç beş dal parçası, kendini bile ısıtamayan, zavallı bir ateşle çıtırdıyordu. Açlık da sorundu, fakat soğuk daha beterdi. Hatta o kadar beterdi ki, orada öylece oturup birkaç parça alevi izleyerek yerimizde durmak bile mümkün değildi. Toplanıp yolumuza gece devam ettik; ısınmak için hızlı hızlı yürümeye çalıştıysak da bir süre sonra nefes nefese kalmış durumdaydık. Ceketimin altındaki ter damlalarını hissedebiliyordum, ama ayaklarım da donmak üzereydi ve rüzgâr yüzümüze kırbaç gibi iniyordu. Birkaç saat sonra yorgunluktan tamamen tükenmiştik, saatim ise hâlâ yarımı gösteriyordu. En iyimser ihtimalle, şafağın sökmesine beş saat daha vardı. Durumumuzu bir kere daha gözden geçirdik, battaniyelerimize sarınıp yeniden uyumayı denedik. Beş dakika sonra tekrar yola koyulmuştuk. Uzakta bir cadde lambası göründüğünde henüz gün ağarmamıştı. Birinin bizi arabasına alacağını düşünmek için çok erkendi, ama hiç değilse yolu görebiliyorduk. Gerçekten de, yanımızdan geçen bir kamyonet heyecanla ona seslenmemize rağmen durmadı; aracın farları, çevrede ne bir ağaç ne de tek bir ev bulunduğunu görmemize yetecek kadar aydınlatmıştı etrafı. Bundan sonra her şey bulanıktı; dakikalar giderek daha ağır geçmeye başladı ve en sonunda her dakika ayrı bir saat gibi gelir oldu. İki-üç kez uzaktan işitilen köpek havlamalarıyla umutlandıysak da, kör karanlıkta hiçbir şey göremiyor-

duk. Köpekler ya bir süre sonra susuyordu, ya da seslerinin yanlış yönden geldiğini anlıyorduk.

Sabahın altısında, şafağın gri ışığında yol kenarında iki tane kulübeye rastladık. Son birkaç metreyi sanki sırtımızda hiç yük yokmuş gibi hızla kat ettik; samimi konuşmak gerekirse, hiç bu kadar iyi ağırlanmamış gibi hissediyorduk kendimizi; sanki bize sattıkları bir parça peynirle ekmeğin tadı nefisti ve orada bize pişirdiklerinden daha iyi bir *mate* içmemiştik. Bu sade insanların gözüne (özellikle Alberto cebinden çıkardığı doktor diplomasını gösterdikten sonra) tanrılar gibi görünüyorduk, üstelik Arjantinliydik. Peron ile o muhteşem Evita orada yaşıyordu, o ülkede fakirler de zenginler kadar rahat bir hayat surmekteydi ve kızılderililer sömürülmüyor, bu ülkede gördükleri gibi kötü muameleye maruz kalmıyorlardı. Ülkemiz ve oradaki hayatla ilgili binlerce soruya cevap verdikten sonra, gecenin soğuğu hâlâ kemiklerimizi titretirken, Arjantin gözümüzde toz pembe bir geçmişin cazip bir tablosuna dönüşmüştü. Bir yerli olan *cholos*'un utangaç nezaketinden aldığımız cesaretle, kurumuş bir dere yatağına gidip battaniyelerimizi serdik ve yatıp uyuduk; yükselen güneş ışıkları tenimizi okşamaktaydı.

PACHAMAMA'LAR ÜLKESİNDE

Sabahın saat üçünde, nöbetçi polisin bizi sarsmasıyla uyandığımız ve Ilave'ye doğru yola çıkacak kamyona binmek zorunda olmanın üzüntüsünü yaşadığımızda,

Peru polisinin resmi battaniyeleri bizi ısıtıp şefkatiyle sarmalamaya daha yeni başlamıştı. Harikulâde bir geceydi, ama hava buz gibi soğuktu. Bize ayrıcalık tanıyıp birkaç tahta üzerine yerleşmemize izin verdiklerinde, altımızdaki insan yığınından iğrenç bir koku yayılıyordu etrafa. Bize tanınan ayrıcalığa nasıl da minnet duymamız gerektiğini, kamyonumuz yokuş yukarı tırmanmaya başladığında anladık: Gerçi burun deliklerimize kadar ulaşan bir koku yoktu ve bitler de kesinlikle bizim sığınağımıza sıçrayacak kadar atletik değillerdi, ama hiçbir engel tanımadan bütün kuvvetiyle yüzümüze çarpan rüzgâr sınırlı da olsa hissettiğimiz rahatlığı tamamen ortadan kaldırıyordu ve araca binmemizin üzerinden daha birkaç dakika geçmeden soğuktan kaskatı kesilmiş durumdaydık. Kamyon tırmanışını sürdürürken, soğuk hava da aynı hızla şiddetini arttırıyordu. Düşmemek için iyice morarmış ellerimizi dışarıda tutmaktan başka çaremiz yoktu, oysa battaniyelerimizin altındaki kısmi sıcaklık da geri çağırıyordu onları. Bu yükseklikte çalıştırılmak istenen bütün motorların başına bela olan bir karbüratör sorunu nedeniyle kamyonumuzun durduğunu hissettiğimizde neredeyse şafak sökmek üzereydi; yolun üst noktasına gelmiş gibiydik, yani durduğumuz yer beş bin metreye çok yakındı. Güneş uzaktan kendini gösterirken, zayıf bir ışık bize doğru süzülüyor ve o ana dek bizi izleyen karanlığın içinden kendine bir yol açmaya çalışıyordu. Güneşin doğuşu her seferinde insanda psikolojik bir etki bırakır; henüz ufku tam yırtamamış olmasına rağmen, sıcaklığın çok geçmeden derimizi ısıtacağını düşünerek şimdiden kendimizi biraz rahatlamış hissettik.

Yol kenarında yarı yuvarlak, kocaman bir mantar boy atmıştı; zaten bu civardaki tek bitki de buydu. Mantarı tutuşturarak cılız bir ateş yaktık; ateş ne kadar zayıf da olsa *mate* için biraz kar eritmemize yetti. İkimizin bu garip içeceği lıkır lıkır yuvarlarken oluşturduğu manzara, yerlilere, tıpkı bizim onların tipik giysilerini bulduğumuz kadar ilginç gelmiş olmalıydı; kırık dökük İspanyolcalarıyla yanımıza gelip giderek bu komik alete niçin su koyduğumuzu sorup duruyorlardı çünkü. Kamyon tahmin edilebileceği gibi bizi daha fazla taşımayı reddetti ve hemen hemen üç kilometrelik bir mesafeyi kar altında yürümek zorunda kaldık. Yerlilerin nasırlı tabanlarının donmuş toprağa en ufak bir zahmet bile çekmiyormuş gibi basarak yürümelerini seyretmek eğlenceliydi, oysa kendi ayak parmaklarımız, giydiğimiz botlara ve yünlü çoraplara rağmen, soğuktan kendiliğinden kopacak gibi olmuştu. Onlar ise bize aldırış etmeden düzenli adımlarla yürümeye devam ediyor, arka arkaya sıralanmış lamalar gibi tek bir çizgi halinde ağır ağır yol alıyorlardı.

Yolun zorlu bölümünü bu şekilde geri bıraktıktan sonra kamyon yeni bir çabayla yola koyulmayı kabul etti ve biraz sonra, tepesinde bir haçla dağınık, yontulmamış taşlarla bir piramit meydana getiren en yüksek noktadaki geçidi aşmayı başardık. Aracımız onun yanından geçerken, yerlilerin hemen hepsi yere tükürdüler, içlerinden birkaçı da istavroz çıkarmayı tercih etti. Büyük bir meraka kapılmış halde, bu tuhaf ritüelin ne anlama geldiğini, bunu niçin yaptıklarını sorduk, ama karşımızda bulduğumuz tepki derin bir sessizlikten öteye geçme-

di.

Tepeden aşağıya doğru indikçe güneş ortalığı ısıtıyor ve sıcaklık gittikçe artıyordu. Kaynağını dağın tepesinden gördüğümüz ve şimdi gözlerimizin önündeyken makul boyutlara ulaşan bir ırmak boyunca ilerliyorduk. Karla kaplı doruklar bizi yukarıdan seyrediyor, lama ve alpaka sürüleri kamyonumuzu gözleriyle, kayıtsızca takip ediyorlardı; bizleri görünce korkup kaçan sadece ürkek bir lama oldu.

Verdiğimiz çeşitli molalardan birinde, bir yerli, yanında iyi İspanyolca konuşan oğluyla birlikte çekinerek yanımıza geldi ve bize 'Peron'un harika ülkesi' hakkında sorular sormaya başladı. Nefis güzellikteki göz kamaştırıcı manzaralar hayal gücümüzü iyice ateşlediği için, kendi bildiğimiz olağanüstü olayları ustalıkla betimlemek, 'Şef'in serüvenlerini allayıp pullayarak süslemek ve karşımızdaki insanları kendi ülkemizdeki hayatın idilik (cennetvari) güzelliğini yansıtan hikâyelerle etkilemek bizim açımızdan hayli kolaydı.

Sonra aynı adam, oğlu vasıtasıyla bizden, Arjantin Anayasası'nın bir kopyasını ve onunla birlikte anayasanın içindeki Yaşlı Hakları Bildirgesi'nin metnini kendisine göndermemizi istedi; biz de heyecanla ülkemize döner dönmez bu isteğini karşılayacağımıza söz verdik. Tekrar yola koyulduğumuzda yaşlı adam ponçosunun altından leziz görünüşlü bir mısır koçanı çıkararak bize ikram etti, biz de bu ikramın üstüne atılıp, kendi aramızda demokratik biçimde paylaştık.

Saat öğleni biraz geçmişti; gri bulutlu gökyüzü sanki asılıymış gibi tepemizde dururken, erozyonun yol kena-

rındaki dev kaya kütlelerini zaman içinde burçlu feodal kalelere, uyumsuz biçimde göze çarpan oluklara ve oranın koruyucusu izlenimi veren masal canavarlarına dönüştürdüğü, böylece orada yaşamış efsanevi karakterleri yalnız başına bırakan tuhaf bir yerden geçtik. Yüzlerimizi bir süre kamçı gibi dağlayan yağmur giderek kuvvetlenmiş ve çok geçmeden tam bir fırtınaya çevirmişti. Şoför 'Arjantinli doktorlar' diye seslendi ve bizi bu bölgede en lüks şey olan kendisinin bulunduğu şoför mahalline davet etti. Orada, APRA partisinin* üyesi olduğu için hükümet tarafından görevinden uzaklaştırılmış, Puno'lu bir öğretmenle hemen dost olduk. O partiye üye olmasının bizim gözümüzde herhangi bir anlamı yoktu gerçi, ancak bu adam damarlarında yerli kanı taşıyordu ve yerli gelenekleriyle kültürü konusunda son derece bilgiliydi; bize anlattığı bin bir türlü hikâyenin yanı sıra, öğretmenlik anıları da doğrusu çok yaman öykülerdi. Yerli kökenli olması nedeniyle, bölge öğrencilerinin, kendisinin sahtekâr ve korkak diye nitelendirdiği *Coyalar*'a karşı bitmek bilmez tartışmalarında Aymaras'ın tarafını tutmuştu. Ayrıca onun sayesinde, birlikte yolculuk ettiğimiz bu insanların sabahın erken saatlerinde bize karşı sergiledikleri tuhaf davranışı anlamayı sağlayacak ipucunu da öğrenmiştik. Anlaşılan, yerliler bütün üzüntülerini, bir dağın zirvesine çıktıklarında Pachamama, yani Toprak Ana adını verdikleri sembolik bir taşa bırakıyorlardı; sonra da bu taşlar, zaman içinde, bizim şimdi gördüğümüz tipte bir kurgana dönüşmekteydi. İspanyollar da bu bölgeyi fethedip ele

*) 1930'da Victor Raul Haya de la Torre tarafından kurulan Amerikan Devrimci Halk İttifakı.

geçirdikleri zaman, hemen bu inancın izlerini silmek istemişler ve bu ritüele bir son vermişlerdi, ama bu tür çabaların hiçbir faydası olmayacaktı. Dolayısıyla, keşişlerin kaçınılmaz olanı kabullenmeye karar vermeleri sonucunda, her taş yığınının üstüne bir haç dikerek hiç olmazsa kendilerine bir pay çıkarmaya çalışmak daha iyi bir yol olarak görülmüştü. Tabii tüm bunlar dört asır önce olmuştu (aslında hikâyeyi anlatan kişi Garcilaso de la Vega'dır);* kendi dinlerine geçen yerlilerin sayısına baktığımızda da, keşişlerin aslında fazla başarılı olamadıkları çok çıplak biçimde görülecektir. Şimdiyse, modern ulaşım araçları sayesinde tek değişen, aynı inançtan insanların dertlerini anlatmak için eski zaman taşları yerine Koka tükürüğü kullanmalarıdır; içlerinde biriktirdikleri dertleri Pachamama'ya bu şekilde bırakıyorlardı artık.

Öğretmenin sesi, eskiden asi olan ve İnka ordularını tuzağa düşürüp sıkıştırmayı başardıkları bilinen Aymara ırkından kendi yerlileriyle konuşurken tuhaf biçimde yankılanıyor; modern medeniyetin gaddarlıklarıyla perişan duruma gelen bugünkü hallerinden ve katı düşmanları olan, iki kültür arasında kalmış, ne biriyle ne de diğeriyle özdeşleşebilmelerine imkân veren kendi konumlarından dolayı Aymaralara öfke bileyip onlardan öç almaya çalışan melezlerden söz ettiğinde derin bir ümitsizlikle kuşanıyordu. Bize durmadan, halkının kendi dünyasını kurmasına yardımcı olacak, onlara bu hayatın içinde yararlı bir işlev görme imkânı sağlayacak okullar

---

*) Bir İnka prensesiyle bir *conquistador*'un oğlu olan, bilindiği adıyla Inca Garcilaso, Fetih'in tarihini yazanlardan birisiydi.

açma gerekliliğinden, ender rastlanan durumlar dışında yerlileri herhangi bir şekilde eğitmediği (yani, 'beyaz adam'ın kriterlerine göre bir eğitim sunmadığı) gibi, içlerini utanç ve hınç duygusuyla dolduran, kendi soydaşlarına yardım edemez durumda bırakan ve kendilerininkine düşman kesilmiş, hatta onların varlığını bile kabul etmeyen bir beyaz toplumda her bakımdan dezavantajlı hale getiren bugünkü eğitim sistemini tamamen değiştirmekten başka bir çare bulunmadığından bahsediyordu. Bu mutsuz insanların kaderi, ne olduğunu ve nasıl yürütüldüğünü bir türlü anlamadıkları bir bürokratik iş bulup ot gibi yaşamak ve damarlarında taşıdıkları İspanyol kanının mucizevi gücü sayesinde, ömürleri tükenmeden çocuklarından herhangi birinin kendilerinin özlemini çektikleri hedefe ulaşacağını ümit ederek ölmeyi beklemekten öteye gitmiyordu. Konuşurken sıkıp durduğu yumruğunu sıkıca kapaması, kendi talihsiz hayat çizgisinin ağırlığı altında ezilen bir adamın ruhundaki sıkıntıyı ve kendisinin temsil ettiği farazi kişi olma arzusunu ele veriyordu. Fakat o da, aslında, mahalli bir beye satılmış yoksul bir melez kadının evladı ya da sarhoş İspanyol efendisinin iğfal ettiği bir yerli hizmetçinin gayri meşru çocuğu olsa bile, damarlarında taşıdığı 'kan'ın sihirli gücünü simgeleyen insanların eseri olan eğitim sisteminin tipik ürünü değil miydi?

Yolculuğumuz neredeyse sona ermiş, öğretmen de anlatmaktan vazgeçmişti. Yol bir kavis çiziyor ve bizim sabahın kör vaktinde bir dere gibi gördüğümüz geniş bir nehrin üzerindeki bir köprüden geçiyordu. Ilave'ye varmıştık.

GÜNEŞİN GÖLÜ

Puno'nun bulunduğu körfezi sınırlayan yeryüzü dilleri onu gözümüzden sakladıklarından, kutsal güneş, büyüklüğünün sadece bir kısmını gösteriyordu. Birkaç tahta sal durgun suyun üzerinde sallanırken, bazı kayıkçı tekneleri de körfezin girişine doğru sıralanmaktaydı. Rüzgâr çok soğuk esiyordu ve kurşuni renkteki ağır gökyüzü bizim ruh halimize uyar gibiydi. Evet, hiç mola vermeden doğruca Ilave'ye gelmiş, şimdilik kışlada yatacak yer ve güzel bir yemek bulmuştuk, ama bütün bunların sonu gelmek üzereydi artık. Komutan oranın bir sınır noktası olduğunu ve sivillerin gecelemelerinin kesinlikle yasaklandığını kibar bir dille anlatarak bizi kapının önüne koymuştu.

Ama gölü iyice görmeden oradan ayrılmayı istemiyorduk, bunun için gölü bütün ihtişamıyla seyredebilmemizi sağlayacak bir yol bulmak, böylece körfezden dışarı çıkabilmek umuduyla rıhtıma doğru yürüdük. Hepsi saf Aymar ırkından olan balıkçılar Kastilya dilini hiç bilmediklerinden meramımızı anlatmak amacıyla bir tercüman bulduk. Beş *sole* gibi mütevazı bir ücret karşılığında, bize katılan titiz rehberimizle birlikte körfezden açılacağımız bir tekne temin ettik, hatta serçe parmağımızla suyun ısısını kontrol etmekten vazgeçersek, gölün sularında yüzmeli bile deneyebilirdik (her ne kadar Alberto bir seri gösteriyle ayakkabıları ve giysilerini çıkartmaya kalktıysa da, hemen sonra yeniden giyinmişti).

Kurşuni gölün geniş yüzeyinin ufkunda küçük noktalar gibi bir dizi adacık seçiliyordu; rehber bizi o ada-

larda, kimileri hayatında hiç beyaz adam görmemiş olan, ataları gibi aynı şeyleri yiyerek, beş asır öncesinin usulleriyle balık avlayarak, kıyafetleri, töreleri ve geleneklerini bozmadan hayatlarını sürdüren insanlardan söz etti.

Limana geri döndüğümüzde, azalmış olan *mate*'den biraz daha temin etmek için Puno'yla bir Bolivya limanı arasında çalışan teknelerden birine gittik; ama Bolivya'nın yukarı bölgelerinde *mate* neredeyse hiç kullanılmadığından yarım kilo bile bulamadık, hatta *mate*'nin ne olduğundan habersiz insanlara bile rastladık. Geçerken, İngiltere'de inşa edilen ve gene orada donatılmış olan büyük gemiyi gördük. Bu geminin lüks görünümü bölgenin fakirliğiyle tam bir zıtlık teşkil etmekteydi.

Yatacak yer sorunumuza bir sivil muhafızı karakolunda çözüm bulduk. Buradaki kibar asteğmen ikimiz için revirde tek bir yatak gösterdi, ama örtünecek bol miktarda battaniye vardı. Ertesi sabah epeyce ilginç olan katedrali ziyaret ettikten sonra, bulduğumuz bir kamyonla Cuzco'ya doğru yola koyulduk.

Eski bir cüzam uzmanı olan ve şimdi orada yaşayan Doktor Hermosa'yla tanışmak için Puno'nun doktorundan tavsiye almıştık.

DÜNYANIN GÖBEĞİNE DOĞRU

Yolun ilk bölümünü geçmek fazla zaman almadı. Kamyoncu bizi Juliaca'da bıraktı; buradan gene kuzeye

devam eden başka bir kamyona binmemiz gerekiyordu. Puno sivil muhafızları tarafından tavsiye edilen komiserliğe başvurduk. Burada tanıştığımız kör kütük sarhoş üstçavuş bize hemen yakınlık göstererek birer kadeh içki içmeye davet etti. Onlar kendi biralarını bir dikişte boşalttıklarında, benim bardağım henüz dolu olarak masada duruyordu.

"Ne oldu, benim Arjantinli dostum, sen içmiyor musun?"

"Hayır, çünkü biz Arjantin'de böyle içmeyiz. Beni yanlış anlama sakın, biz sadece bir şeyler yerken içki içeriz, onu söylüyorum."

"Ama *che-e-e,*" dedi, genizden fırlayan garip bir ses tonuyla ve lakabımızı taklit ederek, "Niçin bunu daha önce söylemedin?" Arkasından ellerini şaklatarak birkaç tane iyi pişmiş peynirli sandviç siparişi verdi, ki bu bana yeterdi. Sonra, kahramanlıklarıyla böbürlenmeye ve civardaki herkesin onun attığını vuran keskin nişancılığından nasıl korktuğunu anlatmaya koyuldu.

Derken, bu şöhretini kanıtlamak istercesine silahını çekti ve tabancayı, "Bak, *che-e-e,* ağzında bir sigarayla yirmi metre karşıma geçip kıpırdamadan yan duracaksın, eğer ilk atışta sigaranı yakamazsam sana elli *sole* veririm," diyerek Alberto'ya doğrulttu. Alberto ise sözünü ettiği paranın kendisi için bir anlamı bulunmadığı, sadece elli *sole* için sandalyesinden kalkmaya tenezzül etmeyeceği karşılığını verdi.

Ama adam ısrarlıydı: "Sana yüz *sole* veririm, *chee-e-e.*"

Alberto yine kılını kıpırdatmıyordu.

Fakat başçavuş miktarı iki yüz *sole*'ye çıkartıp, bir de parayı masanın üstüne koyunca Alberto'nun gözlerinde bir ışık parladı, yine de kendi koruma güdüsü hâlâ güçlüydü ve tereddüt geçirdiği belli olmasına rağmen ayağa kalkmadı. Bunun üzerine başçavuş kepini çıkarıp arkasına fırlattı ve omzunun üstünden, aynanın yardımıyla nişan alarak, ona doğru ateş etti. Kepe tabii ki bir şey olmadı, fakat duvarda iyi bir delik açıldı ve barın sahibi olan kadın çılgına dönüp bu adamı şikayet etmek üzere soluğu karakolda aldı.

Aradan birkaç dakikadan fazla geçmeden, barda neler döndüğünü öğrenmek için bir subayın yanımızda belirdiğini gördük; yeni gelenler başçavuşu kenara çekip kendi aralarında birkaç şey konuştuktan sonra yanımıza geldiler. Başçavuş, bir şeyler ima ettiğini anlaması için Alberto'ya kaş göz işareti yaparak, "Hey, Arjantinli, attığın fişeklerden daha çok var mı yanında?" dedi. Alberto da onun attığı oltayı yakalayıp, dünyanın en masum yüz ifadesini takınarak, elinde hiç kalmadığını, onun sonuncusu olduğunu söyledi. Subay bunun üzerine kaba ve sert bir ses tonuyla, halka açık yerlerde fişek patlatılmayacağı konusunda bir güzel kalayladı bizi, sonra da bar sahibine meselenin böylece kapanmış olduğunu, burada kimsenin ateş falan etmediğini, zaten kendisinin de duvarda herhangi bir iz göremediğini söyledi. Kadın da tam duyduklarına sinirlenip, başçavuştan duvara kıpırmadan yaslandığı yerden biraz kenara çekilmesini isteyecekti ki, herhalde bu hareketinin getirisi götürüsünü kafasının içinde tartarak daha fazla konuşmamanın kendisi açısından hayırlı olacağına kanaat getirdi. Ama bu

tutumu, Alberto'nun bir kez daha haşlanmasına engel değildi:

"Bu Arjantinliler her yeri kendilerinin sanıyorlar," deyip, hemen arkasından birkaç hakaret sıraladı; dakika bile sektirmeden oradan sıvışmayı uygun gördüğümüz için, bardan bir hayli uzaklaştığımızda hâlâ onun bağırıp çağıran sesini işitebiliyorduk. Oysa esas canımızı yakan şey, bitirme fırsatını bulamadığımız birayla sandviçlerdi.

Ondan sonra bindiğimiz kamyonda, durmadan yerlileri iğneleyerek (gerçi onlar söylenenleri hiç duymuyormuş gibi, istiflerini bozmadan oturmaya devam ediyorlardı) bu sessiz insanlar karşısındaki üstünlüklerini kanıtlamaya meraklı iki Limalı daha vardı. İlk başlarda onlarla ilgilenmeyip etrafı seyrederek vakit geçirmeye çalıştık, ama uçsuz bucaksız bir düzlükte bitecek gibi görünmeyen saatler sonunda, bizim dışımızda araçta bulunan beyazlar sadece onlar olduklarından aramızda birkaç kelimelik bir konuşma geçti; aslında onlardan başkasıyla da konuşamazdık, çünkü kuşkucu yerliler yabancıların kendilerine yönelttikleri sorulara cevap vermeye pek yanaşmazlar. Bir süre sonra da bu iki delikanlının sıradan insanlar oldukları anlaşıldı; kendilerini yerlilerden ayıran farklılıkları vurgulamaktan başka bir dertleri yoktu. Yeni yol arkadaşlarımızın nezaket gösterip bize ikram ettikleri koka yapraklarını büyük bir gayretle çiğnediğimizde yolcuların şaşkın bakışları altında bir tango seli yaşandı.

Güneşin son ışıkları da ufukta kaybolunca, Ayaviry adındaki bir köye ulaşmıştık; orada, otelin parasını Sivil

Muhafız şefinin üstlendiği bir otele yerleştik. Beklenmedik cömertliğine ürkek bir sesle itiraz etmeye kalktığımızda, "Bu iki Arjantinli doktor paraları yok diye başka bir yerde mi uyusunlar yani? Lafı bile olmaz," diye cevap verip bir de tersledi bizi. Oysa sıcacık yatağa rağmen ikimiz de gözümüzü bile kırpamadık: Koka, attığımız havanın öcünü almış, mide bulantısı, ishal ve şiddetli baş ağrısıyla sabaha kadar canımıza okumuştu.

Ertesi sabah erkenden, aynı kamyonla Sicuani'ye doğru rotamızı izlemeye devam ettik ve soğuk, yağmur ve açlıkla boğuştuğumuz saatlerden sonra akşamüstü oraya ulaştık. Çoğunlukla olduğu gibi geceyi Sivil Muhafızlar'ın karakolunda geçirdik ve yine her zaman olduğu gibi bize çok iyi davrandılar. Silcuani'nin içinden zavallı diyebileceğimiz, küçük bir dere geçiyordu; çamur deryası şeklinde bile olsa bize uzun süre eşlik edecek olan bu derenin adı Vilcanota'ydı.

Scuani'nin çarşısında, satıcıların monoton bağrış çağrışları ve kalabalıktan yükselen tekdüze bir mırıltıyla, sık örülmüş bir ağı oluşturan tezgâhların üstüne vuran renk cümbüşünü seyretmeye koyulmuştuk ki, bir köşede insanların bir araya toplandığını gördük ve hemen durumu anlamak amacıyla biz de o tarafa seğirttik.

Sessiz bir kalabalık, renkli giysileriyle on kadar rahibin ve onların arkasında ciddi bir yüz ifadesiyle omuzlarında bir tabut taşıyan, siyah elbiseler içindeki, eşraftan birkaç kişinin bulunduğu bir cenaze kortejinin sağına soluna dizilmişti. Resmi kortejin bittiği yer ile uygunsuz gürültüler çıkarıp karmakarışık yürüyen daha arkadaki halktan insanlar arasında kısa da olsa bir mesafe vardı. Sonra kafile durdu ve siyah takımlı adamlardan biri, elin-

de tuttuğu bir tomar kâğıtla hemen oradaki bir binanın balkonuna çıktı: "Bizi burada bir araya toplayan şey, bu değerli adama karşı son vazifemizi yapmak, vs. vs..." Adam bu minvalde bir sürü zırvayı arka arkaya sıraladıktan sonra kortej tekrar hareket etti ve bir blok ötede yeniden durdu. Bu sefer başka bir balkona başka bir adam çıkmıştı: "Falan filan öldü, ama onun yaptığı iyiliklerin, eşsiz kişiliğinin anısı hiç aklımızdan çıkmayacak..." Böylece, zavallı falan filan kişi, her köşe başında sağlığında en yakını olmuş kimselerin balkona çıkıp söz yağmuruyla kalabalığı sersemlettiği, bu şekilde zamanın ağır ağır tükendiği bir günün sonuna yakın, ebedi istirahatgâhına uğurlanmış oluyordu.

Sonra, hemen her yönüyle öncekilere benzeyen bir gün daha geçirdikten sonra, nihayet: CUZCO!

DÜNYANIN GÖBEĞİ

Cuzco'yu yeterince özetleyebilecek tek imge, herhalde insanda hatıraları canlandıran bir etki yaptığıdır. Sokakları ve caddeleri eski çağların çıkmak bilmeyen tozuyla kaplıdır. Ancak iki-üç tane ayrı Cuzco olduğunu da söylemek gerekir; daha doğrusu, şehrin çağrıştırdığı hatıralarla bir resim oluşturmanın iki-üç ayrı yolu. Occllo Ana altın anahtarı yeryüzüne fırlattığı ve onun attığı anahtar pamuktan bir maddeymiş gibi toprağa gömüldüğünde, ilk İnkalar, Viracocha'nın, vaat edilen ülkeyi fethetmek üzere göçebe hayatlarını sona erdirmiş olan kendi halkının kalıcı yuvası olarak seçtiği yerin burası olduğunu an-

lamışlardı. Burun delikleri yeni ufuklara yönelme arzusuyla oynarken, muhteşem imparatorluklarının gün geçtikçe büyüdüğünü görüyorlar ve bakışlarını kendi ülkelerini kuşatan dağların oluşturduğu zayıf engellerin ötesine dikiyorlardı. Eski çağların göçebeleri ülkelerinin sınırlarını Tawantinsuyu'ya kadar genişlettiklerinde, fethettikleri toprakların merkezi, yani dünyanın göbeği olan Cuzco'yu tepeden tırnağa tahkim ediyorlardı.* Bu merkezi savunmak için de, kurulduğu tepeden bütün şehre hâkim olan, sarayları ve tapınakları imparatorluğun düşmanlarının gazabına karşı koruyan, heybetli Sacsahuaman kalesini inşa edeceklerdi. Mahzun sesi cahil İspanyol fetihçilerinin yakıp yıktığı kalede, içine girilip lekelenmiş ve harabeye çevrilmiş tapınaklarda, yağmalanmış saraylarda ve aptallaştırılmış halkta duyulan Cuzco burasıdır. Bu Cuzco insanı savaşçı olmaya ve elde gürz, özgürlüğü ve İnkaların hayatını savunmaya davet etmektedir. Ancak, yukarıdan görülebilecek ve harap haldeki kaleyi kenarda bırakan bir Cuzco daha vardır: Yumuşak uyumu bir barok kilisenin kubbesiyle bozulan, kırmızı kiremit damlı evlerin Cuzco'su, tepeden aşağı inerken gördüğünüz dar sokaklarında, her renkten geleneksel giysileri içindeki yerli halkın Cuzco'su. Bu Cuzco sizi kayıtsız bir turist olmaya, etrafınızdaki şeylere üstünkörü bakmaya ve kendinizi kurşuni gökyüzünün güzelliği altında hayatın tadını çıkarmaya davet eder. Ve bir de, İspanya adına bu bölgeyi fetheden askerlerin gözüpek ce-

*) Occllo Ana, ilk İnka İmparatoru Manco Capac'ın kız kardeşi/karısıydı. Efsaneye göre, bu iki kişi Titzaca Gölü'nden aynı anda doğmuşlardı ve erkek ile dişinin birliği ve eşitliğini temsil ediyorlardı. Viracocha, İnkaların Yaratıcı-Tanrısıydı. Towantsnsuyu, Cuzco'nun merkezini oluşturduğu İnka dünyasıydı.

saretlerine tanıklık etmiş ve bu zafer günlerini anıtları, müzeleri ve kütüphaneleriyle, kiliselerindeki süslemeler ve Fetih'ten hâlâ gururla bahseden beyaz liderlerin belirgin hatlarıyla yaşatan, etkileyici bir şehir olarak Cuzco vardır. Bu Cuzco da sizi zırh kuşanıp güçlü bir atın geniş sırtında, insan vücutlarından oluşan duvarı çatırdayan ve doludizgin ilerleyen hayvanın toynakları altında ezilip yok edilecek olan çıplak yerliler sürünün savunmasız bedenleri üzerinde bir yol açmaya davet etmektedir. Burada saydığımız Cuzco'ların hepsine ayrı ayrı hayranlık duyulabilir; nitekim biz de bunların her birine zamanımızın bir bölümünü ayırmakta kusur etmeyeceğiz.

İNKALAR ÜLKESİ

Cuzco dört bir yandan, sâkinlerinin gözünde bir savunma siperi olmaktan ziyade tehlike sinyalleri gönderen dağlarla kuşatılmıştır. Bu yüzden İnkalar, kendilerini savunmak amacıyla, heybetli bir görünüme sahip Sacsauhaman kalesini inşa etmişlerdir. En azından Cuzco'nun tarihine ilişkin genel kabul gören yorum bu şekildedir ve benim gözümde de hayli mantıklıdır. Yine de, şehrin ilk merkezinin aslında kalenin kendisi olduğu görüşünü de ihtiyatla karşılamakta fayda vardır. İnkalar göçebe hayatı terk ettikten hemen sonraki dönemde, yani hâlâ hırslı bir kabile halindeyken ve kendilerinden sayıca üstün düşmanlarına karşı savunmalarının esasını yerleşik nüfusun korunması oluştururken, Sacsahuaman duvarları onlar açısından ideal bir koruma sunmaktaydı.

Şehir-kalenin bu çifte işlevi, Cuzco'nun hiçbir tarafının iyi bir savunmaya uygun olmamasını ve muhtemel işgalcilerin saldırısını püskürtmenin dışında da bir amacı olması gerektiğini düşündüren bir kuruluş mantığıyla inşa edilişini kısmen açıklamaktadır; bu noktada, kalenin şehre açılan iki dik vadiyi kontrol eden bir konuma sahip olduğuna dikkat çekmek gerekir kanısındayım. Duvarların tırtıklı olmasını ise, düşman saldırılarına üç taraftan karşılık verilmesini sağlama işleviyle yorumlayabiliriz; öyle ki, düşmanın, ilk savunma hattını yarması halinde ilkine benzer bir duvarla, sonra da bir üçüncüsüyle karşılaşması tasarlanmaktaydı. Kaleyi savunanlar bu şekilde manevra imkânı buluyor, hatta güçlerini karşısaldırıya geçecek biçimde toparlayabiliyorlardı. Tüm bu etkenler, şehrin sonradan kazandığı şerefli başarılarla birlikte düşünüldüğünde, Keçu savaşçılarının kalelerini savunurken hiç yenilgiye uğramadıklarını akla getirmektedir. Kaleyi tahkim etmek amacıyla sonradan yapılan çalışmalar besbelli oldukça icat yeteneğine sahip insanların, örneğin matematikte ileri derecede bilgili kişilerin varlığını yansıtıyorsa da, bu insanlar (en azından benim gözümde) hâlâ İnka-uygarlığı öncesi aşamaya, maddi konforların rahatlığını öğrenmelerinden önceki bir döneme aittirler. Oysa, Keçular gibi kanaatkâr bir ırkta mimari ve uygulamalı sanatlar hiçbir zaman öncelikli bir yer taşımamakla birlikte, daha sonra bu alanlarda ilginç ilerlemeler kaydedeceklerdi. Keçuların savaşta sürekli zaferler kazanmaları düşman kabileleri Cuzco çevresinden gittikçe uzaklaştırmış ve böylece, sayıları gittikçe çoğalmakta olan bir ırk için artık çok küçük gelen kalenin güvenliğinden feragat ederek yakındaki vadiye, suyun-

dan yararlanabilecekleri nehrin kıyısına yayılmalarına yol açmıştı; büyüklüklerinin bilincine vararak bu üstünlüklerine bir açıklama getirebilmek için bakışlarını geçmişe çevirdiler ve sonsuz gücüyle onların hâkim ırk olmalarına izin veren Tanrı'nın anısını yüceltmek amacıyla tapınaklar inşa edip bir ruhban sınıfı oluşturdular; böylece görkemlerini taşın üzerine kurarak, İspanyolların fethi zamanındaki Cuzco'yu ortaya çıkardılar.

Günümüzde bile, galip gelen halkların fethi ölümsüz kılmak için başvurdukları vahşi öfke her eylemlerinde kendini göstermektedir ve İnka halkı artık hâkim güç olarak çoktan tarihin derinliklerine gömülmüştür; geriye kalan bu taş harabeler de onların esrarlı donanımlarının zamanın tahrip etme gücüne karşı koyarcasına ne kadar sağlam olduğunu gözler önüne sermektedir. Beyaz adamlar yenik düşmüş olan şehre el attıklarında gözleri dönmüş bir biçimde buradaki dev tapınaklara saldırdılar ve duvarlarda güneş tanrısını betimleyen altınların içlerinde doğurduğu açgözlülüğe, mutlu bir halkın o hüzünlü idollerini acılı bir halkın mutlu ve güçlü bir sembolü haline çevirmenin sadist zevkini de etkilediler. İnti tapınakları temellerine kadar yıkıldı, bazılarının duvarları yeni dinin kiliselerinin taşıyıcı sütunları olarak kullanıldı. Katedral büyük bir sarayın kalıntıları üzerine inşa edilirken, güneş tanrısının tapınağının duvarlarının üstünde de Santa Domingo kilisesi yapıldı. İşte, gururlu fatihlerin meydan okuma ve cezalandırma gücü. Bununla birlikte, Amerika'nın kalbi öfkeden titreyerek zaman zaman Andlar'ın sakin kıyılarına sakin bir ürperti yaymış ve bu korkunç darbe o günden itibaren yeryüzüne ulaşarak, gururlu Santo Domingo'nun kubbesini yıkan kemik

çatırtılarıyla üç defa tahtından indirmiştir; yine de bu kiliselerin üzerinde yükseldiği temel, yani güneş tanrısı tapınağının sağlam bloğu umursamazlığını göstererek, kendisinin maruz kaldığı felaketin büyüklüğüne rağmen taşlarından bir tekinin bile yerinden oynamamasıyla tarihle alay etme gücünü de korumuştur.

Halbuki Kon'un intikamı, bu kıyas kabul etmeyen onur kırılmasının yanında çok küçük kalmaktadır. Gri taşlar nefret edilen fatihler neslinin mahvolması için tanrılara yakarmaktan yorulmuşlardı ve şimdi sadece ziyaretlerine gelen birkaç turistte hayranlık uyandıran cansız inşa eden yerlilerin bu sabırlı çalışmaları, tuğla kullanmayı, tonozlu çatı ve yarım daire kemer yapma tekniğini bilen beyaz fatihlerin coşkulu eserleri karşısında ne kadar dayanabilirdi ki?

Artık usanmış olan Orta Amerika yerlileri tanrılarının korkunç intikam günlerini dört gözle beklerken, bunun yerine, gurur verici hatıraları bile onlara çok gören bir yığın kiliseye bakmaktadırlar. İnka Roca'nın fatihlerin kolonyal binaları için yararlı buldukları altı metrelik duvarı, mağlup savaşçının gözyaşlarını, taşlarının mükemmel bağlantıları içinde muhafaza etmektedir.

Ancak, Ollantay'ı yaratan halk, geçmişteki büyüklüğünün anısına Cuzco'nun harabelerinden başka bir şey de bırakmıştır: Rio Vilcanota, yani Urubamba boyunca en azından yüz metle uzunluğundaki İnka kalıntıları. Bu kalıntıların en önemlileri, ele geçirilmesini imkânsız hale getirmek ve düşmanın her ani atağını boşa çıkarmak amacıyla dağların tepelerine inşa edilmişlerdi.

Biz de bir kır yolunda yaptığımız iki uzun saatlik yürüyüşten sonra Pisac'ın tepesine ulaştık. Vilcanota nehrinin yatağını izleyip pek dikkat çekici olmayan yerlerin yanından geçtikten sonra, II. Manco*, son efemine temsilcisi Cuzco'nun ana meydanında Kral Naibi Toledo'nun emriyle idam edilene kadar İspanyol İmparatorluğu'yla birlikte varlığını sürdüren dört İnka'nın küçük hanedanlığını kurmak üzere İspanyollara karşı ayaklandığında Hernando Pizarro'nun askerlerine direnip geçit vermeyen Ollantaytambo kalesine geldik.

Vilcanota'ya dikey biçimde inen yüz metreyi aşkın büyüklükte bir kayalık bölge vardır. Kale bu bölgenin üstüne kurulmuştur ve dar patikalarla civardaki tepelere bağlanan tek zayıf tarafı da, savunan tarafın sayısına oranla saldırgan denebilecek bir gücün kalenin bulunduğu bölgeye kolayca ilerlemesini engelleyen taş blokları sayesinde korunma altındadır. Kalenin alt kısmı esasen savunma işlevine dönüktür; daha az dik bölümler bu alanda yaklaşık yirmi kolayca savunulabilir basamakla, bir teras biçimde düzenlenmiştir, bu da kaleye saldıranların yan taraflardan karşı-saldırılarla püskürtülmesini kolaylaştıran bir durumdur. Muhtemelen her türlü hazinenin, kıymetli madenlerden yapılmış mücevherler biçiminde saklandığı bir tapınakla taçlanan kalenin üst kısmı ise savaşçılara ayrılmıştır. Ne var ki, tapınağın yapıldığı dev blokların hiçbiri ayakta kalmadığından, bu servetlerin bırakın kalıntısını, onlardan en ufak bir iz bile bulmak mümkün değildir.

---

*) Atahualpa'nın düşürülmesine yardımcıa olduktan sonra Francisco Pizarro tarafından İnka tahtına oturtulan II. Manco da İspanyollara karşı savaşmıştı. Onun ilk isyanı 1536'da Ollantaytambo'da ezilmişti.

Cuzco'ya dönüş yolunda, Sacsahuaman yakınlarında, rehberimizin söylediklerine bakılırsa, İnkaların yıkandıkları tipik bir İnka terası bulunmaktadır. Rehberimizin söylediklerine bakılırsa, İnkaların yıkandığı yerlerdi buralar. Gerçi bana oldukça tuhaf geldi, eğer hükümdar için törensel bir banyo yapılması söz konusu değilse, Cuzco'dan çok uzak bir mesafede bulunuyordu. Neyse (eğer bu hikâye doğruysa) eski İnka imparatorlarının derilerinin torunlarınınkinden daha kalın olması gerektiğini belirtmekte fayda var; suyun tadı çok güzel olmasına rağmen buz gibi soğuktü çünkü. Tepesinde üç tane dev oyuk olan teras (şeklinin böyle olmasının nedeni hâlâ sırrını korumaktadır) adı Tambomachay ve İnkalar Vadisi'nin girişinde yer alıyordu.

Fakat bölgedeki diğer tüm tarihi yapıları hem arkeolojik hem de sanatsal açıdan fersah fersah geride bırakan yerin adı ise Machu Piccu. Yerel dilde bunun anlamı "yaşlı dağ" ve duvarları arasında özgür insanların son nesillerini saklayan yerle bu adın yakından uzaktan ilgisi yok. Harabeleri keşfeden arkeolog Bingham, burasının istilalardan kaçanların son sığınağı olduğu ihtimalini aklına bile getirmemiş; çoğunluğu oluşturan Keçu ırkının buradan geldiğini, Machu Piccu'nun da kutsal bir yer olduğunu tahmin etmiş sadece. Daha sonra, İspanyol Fethi sırasında da mağluplar sığınak olarak kullanmışlar burayı. Üstünkörü bir şekilde göz attığımızda, Amerikalı arkeologun söylediklerinde haklı olduğunu doğrulayan pek çok özellikle karşılaşabiliyoruz. Örneğin Ollantaytambo'da, en önemli savunma istihkâmları, tepenin eği-

mi o taraftan herhangi bir saldırı gelmeyeceğinden emin olmayı sağlamayacak kadar dik olmamasına rağmen, Machu Piccu'ya doğru bakmıyor; bundan çıkarılması gereken sonuç, kaleyi savunanların bu tarafın güvenli olduğu konusunda kesin bir inanca sahip oldukları. Bir başka belirti de, direnişin kırılmasından sonra bile burasını fetihçilerden saklamaya çalışmış olmaları. Geriye kalan son İnka bile Machu Piccu'dan çok uzakta bir yerde yakalanmış. Bingham'ın bu bölgede bulduğu iskeletlerin çok büyük kısmı kadınlara aitmiş ve arkeolog bu kadınların Güneş Tapınağı (İspanyolların sırrını hiçbir zaman çözemedikleri bir dinsel tarikat) bâkireleri olduğunu iddia etmekte. Buna benzer bütün yapılarda gözlendiği üzere, Machu Piccu'yu da en tepesinde bir Güneş Tapınağı süslüyor. Tapınakta bir de ünlü Intiwatana var; tabanını oluşturan kayadan oyulmuş bir kalıntı ve dikkatle cilalanmış dizi dizi taşlar da burasının İnkaların gözünde ne kadar önemli bir yer olduğunu kanıtlıyor. Nehir tarafına bakan üç pencere Keçu mimarisinin tipik örneğini oluşturan trapezoid biçiminde. Bingham bunları, bana kalırsa biraz da hayal gücünü devreye sokarak, İnka mitolojisindeki Ayllus kardeşlerin seçilmişlere vaat edilen toprakları göstermek için çıkıp göründükleri üç pencere olarak niteliyor. Söylemeye gerek yok ki, birçok kayda değer araştırmacı bu yorumun doğruluğu konusunda ciddi şüpheler besliyor, hatta bu iddiayı reddediyorlar. Ayrıca, Bingham'ın yuvarlak bir oda olduğunu söylediği, Cuzco'daki Güneş Tapınağı'na da epeyce benzeyen Güneş Tapınağı'nın işlevi konusunda ciddi bir tartışma sürmekte. Gerçek ne olursa olsun, binanın biçimi

ve dikkatle yontulmuş kanıtlar bu yapının ne kadar büyük bir önem taşıdığını kanıtlamak açısından yeterlidir. Yapının temelini oluşturan dev taşların altında da İnkaların mezarlarının bulunduğuna inanılmaktadır.

Burada, kasabadaki sosyal sınıflar arasındaki farklılıkları görmek mümkün. Her sınıf konumlarına göre farklı hayatlar sürüyordu ve diğer sınıflardan bağımsızdı. Çatılarını samandan yapmaları yüzünden hiçbir evin çatısından eser kalmaması üzücü bir durum tabii, hatta en lüks binaların bile çatısının bulunmadığı gözlenebiliyor. Ancak kubbe ya da eğimli kemer yapma bilgisine sahip olmayan mimarlar açısından bu sorunu çözmenin zaten imkânsız olduğu herkesin katıldığı bir başka gerçek. Askerlere ayrılan binalarda bize taştan yapılma bir girinti gösterdiler; bölmenin iki yanında da kolunuzu sokabileceğiniz genişlikte birer delik göze çarpıyordu. Belli ki bu bir cezalandırma yöntemiydi; suçlunun kollarını bu deliklerden çıkarıyorlar ve daha sonra kemikleri kırılana kadar büküyorlardı. Ben bu konuda anlatılanlara pek ikna olmadığımdan, kollarımı söyledikleri gibi deliklerden geçirmeyi denedim ve Alberto o durumdayken beni hafifçe itiverince öyle bir acı hissettim ki göğsüme daha fazla bastırmaya devam ederse gerçekten oracıkta paramparça olacağımı sandım.

Bütün kalenin en etkileyici manzarası iki yüz metre kadar ötedeki Huayna Picchu'dan ("genç dağ") izleniyordu. Bu taraftaki binaların pek kayda değer yapılar olmadıkları dikkate alınırsa, burasının bir yerleşim bölgesi ya da istihkam mevkii olmaktan çok bir gözetleme kulesi şeklinde kullanılmış olması gerektiği akla getirilebilir-

di. Machu Picchu'ya iki taraftan ulaşmak imkânsız bir şey; bir tarafında neredeyse üç yüz metre derinliğinde bir uçurum bulunuyor ve o uçurumun dibinde bir nehir yatağı ile genç dağla yaşlı dağı birleştiren dar bir geçit var. Dağın en korunaksız eteği herhangi bir saldırıyı zorlaştırmak amacıyla bir dizi taraçayla çevrelenmiş; güneye doğru bakan ön taraftaki dev istihkâmlar ve giderek dikleşen eğim zaten bu tür saldırıları imkânsız hale getiren doğal birer engel oluşturmakta. Çok hızlı akan Vilcanota nehrinin de dağın eteklerini korumaya yaradığını akılda tutarsanız, Machu Picchu'ya ilk yerleşenlerin ne kadar isabetli bir seçim yapmış olduklarını anlarsınız.

Zaten kalenin kuruluşunun tarihi bizim açımızdan çok büyük bir önem taşımıyor, bırakalım da bu konuyu arkeologlar kendi aralarında tartışsınlar. Bizim gözümüzde bile inkâr edilemeyecek en önemli nokta, karşımızda Amerika'daki en güçlü yerle ırka ait, son derece görkemli bir anıt bulunduğu; üstelik buraya işgalci medeniyetlerin hiçbirinin eli değmemiş. Yapıların duvarlarında anılarla dolu hazineler saklı ve bu kıymetli duvarların canını sıkabilecek en ciddi şey koyu bir unutuluşa terk edilmiş olmak. Çevredeki manzara bu harabelerde dolaşan herkesin hayal gücünü canlandıracak kadar etkileyici; pratik dünya görüşleri nedeniyle ufukları iyice daralmış olan Kuzey Amerikalı turistler, bu yok olup gitmiş ırkın yolculukları sırasında gördükleri örneklerini, bir zamanlar çok canlı bir hayata tanıklık etmiş olan bu duvarların arasına koymakla yetinebilirler. Ancak onları birbirinden ayıran manevi uzaklığın hiçbir şeklinde farkında olmadıklarını rahatlıkla söyleyebiliriz, çünkü dışa-

rıdan algılanması oldukça güç olan bu farklılıkları ancak Güney Amerikalıların yarı-yerli yürekleri anlayabilir.

DEPREMLERİN EFENDİSİ

Maria Angola çanı, son depremden beri aralıksız biçimde çalınan bir çan. Dediklerine göre, dünyadaki en büyük örneklerinden biri olan bu ünlü çanın içinde yirmi yedi kilo altın varmış. Bu altını Maria Angulo adında bir kadın bağışlamış, ancak çanın ismi, ağzı bozuk insanların tatsız şakalarına konu olmasın diye kasıtlı olarak değiştirilmiş.*

Katedralin 1950 yılındaki depremde zarar gören çan kuleleri General Franco hükümeti döneminde onarılmış ve bu yardıma minnettarlık gösterisi olarak o andan itibaren bandonun İspanyol milli marşını çalmasına karar verilmiş. İlk notalar çalınır çalınmaz piskoposun yüzü mosmor olmuş; kollarını bir kukla gibi havada sallayarak, "Durun, durun dedim size, kesin çalmayı, bir yanlışlık var," diye haykırıyormuş. Bir İspanyol da bu duruma son derece içerlediğini belli eden bir ses tonuyla, "İki yıl çalıştık, çaldıkları şeye bak!" diye bağırmış. Meğer bando, bilerek ya da bilmeyerek, o sırada devrimcilerin kurduğu İspanyol Cumhuriyeti'nin marşını çalmaya başlamış.

Akşamüstü, Depremlerin Efendisi katedraldeki dinlenme yerinden çıkarılıyor; bununla kastettiğimiz, koyu tenli bir İsa heykeli. Bütün büyük kiliselerde durarak bir

*) Çünkü, İspanyolca'da *kıç* anlamına gelen *culo* sözcüğüyle uyaklıymış.

alay eşliğinde şehri baştan başa kat eden bu heykel önlerinden geçerken, işsiz güçsüzler güruhu da yakınlardaki dağların eteklerinde büyüyen, yerlilerin *nucchu* diye adlandırdıkları küçük çiçeklerden heykele atmak için yarışıyorlar. Çiçeklerin parlak kırmızısı, Depremlerin Efendisi'nin koyu bronz rengi ve üzerinde taşındığı altarın gümüşi pırıltısı geçit alayına bir pagan töreni havası veriyor. Bu etki, kültürlerinin göstergesi olarak en güzel geleneksel elbiselerine bürünen yerlilerin rengârenk giysileri sayesinde daha da artıyor. Onların tersine Avrupai tarzda giyinmiş bir dizi yerli ise alayın en önünde yürüyüp ellerinde bayraklar taşıyor. Bu insanların boyun eğmiş, kaderi kabullenmiş, kurallara bağlı halleri, II. Manco'nun çağrılarına kulak tıkayıp Pizarro'ya katılarak gururlu ve özgür ırklarını yenilgiyle küçük düşüren Keçuların hallerini yansıtıyor aslında.

Geçit alayını izlemek için toplanan ufak tefek yerli gruplarının arasında bazen uzun boylu bir Kuzey Amerikalının sarışın başını da seçebiliyorsunuz. Elinde fotoğraf makinesi ve ayağında spor ayakkabılarıyla, İnka İmparatorluğu'nun bu kayıp köşesine başka bir dünyadan gelmiş bir casus izlenimi veriyor bu insanlar; hatta gerçekten öyle olduklarını iddia etmek de mümkün.

GALİPLERİN YURDU

İnka İmparatorluğu'nun bir zamanlar muhteşem bir büyüklüğe sahip olan başkenti, yöre insanlarının tembel-

liği sayesinde parıltı geçmişinin izlerini taşıyor hâlâ. Zengin sokaklarında başka adamlar dolaşıyor gerçi, ancak zenginlikler olduğu gibi duruyor. Bir süredir ellerinde olan zenginlikleri tutmakla kalmamışlar, daha da zenginleşmenin yolunu bulmuşlar. Bu durumu da bölgede açılan altın ve gümüş madenlerine bağlamak gerekiyor. Fakat yine de Cuzco artık dünyanın göbeğinde değil; sadece tali önemde bir bölge. Zenginlikleri ise deniz aşırı yolculuklarla yeni yerlere taşındı ve bir imparatorun sarayını süslemeye harcandı. Yerliler artık verimsiz toprakta eskiden olduğu gibi canla başla çalışmıyorlar ve fatihler de kesinlikle bu toprakları geçim aracı yapmak için değil, kahramanlık ya da açgözlülük amacıyla gelmişler. Cuzco'nun görkemi bu koşullarda gün geçtikçe azalmış tabii; bir kenara itilmiş, dağların arasında kaybolmuş. Bu arada şehrin Pasifik sahilindeki yeni rakibi Lima, Peru'dan akıp giden servetten zorla vergi alan arabulucular sayesinde daha fazla önem kazanmaya başlamış. Değişim bir çırpıda gerçekleşmese de, muhteşem İnka başkenti giderek şimdiki halini almış ve eski günlerin bir hatırasına dönüşmüş. Tuhaf modern binalar yeni yeni yükselmeye başlayıp mimari uyumu bozmuş, ancak bu binaları saymazsak, sömürgecilik döneminden kalma bütün anıtlar yerli yerinde duruyor.

Katedral tam şehrin ortasında. Katedralin dönemin mimarisini yansıtan kaba cephesi, bir kiliseden ziyade bir kaleye benzemesine sebebiyet veriyor. Yapının içinde şanlı geçmişe dönmüş gibi oluyor insan gerçi, duvarlarda asılı dev tabloları tapınaktaki zenginliklerle karşılaştırmak mümkün değil, ancak yine de hepsi görkemli par-

çalar. Suların arasından çıkan bir Aziz Christopher heykeli özellikle dikkatimi çekiyor. Deprem uğursuz elini buraya da uzatmış; tabloların çerçeveleri kırılmış, tuvaller çizilmiş ve kırışmış. Altın yaldızlı çerçeveler ve yan altarların yine altından yapılma menteşelerinde iğreti duran kapıları insanda tuhaf duygular uyandırıyor; sanki eski zamanlardan kalma mağara ağızları gibiler. Altın, eskiyince gümüş gibi daha hoş bir görünüme bürünmüyor, bu yüzden katedralin yan duvarları fazla makyaj yapmış yaşlı bir karıya benziyor. Asıl işçilik ödülünü, ahşaptan oyma koro sıralarını yapanlara vermek gerek; bunların bir yerlinin ya da melez zanaatkarın elinden çıktığı hemen anlaşılıyor. Sedir ağacından oymalar azizlerin yaşantısından sahneleri gösteriyor ve Katolik Kilisesi'nin ruhunu And dağlarında yaşayanların gizemli karakterleriyle karıştırıyor.

Cuzco'nun incilerinden biri de, her turistin yolculuk programında muhakkak yer alan Aziz Blas Bazilikası'nın mimberi. Bu bazilikada görmeye değer tek şey de aslında bu mimber ve kesinlikle daha yakından incelemek için vakit ayırmak gerekiyor, çünkü güzelim oyma işçiliği tıpkı katedraldeki koro üyelerinin sırası gibi iki ırkın karışımını sergiliyor; bu ırklar hem birbirlerine düşmanlar, hem de birbirlerini tamamlıyorlar. Tüm şehir âdeta kocaman bir vitrin gibi; kiliseler zaten öyle, fakat istisnasız her ev, her sokakta her balkon, eski zamanlardan izler taşıyor. Yine de hepsinin aynı derecede güzel olduğunu söylemek zor. Fakat şimdi bu satırları kaleme alırken oradan çok uzaktayım ve şöyle bir okuduğumda bana bile yüzeysel ve renksiz görünen notlarıma bakarak beni

orada en çok neyin etkilediğini bir çırpıda söylememe imkân yok. İçlerinde dolaştığımız çok sayıda kilise arasında Belen Şapeli'ni hemen hatırlıyorum mesela. Deprem yüzünden yıkılan ikiz çan kuleleriyle, tepenin eteklerinde parçalanmış bir hayvan gibi uzanıyordu bu şapel.

FINDIK KABUĞUNDA CUZCO

Cuzco'daki her şey dünya yüzünden silinecek olsa ve onların yerine geçmişi olmayan küçük bir kasaba kurulsa, yine de orası hakkında söyleyecek bir şeyler bulmak kolay olurdu. Biz de tüm gözlemlerimizi bir alkol kokteyli gibi birbirine karıştırıp birleştirdik. Orada kaldığımız iki haftalık sürenin hemen hemen tümü yolculuğumuza damgasını vuran "serseriliğin" izlerini taşımaktaydı. Şehre ilk girdiğimizde Doktor Hermosa'ya verdiğimiz tavsiye mektubu çok işe yaradı gerçi, fakat doktor o mektup olmasa da bize yardım elini uzatacak kadar iyiliksever bir insandı. Alberto'nun Amerika'daki en tanınmış cüzam uzmanlarından biri olan Doktor Fernandez'le birlikte çalıştığını bilmek ona yeterli gelmişti. Doktor Hermosa'yla yaptığımız uzun sohbetlerden Peru'da hayatın nasıl sürdüğüne dair pek çok fikir edindik. Doktor daha sonra bizi arabasıyla İnka Vadisi'ne götürdü, orada kaldığımız süre boyunca çok nazik davrandı, hatta Machu Picchu'ya kadar tren bileti bile aldı.

Cuzco'dan kalkan trenlerin ortalama hızları saatte on ya da yirmi kilometredir, çünkü trenler neredeyse dağı-

lacak kadar döküntü durumdadır ve sürekli dik yokuşlara inip çıkmak zorundadırlar. Ayrıca, şehirden çıkan demiryolu öyle bir şekilde yapılmış ki, tren ilk önce ileri gitmek, sonra ilk rayların üst kısmına varan başka bir raya geçerek geri geri gelmek zorundaydı. Bu manevra, tren rayların sonuna ulaşana kadar pek çok defa tekrarlanıyor, derken tren bir nehrin yanından ilerlemeye başlıyor ve nihayet Vilcanota'ya varıyordu. Trende birkaç tane şarlatan doktorla da tanıştık; şifalı otlar satıyor ve el falına bakıyorlardı. Fakat çok arkadaş canlısıydılar; onlara ikram ettiğimiz *mate* karşılığında hemen bizimle yiyeceklerini paylaştılar. Harabelere varınca futbol oynayan bir grupla karşılaştık ve hemen kendimizi oyuna davet ettirdik. Birkaç gösterişli çalım attıktan sonra bütün alçakgönüllülüğümle Buenos Aires'te profesyonel bir futbol takımında oynadığımı itiraf ettim. Alberto da yeteneğini orta sahada sergiliyordu. Diğerlerine oranla çok iyi oynuyorduk; topun sahibi olan oyuncu bize yakınlık gösterdi ve daha sonra onun bir otelin müdürü olduğu ortaya çıktı. Hatta bir sonraki Amerikalı turist grubu gelene kadar bizi otelinde misafir etmeyi önerdi. Senyor Soto hem iyi niyetli hem de çok kültürlü bir adamdı; özel tutkusu olan spor hakkında epeyce uzun bir süre muhabbet ettikten sonra, bize İnka kültürüyle ilgili olarak da bir dolu şey anlattı.

Oradan ayrılma zamanı geldiğinde doğrusu çok üzüldük. Senyora Soto bize son kez o muhteşem kahvesinden yaptı ve daha sonra on iki saat sürecek yolculuk için küçük trene binerek yola koyulduk. Bu tür trenlerin yerli kızılderililere ayrılmış üçüncü sınıf bir vagonu vardır ve

bu vagonlar Anjantin'de büyükbaş hayvan taşımakta kullanılanlara benzerler. Aralarındaki tek fark, inek bokunun insan bokundan çok daha katlanılabilir bir şekilde kokmasıdır. Yerlilerin alçakgönüllülükten ve hijyenden anladıkları, cinsiyeti ve yaşı ne olursa olsun, işlerini yol kenarında görmeleri, kadınların silme işlemini etekleriyle yapmaları, erkeklerin ise buna bile tenezzül etmeden ayağa kalkarak o halleriyle hayata devam etmeleridir. Çocuklu yerlilerin iç eteklikleri çok kirlidir ve çocuklarının ağızlarıyla burunlarını sürekli bunlarla silerler. Çıktıkları gezilerde rahat trenlerinde yolculuk eden turistler, kızılderililerin nasıl yaşadığını ancak tahmin edebilirler; o da ancak, geçmeleri için onlara yol veren trenimizin önünden vınlayarak ilerleyen hızlı trenlerinin pencerelerinden gördükleri kadarıyla. Harabeleri keşfeden kişinin Kuzey Amerikalı arkeolog Bingham olması ve burada saptadığı bulguları halkın kolayca anlayabileceği bir şekilde anektodlarla dolu makalelere çevirerek yayımlatması, Machu Picchu'nun ABD'de çok bilindiği anlamına gelmiyor tabii. Peru'yu ziyaret eden Kuzey Amerikalıların büyük çoğunluğu bu bölgeye geliyor. (Aslında daha çok da Lima'ya uçarlar, Cuzco'daki turlara katılırlar ve harabeleri ziyaret ettikten sonra başka bir şey görmeye gerek duymadan trene atlayıp evlerine geri dönerler.)

Cuzco'daki arkeoloji müzesi çok iyi bir durumda değildir. Yetkililer yurt dışına kaçırılan tarihi eserlerin miktarını ve önemini fark edip duruma el koyduklarında çoktan iş işten geçmiştir. Hazine avcıları, turistler, yabancı arkeologlar, aslında konuyla yakından uzaktan ilgili olan herkes, bu bölgede bulunan kalıntıları sistema-

tik bir biçimde yağmalayarak her tarafı talan etmişti. Müzeye de kala kala ufak tefek önemsiz eserler kalmıştı tabii. Yine de, bizim gibi arkeoloji hakkında pek fikri bulunmayan ve İnka uygarlığıyla ilgili birazcık bilgisi olan, ayrıca yeni öğrendiği şeylerle yetinmeyi bilen insanlar açısından görülecek yeterince şey vardı. O yüzden bu müzede güzel günler geçirdiğimizi söyleyebilirim. Müze müdürü, damarlarında akan kanın tarihiyle tutkuyla ilgilenen son derece bilgili bir adamdı. Eski çağların görkemi ve şimdiki zamanın yoksulluğundan söz etti bize; kızılderililerin rehabilite edilmesi için ilk adımda onların acilen eğitilmeleri gerektiğini anlattı. Kokain ve alkolün etkisini azaltmanın tek yolunun yerli ailelerinin hayat standartlarını iyileştirmek olduğu noktasında ısrar ediyordu. Keçu milletini halka tanıtmak gerektiğini söylüyor, böylece insanların bugünkü durumlarına bakıp kızılderili ya da melez olmaktan utanmak yerine, geçmişleriyle gururlanabileceklerine dikkat çekiyordu. O sıralarda kokain meselesi Birleşmiş Milletler'de görüşülmekteydi, biz de kendi başımızdan geçen kötü deneyimleri anlattık ona. Aynı durumların kendi başına da geldiğini söyleyip tonla insanı hiç çekinmeden zehirleyenlere lanet okumaya başladı. Collalar ve Keçular Peru nüfusunun çoğunluğunu oluşturmaktaydı; kokaini asıl onlar kullanıyorlardı. Müze müdürünün yarı kızılderili görüntüsü ile hevesle ve inançla parlayan gözleri de müzenin hazineleri arasındaydı bize kalırsa; ancak onunki yaşayan bir müzeydi ve hâlâ kendi kimliği uğruna mücadele veren bir ırkın canlı kanıtıydı.

HUAMBO

Çalacak kapı kalmayınca Gardel'in nasihatini dikkate alıp kuzeye doğru ilerlemeye başladık.* Abancay'a gelince durmak zorunda kaldık yalnız, çünkü kamyonlar Huancarama'ya, Huambo yakınlarındaki cüzamlılar kolonisine buradan kalkıyordu. Yatak ve kalacak yer temin etme yöntemimiz değişmemişti (ya sivil muhafızlara başvuruyorduk, ya da gördüğümüz ilk hastaneye), ayrıca otostop çekmekten de vazgeçmemiştik, sadece ikinci yolu denemek için iki gün beklememiz gerekmişti. Beklememizin nedeni Kutsal Hafta'nın başlamış olmasıydı ve bütün gün gözümüzü diktiğimiz yoldan çok az sayıda kamyon geçiyordu. Küçük kasabada biraz dolaştık, ama açlığımızı unutturacak ölçüde ilginç bir şeye rastlamamız mümkün olmadı, hastane yemeği de çok azdı. Derenin yanındaki çimenlere uzanıp eski aşkları düşünerek ya da her bulutta sıradan yemeklerin iştah açıcı hallerini görerek sürekli değişen akşam göğünü izledik.

Uyumak amacıyla karakola dönerken kestirmeden gitmeyi denedik ve tabii kaybolduk. Tarlaları ve duvarları aştıktan sonra nihayet bir evin bahçesine ulaştık. Dolunay ışığında silueti bir hayalete benzeyen bir adamı ve yanındaki köpeğini gördüğümüzde, taştan örülmüş duvara tırmanmayı bitirmiştik bile. Fakat ayışığının arkadan vurduğu gölgelerimizin başkasının gözüne çok daha korkunç bir manzara sunacağını aklımıza getirmemiştik.

*) Burada, Arjantinli aktör ve tango bestecisi Carlos Gardel'in ünlü bir dizesine gönderme yapılıyor.

Neyse, adamı karşımda öyle görünce hemen hazırcevaplık ederek, "İyi akşamlar," diledim, ama adam benim bu iyi niyetime anlaşılmaz homurtular çıkararak cevap vermeyi tercih etti. Dostça selamlarımızı ve özürlerimizi duymazlıktan gelen adam, köpeğiyle birlikte söylene söylene evin içine kaçarken, bizim için "Viracocha!"* sözcüğünü kullandığını duydum. Bunun üzerine biz de evin önündeki bahçe kapısından sakince dışarı süzüldük ve doğru yol olduğunu düşündüğümüz patika boyunca ilerlemeye devam ettik.

Sıkıldığımız anlardan birinde kiliseye gitmeyi akıl edip mahalli bir dinsel töreni izledik. Zavallı rahip, üç saatlik vaazını tamamlamaya çalışıyordu, ama bir buçuk saatte dağarcığındaki tüm beylik lafları sıralayıp cephaneyi tüketmişti bile. Biri ağzını açsın da kendisine yardım etsin diye yalvaran gözlerle cemaatine bakıyor, bir yandan da titreyen elini kilisenin bir köşesine doğru uzatmış, havada sallıyordu. "Bakın, bakın, Tanrımız geldi, Tanrımız burada, bizimle, Kutsal Ruh bize kılavuzluk etmeye gelmiş." Bir an duraksadıktan sonra rahip yeniden saçmalamaya koyulurken, tam laf ambarı suyunu çekecek gibi olduğu sırada, dramatik bir tavırla benzer sözler yinelemeye başladı. Zavallı İsa, beşinci ya da altıncı kez adı geçmişti ki, topluca bir gülme krizine tutulduk ve ağızlarımızı kapatarak kiliseyi aceleyle terk etmeyi daha uygun gördük.

Niçin astım krizine girdim, bilmiyorum (eminim, inançlı insanlar bunun nedenini biliyordur), ama Huan-

*) İnkaların yaratıcı tanrısı. Kızılderililer bu terimi bazen beyaz insanlar için de kullanırlar.

carama'ya vardığımızda artık bir dakika ayakta duramayacak hale gelmiştim. Vücudumdaki bütün adrenalin tükenmiş, astımım da iyiden iyiye azmaya başlamıştı. Bir polis battaniyesine sarınıp dalgın gözlerle yağmurun yağışını izledim ve sigaraları birbiri ardı sıra yakmaya başladım; siyah tütün nedense yorgunluğu üzerimden atmama yardım ediyordu. Şafak sökerken verandadaki sütunlardan birine dayanıp, sızarak uyumayı başardım. Sabah olduğunda kendimi bir parça daha iyi hissetmekteydim. Daha sonra Alberto bana biraz adrenalin buldu, ardından birkaç tane de aspirin yutunca sanki yeniden doğmuş gibi oldum.

Kendimizi köyün bir tür belediye başkanı olan jandarma subayına tanıttık ve ondan cüzamlılar kolonisine gitmek amacıyla birkaç at dilendik. Adam bizi oldukça sıcak karşılamakla kalmadı, ayrıca polis istasyonuna beş dakika içinde iki tane at getirileceği konusunda da hemen söz verdi. Biz atların gelmesini beklerken, yırtık pırtık giysiler içindeki bir grup gence emirler yağdıran bir asker çarptı gözümüze; önceki gün bize son derece kibar davranan askerin ta kendisiydi. O da bizi görünce büyük bir saygıyla eğilerek karşıdan selam verdi, sonra emrindeki asker bozuntularına türlü türlü emirler yağdırmaya devam etti. Peru'da, uygun yaşa gelen her beş genç erkekten sadece biri doğrudan askerlik yapar; fakat geriye kalanlar da her Pazar günü çeşitli eğitimlerden geçirilip temel konularda bilgilendirilirler, işte bizim o anda gördüklerimiz de bu tür kurbanlardı. Aslında hepsi kurban sayılırdı; çünkü, askere alınanlar kendilerini eğiten kişinin öfkesiyle, o da bu acemi çaylakların uyuşukluğuyla

baş etmek zorundaydı. Tek kelime İspanyolca bilmeyen ve sadece başlarında duran bir subay emretti diye sağa ya da sola dönmek, yürümek veya oldukları yerde durmak zorunda bırakılmalarının nedenini anlayamayan bu genç erkekler, haliyle zarafetten çok uzaktılar; onların haline kim olursa öfkelenirdi.

Sonunda bize vaat edilen atlar geldi ve asker de yanımıza sadece Keçu dilini bilen bir rehber tahsis etti. Başka atların tırmanması imkânsız olan bir dağ yoluna vurduk kendimizi; bizimle birlikte yürüyen rehber, sadece geçilmesi güç olan yerlerde dizginleri ele alıyor, onun dışındaki zamanlarda rahat rahat yürümemiz için bizi serbest bırakıyordu. Bu şekilde yürürken karşımıza yaşlı bir kadın ve bir çocuk çıktığında, yolun üçte ikisini geride bırakmış durumdaydık. Davetsiz yol arkadaşlarımız birden dizginlerimize asıldılar ve ağıta benzeyen, sonu gelmek bilmeyen bir tirada başladılar; söylediklerinden anladığım tek kelime 'at'tı. İlk başta bize sazdan örme sepetler satmaya çalıştıklarını sandık, çünkü yaşlı kadın beraberinde bir sürü sepet taşıyordu. Yolumuzdan çekilsinler diye, durmadan, "Ben almak istemiyor, ben istemiyor," deyip duruyordum; Alberto bana Tarzan ve Maymunların akrabalarıyla değil, sadece iki Keçuyla karşı karşıya olduğumu hatırlatmasa herhalde sonsuza kadar aynı sözcükleri tekrarlayıp dururdum. En sonunda, karşı yönden gelen ve İspanyolca konuşan birine rastlama şansına kavuştuk da, adam bize bindiğimiz atların bu yerlilere ait olduğunu söyledi; atlarının üstünde, jandarma subayının evinin önünden geçiyorlarmış, derken jandarma subayı onların üzerlerinden indirerek atlara el

konmasını emretmiş. Benim atım da askeri görevini yapmak üzere çok uzaklardan gelen acemi askerlerden birine aitmiş, üstelik zavallı yaşlı kadın bizim gittiğimiz tam tersi istikamette ilerliyormuş. Vicdansız insanlar olmadığımızdan, açıklamalarına inanınca atları geri verip yola yayan devam etmekten başka ne yapabilirdik ki? Bizim bu kararımızdan sonra rehberimiz, eşyalarımızı sırtına yüklenerek, önden ilerlemeye devam etti. Böylece, cüzamlılar kolonisine giden yolun son kısmını da yürüyerek kat ettik ve rehberimize, bizim için katlanmak zorunda kaldığı ek zahmetten dolayı bir *sole* verdik. Oldukça düşük bir miktar olmasına rağmen adamcağız bize bol bol teşekkür etti.

Orada bizi, hastanenin başı olan Senyor Montejo karşıladı. Montejo ilk önce bizi hastanede misafir edemeyeceğini, fakat yakındaki bir arazi sahibinin evine götürebileceğini söyledi ve dediğini de yaptı. Çiftlik sahibi bize yatak ve yiyecek verdi; bizim de başka bir ihtiyacımız yoktu zaten. Ertesi sabah, küçük hastanedeki hastaları ziyarete gittik. Hastanede çalışanlar, yaptıkları şeyler pek bilinmeyen ama ne kadar övseniz haklarını ödeyemeyeceğiniz bir özveriyle çaba harcıyorlardı. Genel koşullar berbattı; otuz bir umutsuz vaka, lanetli ömürlerinin kalan kısımlarını, yarım bloktan daha küçük bir binanın içinde geçirmek zorundaydılar, üstelik binanın üçte ikisi hastalara ait bölgeydi. Ölümü apaçık bir kayıtsızlıkla bekliyorlardı (en azından ben o ruh halinde olduklarını tahmin ediyorum); sıhhi koşullar son derece yetersizdi. Bu durum, dağlarda yaşayan yerlileri hiç rahatsız etmiyor olsa da, farklı bir geçmişe sahip insanlar, hatta biraz

daha iyi eğitim almışlar bile bu tablodan hiç hoşnut değillerdi. Hayatlarını bu dört kerpiç duvar arasında, başka bir dili konuşan insanlarla çevrili olarak, arada bir de dört hastabakıcı tarafından ziyaret edilerek geçirme düşüncesi besbelli iradesi en güçlü olanında bile zihinsel çöküntüye yol açmaya yeterliydi.

Alberto'yla birlikte saman damlı, tahta tavanlı ve zemini toprak bir odaya girdik. Orada açık tenli bir kız Queiros'un *Cousin Basilio*'sunu okuyordu. Kızla öylesine konuşmaya başladık, fakat zavallı bir süre sonra oradaki hayatının işkenceden farksız olduğunu söyleyip öyle bir ağlamaya başladı ki teselli etmek için ne yapacağımızı bilemedik. Talihsiz kız, Amazon bölgesinden geliyormuş, önce Cuzco'ya gitmiş, orada hastalığına teşhis konulmuş ve iyileşmesi için çok daha iyi bir yere gönderileceği söylenmiş. Cuzco'daki hastane çok iyi bir yer değilmiş kuşkusuz, ama buradan daha rahatmış. Bence 'işkence' kelimesi kızın hayatını çok iyi anlatıyordu. Hastanedeki tek iyi şey düzenli ilaç tedavisiydi, geriye kalan her şey sadece Peru dağ yerlilerinin kaderci, boyun eğmeye hazır karakterlerine uygundu. Yerel halkın aptallığı hem hastalar hem de hastane görevlileri açısından gündelik düzenin devam ettirilmesini iyice güçleştirmekteydi. Birisi bize hastanedeki doktorun cerrahi aletler olmadan, mutfak masasında başarılamayacak kadar ciddi bir ameliyat yapmak zorunda olduğu bir olayı anlattı. Andahuaylas'taki hastaneye başvurup morgu kullanması için bile olsa izin istemiş ve reddedilmiş, bu yüzden hasta tedavi edilemeyip ölmüş.

Senyor Montejo bize saygın leprolog Doktor Pesce'nin çabaları sayesinde burada cüzamlılar kolonisi ilk kurul-

duğunda, bizzat kendisinin yeni hizmetleri düzenlemenin sorumluluğunu üstlendiğini anlattı. Huancarama'ya vardığında, otellerin hiçbiri ona oda kiralamak istememiş, kasabadaki birkaç arkadaşı onu evlerine almamış, hatta bir gece yağmur yağdığı için geceyi bir domuz ahırında geçirmek zorunda kalmış. Daha önce bahsettiğim hasta da cüzamlılar kolonisine kadar yürümek zorunda kalmış, çünkü kasabalılar ona ve arkadaşına at kiralamayı reddetmişler; üstelik bu, cüzamlılar kolonisi kurulduktan yıllar sonra olmuş.

Sıcak bir karşılamadan sonra, eski hastanenin birkaç kilometre uzağında yapılmakta olan yeni hastanenin inşaatını incelemeye götürüldük. Yeni hastane hakkında ne düşündüğümüzü sorarken görevlilerin gözleri sanki tuğlaları kendi elleriyle yerleştirmişler gibi gururla parlıyordu, o yüzden bina için herhangi bir kötü söz söylemek ya da eleştirmeye kalkmak kabalık olacaktı. Fakat yeni cüzamlılar kolonisi de eskisi gibi yetersizdi; ne bir laboratuvarı, ne de bir ameliyathanesi bulunuyordu. Daha da kötüsü, inşaatın yapıldığı alan sivrisineklerin istilasına uğramış bir bölgedeydi; dolayısıyla, tüm gününü orada geçirmek zorunda kalan biri açısından ayrıca bir eziyet olacaktı bu. Yeni hastane buradan daha büyüktü; 250 yataklı kapasitesi, kalıcı bir doktoru ve daha iyi sıhhi koşulları olacaktı, ama yine de yeterli bir tesis değildi.

Bölgede iki gün geçirdikten sonra astımım kötüleşmeye başlayınca gidip doğru dürüst tedavi olmaya karar verdim.

Bize evini açan çiftlik sahibinin sağladığı atlarla kasabaya doğru yola koyulduk; arazi sahibi, aynı sessiz reh-

berin de bizimle birlikte gelip eşyalarımızı taşımasında ısrar etmişti. Bu bölgedeki zengin insanlar için bir hizmetkârın yayan bile olsa her türlü ağır yükü taşıması ve her türlü rahatsızlıkla başa çıkmak zorunda kalması son derece doğaldır. Onun için önce çiftlik sahibinin görüş alanından çıkana kadar bekledik, sonra da çantalarımızı rehberden devraldık, fakat adamın esrarlı yüzünde bu davranışımızdan memnun kalıp kalmadığını gösteren herhangi bir ifade de belirmedi.

Huancarama'ya dönünce, daha kuzeye giden bir kamyon bulana kadar sivil muhafız karakolunda kalmaya karar verdik. Ertesi gün şansımız yaver gitti ve yorucu bir yolculuğun ardından, en sonunda Andahuaylas kasabasına vardık, ben de sağlığıma kavuşmak üzere hastaneye gittim.

KUZEYE YOLCULUĞA DEVAM

Hastanede birkaç gün kaldıktan sonra en nihayet kendimi bir parça daha iyi hissetmeye başlayınca, tekrar sivil muhafızlardaki dostlarımızın hayırseverliğine başvurduk; orada bizi her zaman olduğu gibi son derece iyi niyetli bir şekilde karşıladılar. O kadar az paramız vardı ki herhangi bir yerde yemek yemeye bile cesaret edemiyorduk, ama Lima'ya varana kadar bir iş bulup zaman kaybetmeyi de istemiyorduk, çünkü orada daha iyi şartlarda para kazanabilme şansımız vardı. Kaldı ki, gezimizi yarıda bırakıp geri dönmeyi aklımıza bile getirmediğimize

göre yolculuğumuza devam etmek için mutlaka para kazanmamız gerekiyordu.

İlk gece pek fena geçmedi, çünkü yardımsever bir adam olan karakolun yetkili subayı bizi yemeğe davet etti ve bu sayede karnımızı doyurabildik. Fakat ertesi iki gün boyunca artık can yoldaşımız haline gelen açlık ve sıkıntıyla baş başa kaldık, ayrıca karakoldan da fazla uzaklaşamıyorduk, çünkü kamyon şoförleri yolculuklarına devam etmeden önce karakola uğrayıp orada belgelerini kontrol ettirmek zorundaydılar.

Andahuaylas'ta geçirdiğimiz beşinci günün sonunda nihayet Ayacucho'ya giden bir kamyonet bulduk. Aslında zamanı da gelmişti, çünkü Alberto, nöbetçilerden birinin hapishanedeki kocasına yemek getiren bir yerli kadına hakaret ettiğini görünce çok sinirlenmiş ve küçük çaplı bir dalaşmaya neden olmuştu. Alberto'nun tepkisi, yerlileri eşya olarak gören, hayatta kalıp varlıklarını güç bela sürdürmelerine göz yummaktan fazlasını yapmayan insanlara çok tuhaf gelmiş olmalıydı ki, o andan sonra bize pek iyi davranmamaya başladılar.

Akşam karanlığı çökünce kasabayı terk edip koşulların bizi günlerce esir edeceği bir yolculuğa başladık. Kamyon, Andahuaylas'a kuzeyden ulaşmayı zorlaştıran dağları tırmanmak zorundaydı, ısı her geçen dakika biraz daha düşüyordu. Üstüne üstlük, dünyanın bu bölgesine özgü şiddetli yağmur fırtınalarından birine yakalanıp iliklerimize kadar sırılsıklam ıslandık. Lima'ya on tane boğa taşıyan bir kamyonun arkasına kısılmış durumdaydık ve yağmurdan korunmamıza hiçbir şekilde imkân yoktu; şoförün muavinliğini yapan yerliyle birlik-

te boğalara göz kulak olmamız gerekiyordu, anlaşmamız böyleydi. O geceyi Chincheros adlı bir köyde geçirdik. O kadar üşümüş bir haldeydik ki, beş paralık paryalar olduğumuzu bir an için unutup, bir hana giderek sade bir yemek yedik ve ikimiz için tek kişilik bir yatak istedik. Hancıya gözyaşları içinde acıklı hikâyeler anlatıp durduğumuzu eklemeye gerek yok herhalde; zaten adamcağız da en sonunda dayanamadı, anlattıklarımızdan etkilenip yemeği ve yatağı bize beş *sole*'ye bıraktı. Ertesi gün kısmen biraz daha dinçleşmiş biçimde yolculuğumuza devam ederek yerel halkın *pampa* dediği dar ve derin koyaklardan geçtik. Peru sıradağlarının tepelerinde düz platolar vardır; ülkenin düzensiz topografisinde Amazon'un ormanlık bölgeleri hariç başka hiçbir yerde düzlüğe rastlayamazsınız. Nitekim, saatler geçtikçe işimizin iyice zorlaştığını görüyorduk. Boğaların üzerinde durduğu talaş yığını giderek azalıyordu ve saatler boyunca aynı pozisyonda hareketsizce durmaktan yorulan hayvanlar, kamyonun sarsılmasıyla yere yuvarlanmaya başladılar. Biz de devrilen hayvanları bütün gücümüzü harcayarak tekrar ayağa kaldırmak zorundaydık, yoksa ezilenler diğer boğaların ayakları altında kalıp ölebilirlerdi.

Bir ara Alberto hayvanlardan birinin boynuzunun bir başka boğanın gözüne girmek üzere olduğunu gördü ve o boğanın yakınında duran yerli çocuğa seslendi. Irkının ruhunu yansıtan bir tavırla omuz silken çocuk ise şöyle karşılık verdi:

"Ne uğraşıp durayım, kardeşim, nasıl olsa tek görüp göreceği bok olacak."

Alberto seslenmekten vazgeçmeyince de uğraştığı düğümün başına dönüp ipleri çekiştirmeye başladı.

En sonunda, Amerika tarihinde kasabanın dışındaki düzlüklerde kazanılan savaşla ünlenmiş olan Ayacucho'ya varmayı başardık. Peru'nun bütün dağ kasabalarında rastlanan sokak aydınlatmasının yetersizliği burada daha da kötü bir vaziyette görünüyordu; elektrik lambaları geceleyin turuncu renkli, zayıf bir ışık saçıyor, kendi etraflarını bile zorlukla aydınlatıyorlardı. Sanıyorum en büyük hobisi kasabaya gelen yabancı uyruklu insanlarla arkadaşlık kurmak olan bir beyefendi bizi evine davet etti, hatta bununla kalmadı, ertesi gün bize bir kamyonda yer ayarlama nezaketini bile gösterdi. Onun sayesinde, kasabanın iftihar kaynağı olan otuz iki kiliseden bir-iki tanesini ziyaret etme imkânı da bulabildik. Gün doğunca yeni arkadaşımıza veda edip yeniden Lima'ya doğru yola çıktık.

PERU'NUN MERKEZİNDE

Yolculuğumuz genellikle hep aynı biçimde sürüp gidiyordu; arada bir, karşımıza merhametli biri çıkıp da onu fakirliğimizle acındırmayı başarırsak birkaç lokma yemek yeme fırsatını buluyorduk. Dolayısıyla, bir türlü doyma duygusunu yaşayamıyorduk ve ileride bir heyelan olduğunu öğrenip, geceyi Anco diye bir köyde geçirmek zorunda kalınca açlıktan kıvrana kıvrana sabahı zor ettik. Ertesi gün aynı kamyona atlayıp erkenden yola

düştük, fakat biraz ilerlemiştik ki heyelan bölgesine varıp durduk ve günü orada geçirmek zorunda kaldık. Hâlâ çok açtık, fakat merakla yolun ortasına yuvarlanan dev kayaları dinamitleyen işçileri izlemekten de geri kalmadık. Her işçiye karşılık en az beş tane çokbilmiş ustabaşı vardı; sırayla avaz avaz bağırarak, zaten karıncalar gibi çalışkan diye nitelemenin pek mümkün olmadığı işçilerin aklını karıştırarak çalışmalarına daha fazla engel oluyorlardı.

Açlığımızı nehirde yüzerek unutmaya çalıştığımızda da suyun buz gibi olması planımızı bozdu; ikimiz de soğuğa fazla dayanıklı insanlar olmadığımızdan yüzme macerasından çabucak vazgeçtik. Sonunda, yine ağlayıp sızlayarak anlattığımız hikâyeler sayesinde bir adam bize biraz mısır vermeyi kabul etti; başka birinden de bir inek kalbi ve başka sakatatlar aldık. Bir kadın da bize tenceresini ödünç verdi, ancak tam yemeğimizi pişirmeye başlamak üzereyken işçiler yolu temizlediler ve kamyonlar ilerlemeye başladı. Kadın aceleyle tenceresini geri istedi, biz de mısırı çiğ yemek ve çiğ eti başka bir ziyafet anına saklamak zorunda kaldık. Tüm bunların üstüne, sefaletimizi koyultmak istercesine bir yağmur fırtınası çıktı ve toprak yolu tehlikeli bir çamur deryası haline getirdi. Hava kararmak üzereydi, kayaların arasından açılan geçitten ilk önce sıranın en başındaki kamyonlar geçti, çünkü kayaların arasında sadece bir kamyonun sığabileceği kadar boşluk açılmıştı. Derken sıra bize geldi. Biz uzun bir kuyruk halinde dizilen sıranın en başlarındaydık, fakat manevraya yardım eden traktör fazla itince en baştaki kamyonun diferansiyeli kırıldı ve hepimiz yeni-

den sıkışmış bir halde kaldık. En sonunda, ön tarafında bir vinç olan bir cip tepeden aşağı inerek kamyonu yolun kenarına çekti de hepimiz geçmeyi başardık. Kamyon bütün gece boyunca ilerledi; genelde olduğu gibi korunaklı vadilerden, buz gibi rüzgârın ıslak giysilerimizi kamçıladığı Peru *pampa*'larından geçtik. Alberto'yla birbirimize sokularak ısınmaya çalışıyorduk; hem soğuktan hem de açlıktan dişlerimiz takırdıyordu, uyuşmasın diye bacaklarımızı sırayla uzatıp geriyorduk. Artık açlığı sadece kazınan midemizde değil, iyice uyuşup halsizleşmiş durumdaki bütün bedenimizde hissediyorduk; doğal olarak sinirlerimiz de iyice gerilmişti ve huysuzlaşmıştık, sanki çatacak insan arıyorduk.

Neyse ki şafak sökerken Huancayo'ya vardık; kamyonun bizi bıraktığı yerden her zamanki durağımız olan sivil muhafızlar karakoluna varmak için on beş blok yürüdük. Orada ekmek aldık, *mate* yaptık ve yanımızda getirdiğimiz inek kalbiyle sakatatları çıkarıp ateş yakmak üzereydik ki bir kamyon şoförü bizi Oxapampa'ya götürmeyi teklif etti. Oraya gitmek istememizin sebebi Arjantinli arkadaşlarımızdan birinin annesinin orada yaşıyor olmasıydı, daha doğrusu biz orada yaşadığını sanıyorduk. Böylece, karnımızı doyuracak, hatta belki bize birkaç *sole* verecek bir anne şefkatiyle karşılaşacağımız ümidiyle yola çıktık. Sonuçta, Huancayo'yu görmemize fırsat kalmadığı gibi, zil çalan midelerimiz de imdat çağrısı yapmaya devam etti.

Pek çok köyden geçtiğimiz yolculuğun ilk yarısı iyiydi, ancak akşam saat altı sularında sadece tek bir aracın geçebileceği genişlikte bir yokuştan aşağı doğru inmeye

başladık. Normalde trafik her gün gidişe ya da gelişe ayrılıyormuş, fakat biz geçerken, anlamadığımız bir nedenden dolayı ya da bir istisna olarak, kamyonlar iki yönden de geliyordu. Kamyonların daracık yolda güç bela gerçekleştirdikleri manevraları ve arka tekerleklerin kenardaki dipsiz uçurumun tam kıyısından geçişini izlemek de pek keyifli bir manzara sayılmazdı. Alberto ve ben, kamyonun iki ucuna çömelerek gerekirse atlamak üzere hazır beklemeye başladık, ama bizimle birlikte yolculuk eden yerlilerin kılı bile kıpırdamadı. Oysa korkularımız yersiz değildi; yol boyunca uçurumun kıyısına dikilmiş haçlardan, şansı bizimkiler kadar yaver gitmemiş başka şoförlerin uçurumdan aşağı yuvarlandıkları anlaşılmaktaydı. Düşen her kamyon, arkasında yüklü insanlarla birlikte boşlukta iki yüz metre kadar yuvarlanmış, sonra da böyle bir düşüşten kurtulma şansını sıfıra indiren şiddetli bir akıntıya çakılmış olmalıydı. Yöre halkının anlattıklarına bakılırsa, şimdiye dek yol kenarından aşağı düşenlerin istisnasız hepsi ölüp gitmiş, onların yaşadığı dehşeti kendi ağzıyla anlatabilecek tek bir kişi bile sağ kurtulamamıştı.

Bizim şansımıza bu defa öyle bir kaza yaşanmadı; saat on sularında sağ salim La Merced adını taşıyan bir köye vardık. Bu köy, dağın eteklerinde, tropik bir bölgede kurulmuştu; tipik bir cangıl köyüydü. Bir başka iyiliksever adam bizi evine alıp güzel bir yatak ve yemek sundu. Aslında yemek vermeye pek niyeti yoktu, nedense son anda acıyınca herhalde bir ikramda bulunmaktan başka bir çare gelmemişti aklına; bir şeye ihtiyacımız olup olmadığını kontrol etmek için habersizce daldığı odamızda bi-

zim açlığın pençesinden biraz olsun kurtulalım diye didiklediğimiz birkaç portaka kabuğunu ondan saklamaya fırsatımız olmamıştı çünkü.

Burada sivil muhafızlar karakolunda kamyonların durup resmi işlem yaptırmak zorunda olmadığını öğrenince moralimiz bir hayli bozuldu tabii. Böylece, otostop yapmamız zorlaşmış oluyordu. Karakolda beklerken iki adam bir cinayet ihbarında bulunmaya geldiler. Biri maktulün oğlu, diğeri de talihsiz kurbanın çok yakın arkadaşı olduğunu iddia eden, dönek bir *mulatto*, yani melezdi. Cinayet birkaç gün önce işlenmişti ve her şeyin son derece esrarengiz biçimde gerçekleştiğini ileri sürüyorlardı adamlar. Baş şüpheli, adamların yanında bir fotoğrafını da getirdikleri bir yerliydi. Çavuş, elinde tutup bir süre incelediği fotoğrafı daha sonra bize doğru uzatıp, "Bakın beyler, işte, tipik bir katil suratı," dedi. İkimiz de onun söylediklerini başımızla onayladık, ancak dışarı çıkar çıkmaz Alberto'ya, "Katil kimdi sence?" diye sordum. İkimiz de aynı şeyi düşünmüştük; katilin o *mulatto* olması ihtimali çok daha fazlaydı.

Bizi götürecek bir kamyon beklediğimiz uzun saatlerde, her şeyi bedavaya ayarlayabileceğini söyleyen bir adamla tanıştık. Adam daha sonra gerçekten de bir kamyon şoförüyle konuştu ve aynı şoför bizi aracın kasasına alarak götürmeyi kabul etti. Kamyonun arkasına birlikte tırmandıktan sonra, yanımıza adamın şoförle sıkı bir pazarlığa tutuştuğu, onu böyle durumlarda normalde aldığı yirmi *sole* yerine beş *sole* almaya ikna ettiği ortaya çıktı. Biz ise beş kuruşumuz olmadığını ve onun iyi niyetine rağmen bu parayı ödeyemeyeceğimizi söyleyince, bu

sefer de bizim yerimize para vereceğini söyledi. Çok şaşırdığımız halde adamın sözünün eri çıktığına tanıklık ettik; gittiğimiz yerde bir de bizi evinde davet etmesi işe artık hayal bile edemeyeceğimiz bir rüya gibiydi, ama adam onu da yaptı. Gittiğimiz yol, geçen seferkinden geniş olmasına rağmen yine de dardı, fakat manzara harikaydı. Ormanın içinden ya da tropik meyve bahçelerinden geçiyorduk; yolun sağındaki solundaki tarlalarda muz, papatya ve başka meyve ağaçları gördük. Deniz seviyesinden bin metre yükseklikteki hedefimiz olan Oxapampa kasabasına varana dek inişli çıkışlı yollardan ilerledik; Oxapampa, ayrıca karayolunun da sonuydu.

Karakola gelip cinayet ihbarında bulunan *mulatto* da bizimle birlikte yolculuk etmekteydi. Verdiğimiz molalardan birinde bize yemek ikram ederken, kahve, papaya ve Peru'daki siyah köleler hakkında vaazlar çekti. Kendi dedesinin de bu kölelerden biri olduğunu ekledi daha sonra. Gerçi bunu açıkça, gizlemeden söylemişti, ama utandığı da belli oluyordu. Ne olursa olsun, Alberto'yla birlikte o iyiliğinden sonra onu arkadaşının cinayet zanlısı olarak görmekten vazgeçmiş durumdaydık.

UMUTLARIMIZ TÜKENİYOR

Ertesi sabah, Buenos Aires'teki arkadaşımızın bize yanlış bilgi vermiş olduğunu ve annesinin uzun süredir Oxapampa'da yaşamadığını öğrendik. Fakat eniştesi orada yaşıyordu ve yükümüzü sırtlamak da ona düştü. İlk karşılama kelimenin gerçek anlamıyla harikaydı, ardın-

dan bir de nefis yemek yemiştik, ama sadece geleneksel Peru misafirperverliği yüzünden bu şekilde konuk edildiğimizi hemen anladık. Yine de açıkça kovulmadığımız sürece orada kalmaya karar verdik, çünkü hiç paramız yoktu, kim bilir kaç gündür aç bilaç geziyorduk ve yemek yiyebileceğimiz yer bu gönülsüz ev sahiplerimizin yuvasıydı.

Ah, o ne kadar güzel bir gündü; nehirde doyasıya yüzdük, bütün dertlerimizi unuttuk, harika yemekler yedik ve nefis kahveden bol bol içtik. Fakat iyi şeylerin sonu çabuk gelir; ikinci günün akşamı mühendis (ev sahibimiz bir mühendisti) çok da etkili olmayan, fakat ucuz bir çözüm getirmişti; bir karayol müfettişi bizi Lima'ya kadar götürmeyi teklif etmişti. Oraya nasıl gideceğimizi bilmediğimiz için bu teklife çok sevindik, başkente gidip şansımızı denemek istiyorduk. Ama can simidi gibi sarıldığımız bu teklif, zokayı yuttuğumuzun da resmi oldu.

O gece bir kamyonetin arkasına tırmandık; yağmurun altında iliklerimize kadar ıslandıktan sonra, şoför bizi sabahın ikisinde San Ramon'da bıraktı. Oysa Lima'ya varıncaya kadar daha en az o kadar yol gitmemiz gerekiyordu. Şoför bize araç değiştireceğini söyleyip, şüphelenmeyelim diye yanımıza muavinini bırakarak ortadan kayboluverdi, on dakika sonra da bu sefer muavin sigara alma bahanesiyle gitti ve geri gelmedi. Bizi iki Arjantinli akıllı, başından beri kendimizle dalga geçildiğini anlayıp, sabahın beşinde önümüzdeki kahvaltıyla kalakaldık. Dilerim, bu şoför bize ettiği kötülüğün cezasını çeker... (Aslında başından beri içimden bir ses onlardan kuşkulanmamı söylüyordu, fakat o kadar nazik bir adamdı ki, söylediği her şeye, hatta gerçekten araç değiştireceğine bile

inanmıştık.) Şafaktan kısa bir süre önceyse birkaç sarhoşa rastladık ve muhteşem 'yıldönümü' numaramızı çektik onlara. Nasıl mı? Hemen anlatayım:

1) İkimizden biri Arjantinli olduğumuzu hemen ele veren bir şey söyler; mesela içinde *'che'* geçen bir cümle kurar, ya da başka bize özgü kelimelerle, aksanlarla konuşur. Kurban, nereli olduğumuzu sorar ve çok geçmeden koyu bir sohbet başlamış olur.

2) Biz acıklı hikâyemizi anlatmaya başlarız, ancak fazla abartmamaya da dikkat ederiz; hikâyeyi anlatırken gözlerimizi uzaklara dikip hüzünle bakarız.

3) Sonra ben konuşmayı bir yerde keser ve Alberto'ya tarihi, hangi günde olduğumuzu sorarım. Birisi tarihi söyleyince Alberto birdenbire farkına varmış gibi iç geçirerek şöyle der: "Şansa bak, aradan tam bir yıl geçmiş." Kurban bir yıl önce aynı gün ne olduğunu merak eder ve biz de ona yolculuğumuza bir yıl önce tam bugün başladığımızı söyleriz.

4) Benden çok daha utanmaz biri olan Alberto, derin derin iç geçirmeyi sürdürür ve umutsuz bir ses tonuyla şunları söyler: "Nasıl da çulsuz kaldık, görüyor musun, *che,* bir kutlama bile yapamayacağız." (Bunları söylerken benimle konuşuyormuş gibi davranmaktadır.) Kurban bunun üzerine aşka gelip hemen bize içki ısmarlamayı önerir, biz de ona borcumuzu geri ödeyemeyeceğimizi söyleyerek itiraz eder ve kendimizi biraz naza çekeriz, vs. Fakat

aradan fazla zaman geçmesini de istemeyiz, nitekim bir süre sonra içkiler söylenmiş olur.

5) İlk içkiden sonra ben bir tane daha içmeye yanaşmam, Alberto da benimle dalga geçmeye başlar. Kurbanımız bu duruma sinir olup ısrar eder, bense içmeyi reddetmeye devam ederim, ama bunun sebebini söylemem. Kurban, ben durumu anlatana kadar inatla sormaya devam eder ve nihayet, utanmışım da yüzüm kızarmış gibi yaparak, Arjantin'de içki içerken mutlaka yemek yendiğini de söylerim. Bu planda ne kadar yiyeceğimiz, ne koparabileceğimize düşündüğümüze göre değişir, fakat bu teknikle başarısız olduğumuz da pek görülmemiştir.

İşte, bu numarayı San Ramon'da da denedik; her zamanki gibi bol bol içki içip yemek yedik. Sonra bütün sabah, midelerimiz guruldar bir halde, nehrin kenarında yattık; doğrusu, harika bir yerdi, ancak yiyecek düşünmekten manzaranın keyfini çıkaramadığımızı fark ettik. Yakındaki bir çitin üzerinden taşan dallardaki portakallar gözümüzü döndürmüştü. Şölenimiz hızlı ama sonucu kötü oldu; midemiz neredeyse tıka basa doldu, sonra ekşidi, derken bir anda yeniden acıkmış olduğumuzu anladık.

O kadar acıkmış durumdaydık ki içimizdeki son utanç kırıntılarını da yolun kenarına bırakıp yerel hastaneye gitmeye karar verdik. Bu kez nedense Alberto'ya bir tuhaflık gelmiş ve çok çekingen davranmıştı. Dolayısıyla, doktorla aşağıdaki diplomatik konuşmayı yapmak bana düştü:

"Doktor," (hastanede bir tane bulmuştuk), "ben bir tıp öğrencisiyim, arkadaşım da biyokimyada okuyor. İkimiz de Arjantinliyiz ve çok açız. Sizden bize biraz yemek vermenizi istiyoruz." Bu doğrudan saldırı doktoru öylesine hayrete düşürmüştü ki, bize genelde kendisinin yemek yediği lokantada bir öğün yemek ısmarlamayı bile kabul etti. Doğrusunu isterseniz, yüzsüzlüğü abartmıştık.

Alberto'nun utançtan yüzü kızardığı için ona teşekkür bile etmeden başka bir kamyon aramaya koyulduk, en sonunda bulmayı da başardık. Lima'ya gitmek üzere rahatça şoförün yanındaki yere oturmuştuk. Adam arada bir bize kahve ısmarlama nezaketini bile gösterdi.

Gelirken bizi fazlasıyla korkutan daracık dağ yoluna tırmanıyorduk, şoför de bize neşeyle geçtiğimiz her haçın hikâyesini anlatmaktaydı. Derken, yolun ortasındaki dev bir çukura girdiğini fark ettik, oysa bir salak bile görebilirdi bu kocaman çukuru. Bunun üzerine onun araba kullanmayı iyi bilmediğini düşünmeye başladık, ama basit bir akıl yürütme bile bu şüphemizin doğru olamayacağını söylüyordu; deneyimsiz bir şoför olsaydı bu yollarda çoktan nalları dikmiş olurdu. Alberto, dikkatle ve sabırla adamın hikâyesini yavaş yavaş öğrendi. Adam bir kaza geçirmişti ve ona kalırsa bu kaza görüş yeteneğini de etkiliyordu, çukurları görememesinin nedeni buydu. Biz de ona bu mesleği yapmakta ısrar etmesinin kendi hayatı açısından ne kadar tehlikeli olduğunu, sadece kendini değil, yanında taşıdığı insanları ve yükleri de tehlikeye attığını anlatmaya çalıştık. Fakat adam inatçının tekiydi: Onun işi şoförlüktü, iyi maaş alıyordu ve

ulaşması gereken yerlere sağ salim vardığı sürece patronu ona en ufak bir soru yöneltmeye kalkmıyordu. Ayrıca, ehliyetini alabilmek için de çok para sarf etmiş, bir sürü rüşvet vermek zorunda kalmıştı.

Kamyonun sahibi daha sonra yola bizsiz devam etti. Gerçi o bizi Lima'ya kadar götürmeye istekliydi, bizden herhangi bir memnuniyetsizliği yoktu, ama ben kamyonetin tepesinde oturduğum için polis kontrol noktalarına geldiğimizde saklanmak zorunda kalıyordum, çünkü bu tür mallar taşıyan kamyonetlerde yolcu taşınması yasaktı. Şoförün o gün iyiliği tam üstünde olduğundan, ayrılmadan önce Lima yolculuğumuza yetecek kadar yiyecek malzemesi bile satın aldı bize. Fakat oraya varmadan önce, ziyaret etmek istediğimiz ama ne yazık ki durup kalmaya fırsat bulamadığımız bir madenci kasabasından geçtik. La Oraya, deniz seviyesinden dört yüz metre yükseklikteydi; maden ocağına bir göz atmak bile o kasabada hayatın ne kadar çetin şartlarda sürdüğünü anlamaya yeterliydi. Madenin uzun bacaları her şeyi kuruma bulayan kara bir duman püskürtüyordu; sokakta gördüğümüz madencilerin yüzleri bile her şeyi monoton bir griye boğan asırlar kadar eski dumanın hüznüyle kaplıydı. Hava hâlâ aydınlıkken yolun en yüksek noktasından geçtik; o sırada artık deniz seviyesinden 4853 metre yukarıdaydık. Hava gündüz bile buz gibi soğuk oluyordu. Yolculuk battaniyemize sarınarak bir süre akıp giden manzarayı seyrettim, aklıma gelen bütün dörtlükleri mırıldandım ve kamyonetin motorundan çıkan ninniyi dinledim.

O gece şehrin hemen dışında uyuduk, ertesi sabah da erkenden Lima'daydık.

KRAL NAİPLERİNİN ŞEHRİ

Yolculuğumuzun en önemli duraklarından birine gelmiştik. Cebimizde beş kuruşumuz yoktu, önümüzde kısa bir süre içinde bir yerden para kazanabilmeyi de ummuyorduk, ama halimizden memnun, hatta mutluyduk.

Lima, koloni geçmişini (en azından Cuzco'ya oranla) yeni inşa edilmiş evlerinin arkasına gömmüş olan etkileyici güzellikte bir şehirdir. Gerçi güzel bir şehir olduğu herkesin açıkça kabul ettiği bir gerçek değildir, ama çok hoş dolu evlerle dolu mahalleleri, geniş bulvarları, sahil boyunca son derece rahat dinlenme yerleriyle ondaki güzelliği görmemek için de biraz kör olmak gerekir. Şehrin geniş yolları, orada yaşayan herkesi Lima'dan Callao limanına birkaç dakikada ulaştırabilir. Liman pek ilginç bir yer olmasa da (bütün limanların mimari yapısı nedense hep aynı görüntüleri uyandırır insanın zihninde), kalesi çok ilgi çekicidir ve pek çok kanlı savaşa sahne olmuştur. Biz de dev duvarların yanında dururken Lord Cochrane'in becerisi ve cesaretine hayran kaldık; Lord, Güney Amerikalı denizcilerin başıyken, bu kaleye saldırıp ele geçirmiş, Güney Amerika'nın bağımsızlık savaşlarında çok önemli başarılardan birine imza atmıştı.

Lima'nın en çok sözünü etmeye değer yanı, muhteşem katedralin çevresine kurulmuş şehir merkeziydi; fetihçilerin kendi büyüklüklerini övdükleri Cuzco'nun taş yığın-

larından çok daha farklı bir manzara sunuyordu. Lima'da mimari daha stilizeydi, hatta feminen bir etki bıraktığını söylemek bile mümkündü; kuleleri uzun ve narindi ve bunlar İspanyol kolonilerindeki en narin ve ince görünüşlü kulelerdi. Şehrin en gelişmiş el sanatı Cuzco'daki gibi tahta oymacılığı değil, altın işlemeciliğiydi.

İnka başkentinin karanlık, düşman mağaralarının yanında buradaki göbekler ışıklı ve havadar. Tablolar da öyle sayılır, neredeyse neşeli denebilecek resimler hepsi; azizlerini karanlık, boğucu bir öfkeyle resmeden münzevi melezlerden sonra etkili olmuş ekollere mensup ressamların fırçalarından çıkmışlar. Kilisenin cepheleri ve altarları, altın sevgisinin ön planda yer aldığı Churrigueresque sanatına geniş bir yelpaze sunuyor. Aristokrasi, Amerikan ordularına son ana dek dayanmayı başardıysa, nedeni işte bu servettir. Lima, feodal, sömürgeci yönetimin etkisinden kurtulamamış Peru bölgelerinin tipik bir örneği. Hâlâ kendisini gerçek anlamda özgür kılacak bir devrimin kanlarını bekliyor.

Fakat bu aristokratik şehrin en çok tuttuğumuz ve Machu Picchu hakkındaki izlenimlerimizi canlı tutmak için sık sık gitmekten kendimizi alamadığımız köşesi Arkeoloji ve Antropoloji Müzesi'ydi. Safkan bir kızılderili olan Don Julio Tello tarafından kurulmuş olan müzede, bütün kültürlerin hayatını yansıtan inanılmaz derecede değerli koleksiyonlar bulunuyordu.

Lima, Cordoba'ya çok benzeyen bir şehir değil gerçi, ama burada da aynı sömürge şehri, daha doğrusu taşra şehri havası var. Bir ara buraya gönderilmiş olan mektuplarımızı almak amacıyla konsolosluğa gittik; onları

okuduktan sonra Dışişleri Bakanlığı'nda çalışan bir diplomatla görüşmek istedik, ama ukala adam bizi hemen başından savdı. Bir polis merkezinden diğerine dolaştık, hatta bir tanesinde bize bir tabak pilav bile ikram ettiler. Akşamüstü ise leproloji uzmanı Doktor Hugo Pesce'yle buluştuk; çok ünlü olmasına rağmen şımarmadığı belli olan, son derece sıcakkanlı bir insandı. Bize bir cüzamlılar hastanesinde kalacak yer ayarladı ve akşam yemeğine davet etti. Yemekte, aynı zamanda çok tatlı dilli biri olduğunu da anladık. Geç saatlere kadar oradan buradan konuşup yemek yedik. Ayrıldığımızda sanıyorum saat geceyarısını geçmişti.

Sabahleyin tembellik ederek geç kalktık ve yine güzel bir kahvaltı yaptık. Öğle yemeği için herhangi bir planımız olmadığından, Callao'ya kadar yürüyüp limanı görmeye karar verdik. Sonradan zorlu bir işe kalkışmış olduğumuzu anladık, çünkü o gün 1 Mayıs'tı ve toplu taşıma araçları çalışmıyordu. Bu yüzden yaklaşık on dört kilometre taban tepmek zorunda kaldık. Callao'da görülmeye değer hiçbir şey yoktu üstelik. Arjantin'den gelen bir gemi bile bulamadık. Her zamankinden daha arsız bir tavırla kışladan yemek otlandık ve yine tabanvayla Lima'ya dönüp Doktor Pesce'nin evinde akşam yemeği yedik. Hoşsohbet adam, yemek boyunca bize farklı cüzam türleriyle ilgili çeşitli hikâyeler anlattı.

Ertesi sabah Arkeoloji ve Antropoloji Müzesi'ne geri döndük. Aslında harikûlade bir müzeydi, ama her bölümünü görmeye yetecek kadar vaktimiz yoktu. Akşamüstü bir rehber eşliğinde cüzamlılar hastanesini* dolaştık.

*) Guia Hastanesi.

Rehberimiz Doktor Molina, hem bir cüzam uzmanı, hem de muhteşem bir göğüs hastalıkları cerrahıydı. Sonra yeniden Doktor Pesce'nin evine gidip bir kere daha onun yemeklerinin lezzetini çıkardık.

Cumartesi sabahını şehir merkezinde elli İsviçre kronunu bozdurmaya çalışmakla harcadık; bir sürü kavga gürültü çıkardıktan sonra emelimize ulaşmayı da başardık ama. Akşamüstünü bir laboratuvarda geçirdik; hakkında anlatılacak pek bir şey bulunmayan, yetersiz aletlerle derme çatma kurulmuş bir birimdi, fakat bibliyografik kayıtlar çok yararlıydı, anlaşılır ve sistemli bir biçimde düzenlenmiş olup, çok ayrıntılı bilgiler içeriyordu. Tabii ki o akşam da her zamanki heyecanlı sohbetler eşliğinde yemeği Doktor Pesce'nin evinde yedik.

Pazar günü bizim açımızdan çok önemliydi. Büyük bir gündü, yani; ilk defa bir boğa güreşine gidiyorduk çünkü. Aslında, *novillada* adı verilen ikinci sınıf bir boğa ve toreador gösterisiydi bu, ama yine de bizim içimiz içimize sığmıyordu; o kadar heyecanlıydık ki sabah kütüphanede okuduğum bir Tello kitabına yoğunlaşmakta bile güçlük çekmiştim. Arenaya tam boğa güreşleri başlarken vardık; biz içeri girdiğimiz sırada çaylak bir toreador boğayı öldürmekle meşguldü, fakat her zamanki *kesin darbe* yöntemiyle değil. Sonuç olarak, toreador hayvanı öldürmeye çalışırken, boğa on dakika boyunca acılar içinde yerlerde süründü, seyirciler de durmadan yuhalıyordu. Üçüncü boğa ise beklenmedik bir anda toreadoru kanlar içinde bırakarak yaralayınca seyirciler çok heyecanlandı, ama hepsi bundan ibaretti. Şenlik, altıncı boğanın da zavallı bir şekilde can vermesiyle sona erdi.

Boğa güreşlerinde sanatsal bir yön göremedim ben. Biraz cesaret söz konusuydu gerçekten, ama fazla bir beceriye ihtiyaç yoktu, aman aman bir heyecan da vermiyordu. Pazar günü yapacak başka işi olmayanların gelmeyi tercih ettiği bir gösteriydi bence.

Pazartesi sabahı yeniden müzeye gittik, akşamüstü de Doktor Pesce'nin evine konuk olduk. O gece bir psikiyatri profesörü olan Doktor Valenza'yla tanıştık, onun sohbeti de çok tatlıydı ve bize bir sürü savaş hikâyesiyle başka anekdotlar anlattı.

"Geçen gün Cantinflas'ın bir filmini izlemeye bizim mahalledeki sinemaya gittim. Herkes kahkahalarla gülüyordu, oysa ben hiçbir şey anlamamıştım. Aslında kimse bir şey anlamamıştı ya, ama o zaman niye gülüyorlardı? Güldükleri şey sanıyorum kendileri, kendilerindeki bir şeydi. Biz, gelenekleri olmayan, eğitimsiz, genç bir ülkeyiz, topraklarımız yeni keşfedildi. Dolayısıyla, emekleyen medeniyetimizin bir dolu kusuru var. Fakat gökdelenlere, otomobillere, lüks eşyalara rağmen Kuzey Amerika büyüdü mü sanki? Olgunlaştıkları söylenebilir mi? Hayır, onlarla aramızdaki farklar sadece yüzeysel, temel bir fark yok arada, bütün Amerika kıtası aşağı yukarı aynı durumda. Cantinflas'ı izlerken Pan-Amerikanizm'in ne anlama geldiğini anladım!"

Salı gününü de müzede geçirdik, ancak akşamüstü saat üç sularında Doktor Pesce'ye gittiğimizde hayretle bu yardımsever adamın Alberto'ya beyaz bir takım, bana da aynı renkte bir ceket armağan etmesine tanık olduk. Yeni giysilerimizi üstümüze geçirince herkes şimdi biraz insana benzediğimiz konusunda hemfikir oldu. Günün gerisi önemsiz olaylarla geçti.

Burada güzel günler geçirdik, gitmeye de niyetimiz yok değil, fakat ne zaman gideceğimiz konusunda kesin bir karara varamıyoruz. Aslında iki gün önce gitmeliydik, ama bizi götürecek olan kamyon hâlâ yola çıkmadı. Yolculuğumuz pek çok yönden iyi gidiyor doğrusu. Bilgimizi arttırma konusunda ciddi çalışmalar yaptık, müzeleri gezdik, kütüphanelerden faydalandık. Gittiğimiz müzeler arasında tek işe yarayan yer yine de Doktor Tello'nun Arkeoloji ve Antropoloji Müzesi'ydi. Bilimsel açıdan, yani cüzam konusunda çok bilgili olan Doktor Pesce'yle tanıştık; yakından baktığımızda, diğerleri sadece onun çömezleri konumundalar, işe yarar şeyler yaratmaları için önlerinde daha bayağı zaman bulunuyor. Peru'da hiç biyokimyacı yok, o yüzden laboratuvar işlerinin hepsini uzman doktorlar üstlenmişler. Alberto onların bazılarıyla konuştu ve onlara Buenos Aires'te bağlantı kurabilecekleri birtakım adresler verdi. İkisiyle iyi anlaştı, ancak üçüncüsüyle... Sorun şurada ki, Alberto kendisini Doktor Granado olarak tanıştırdı onlara; cüzam uzmanı falan dedi ve bu yüzden onu tıp doktoru sandılar. Aynı sebeple, konuştuğu doktor ona şöyle bir imalı bakış fırlatıp, “Hayır, burada biyokimyacı falan yok. Doktorların eczane açmalarını engelleyen bir yasa da yok, bunun için eczacıların anlamadıkları işlere burunlarını sokmalarına izin vermiyoruz,” deyince Alberto öfkeden kuduracak hale gelmişti. En sonunda ben böğrüne bir dirsek atarak arkadaşımı sakinleştirmeyi başarabildim.

Arkamızdan çok sade bir uğurlama yapılmasına rağmen, Lima'da bizi en çok etkileyen şey hastanedeki has-

taların bizi yolcu edişiydi. Yardım olsun diye kendi aralarında topladıkları 100.50 *sole* ve dokunaklı bir mektup hediye ettiler bize. Sonradan bazıları bizzat yanımıza geldi; onları ziyaret ettiğimiz, birlikte vakit geçirme nezaketini gösterdiğimiz, hediyelerini kabul ettiğimiz, onlarla birlikte oturup radyodaki futbol maçlarını dinlediğimiz için gözleri yaşlı halleriyle teşekkür ettiler. Ayrıca, bizi cüzam konusunda ciddi biçimde uzmanlaşmaya yönelten en büyük neden, karşılaştığımız tüm hastalarda gözlediğimiz sıcak ve şefkatli davranışlardı.

Kral naiplerinin şehri olan Lima, aslında vaat ettiği görkemi sunmuyor, ancak yerleşim bölgeleri çok güzel ve yeni sokakları da hem geniş hem ferah. İlgimizi çeken başka bir nokta da Kolombiya konsolosluğunun çevresindeki polis yoğunluğu oldu. Sivil ve üniformalı olmak üzere en az elli polis, bloğun çevresinde sürekli nöbet tutuyorlar.

Lima'yı geride bıraktık ve yolculuğun ilk günü olaysız geçti. La Oroya'ya giden yolu görmesine gördük, ama oraya varmaya fırsat olmadan karanlık çöktü. Cerro de Pasco'ya vardığımızda ise şafak sökmekteydi. Becerra kardeşlerle birlikte yolculuk ediyorduk. Kendilerine Cambalache, kısaca Camba diyorlardı. İyi kalpli insanlardı, özellikle de büyük kardeş. Bütün gün yol alıp havanın daha sıcak olduğu yerlere geldik. Ticlio'dan, ülkenin 4,853 metre yükseklikteki, denizden en yüksek noktadan beri çektiğim baş ağrısı ve mide bulantısı azalmaya başladı. Huanuco'yu yeni geçmiş, Tingo Maria'ya yaklaşıyorduk ki, kamyonetin sol ön aksı kırıldı, fakat şansımız varmış ki tekerlek çamura saplanmasına rağmen

kamyonet devrilmedi. Bunun üzerine geceyi orada geçirmek zorunda kaldık, ben de kendime bir iğne yapmak istedim, ancak kötü şans yakamızdan düşmüyordu, bu sefer de şırınganın kırılması canımı sıktı.

Ertesi gün iç daraltıcı, astım nöbetleriyle geçen bir gündü, fakat akşam olunca keyfimiz yerine geldi. Alberto, melankonik bir ses tonuyla, tam altı aydır yollarda olduğumuzu söylemişti çünkü. *Pisco*'ları kafaya dikme gerekliliğinin işaretiydi bu. Üçüncü şişenin dibini gördüğümüzde Alberto sallanarak ayağa kalktı ve kucağında duran küçük maymunu bırakarak ortadan kayboldu. Camba'ların genç olanı içmeye yarım şişe daha devam etti, sonra da olduğu yere yığılıp kaldı.

Ertesi sabah aceleyle yola koyulduk, çünkü içtiğimiz mekânın sahibi uyanmıştı ve içtiklerimizin parasını ödememiştik. Kırılan aksın tamir masrafı yüzünden Camba'ların parası suyunu çekmişti. Bütün gün yol aldık ve en sonunda ordunun yağmur yağınca diktiği "yol kapalı" levhalarından birine rastlayınca durmak zorunda kaldık.

Ertesi gün yeniden yollara düştük. Derken, yine bir "yol kapalı" levhasına rastlayınca bir kez daha durmak zorunda kaldık. Kamyoneti ertesi gün akşamüstü geç saatlere kadar orada tuttular, sonra o günkü hedefimiz olan Nescuilla'ya varınca yeniden durduk.

Yol hâlâ kapalı olduğundan yiyecek bir şeyler isteyebilir miyiz diye kışlaya gittik. Oradan, yanımıza kattıkları yaralı bir askerle birlikte tekrar yola koyulduk; asker, ordunun yerleştirdiği "dur" levhalarını aşmamıza yardım edecekti. Gerçekten de, birkaç kilometre sonra, diğer

kamyonlar durdurulup bekletilirken o askerin konuşmaları sayesinde bizim geçmemize izin verildi. Pucallpa'ya vardığımızda artık hava kararmıştı. Genç Camba bize bir yerlerden yemek bulup getirdi ve sonunda vedalaşma vakti gelince kalan son dört şişe şarabımızı da arka arkaya yuvarladık. Genç Camba, alkolün etkisiyle o kadar çok duygusallaştı ki, bizi sonsuza kadar sevmeye devam edeceğine dair bir dolu yemin edip durdu. Sonra hızını alamayıp, bir otel odası bile kiraladı.

Artık asıl sorun Iquitos'a ulaşmaktı. Biz de hemen kolları sıvayıp neler yapabileceğimizi düşünmeye başladık. İlk hedefimiz belediye başkanıydı; adı Cohen olan bu adamın Yahudi olduğunu söylemişlerdi bize, ama iyi adamdır, diye eklemeyi de ihmal etmemişlerdi. Yahudi olduğuna hiç şüphe yoktu gerçi, fakat bizim için asıl önemli olan iyi biri olup olmadığını anlamaktı. Kısa bir görüşme yaptıktan sonra bizi ulaşım bölümündeki kalem müdürlerine gönderdi, onlar da bizi bir yüzbaşıya havale ettiler. Yüzbaşı bizi gayet iyi karşıladıktan sonra, gerçekten büyük bir ayrıcalık tanıyacağını söyleyerek bizden üçüncü mevki parası alacağını, ama birinci mevkide seyahat etmemize ses çıkarmayacağını bildirdi. Biz bu sonuçtan memnun kalmayınca garnizon komutanına başvurduk, o da bize elinden herhangi bir şey gelmeyeceğini anlattı. Derken, komutanın yanında duran yaveri, ilk başta ne kadar geri zekâlı olduğunu kanıtladığı korkunç bir sorgu sual faslının arkasından, bize yardım edeceği konusunda söz verdi.

O akşamüstü, Yukarı Parana'ya benzeyen Ucayali nehrinde yüzmeye gittik. Orada bize çok ilginç bir teklif

yapacağını söyleyen yaverle karşılaştık tekrar. Yüzbaşının, kendisinin hatırı için, bizden üçüncü mevki parası alıp bizi birinci mevkide yolculuk ettireceğini söyledi; aman ne büyük teklifti, yüzbaşının yüzümüze söylediği şeyden hiçbir farkı yoktu ki bunun!

Sonra, yüzdüğümüz yerde tuhaf biçimli birkaç balık gördük. Yöre halkı bu balıklara *bufeo* diyordu ve onlarla ilgili efsaneler tükenmek bilmiyordu: Yok, erkekleri yerlermiş; yok, kadınlara tecavüz ederlermiş; böyle binlerce acayip hikâye. Görünüşünden bir tür nehir yunusu olduğu anlaşılan bu yaratıkların pek çok tuhaf özelliğinin yanında, bir de kadınınkine benzeyen dişi cinsel organı varmış. Bu yüzden kızılderililer bu balıklarla nefislerini köreltirlermiş, ama işleri bittiğinde hayvanı öldürmeleri gerekirmiş, çünkü hayvanın uzvundaki kasılma daha sonra penisin dışarı çekilmesine engel olurmuş. Akşam olunca hastanedeki iş arkadaşlarımızdan kalacak yer istemek zorunda kaldık yine. Tabii ki bizi pek sıcak karşılamadılar, eğer pasif direniş yapmayı akıl etmeseydik bize kolayca kapıyı gösterirlerdi. En sonunda yorgun kemiklerimizi koyacak iki yatak bulmuştuk.

UCAYALI'DEN AŞAĞI

Sırtımızda çantalarla, kâşifler gibi son anda yetişerek *La Canepa*'ya bindik. Yüzbaşı daha önce söz verdiği gibi, gemide bizi birinci mevkiye, ayrıcalıklı yolcuların arasına yerleştirdi. Gemi birkaç kez uzun uzun düdük çaldıktan sonra demir alarak sahilden ağır ağır uzaklaştı, böy-

lece San Pablo yolculuğumuzun ikinci etabı başlamış oldu. Pucallpa'daki evler gözden kaybolup gittiğinde, bitmek bilmeyen cangıl manzarası önümüzden akıp gitmeye başladığında, insanlar güverte parmaklıklarının başından ayrılıp kumar masalarının başına toplandılar. Biz ilk başta oynamaya çekindik, derken Alberto'nun cesareti yerine geldi, üstüne bir de talih yüzüne gülünce 21 adlı bir kâğıt oyununda 90 *sole* kazandı. Diğer oyuncular bu sonuçtan pek hoşlanmadılar elbette, çünkü Alberto oynamaya sadece 1 *sole*'yle başlamıştı.

İlk gün diğer yolcularla tanışmaya pek fazla fırsat bulamadık, daha çok kendi başımıza vakit geçirdik ve kalabalık sohbetlere karışmadık. Yemekler oldukça kötüydü, üstelik miktarı da azdı. Nehir seviyesi çok alçak olduğundan gemimiz geceleri demir atarak sabahın olmasını bekliyordu. Çevrede çok az sivrisinek göze çarpıyordu, bize bunun olağan bir durum olmadığını söyleyenlere inanasımız da gelmedi ama, ne de olsa insanların kendi başlarından geçen olayları anlatırken olmadık yerlerde abartmalara başvurmalarına alışkındık.

Ertesi sabah erkenden demir alarak yola koyulduk. Gün olaysız geçti sayılır, sadece bir kızla arkadaşlık kurduk. Aslında kaltağın tekiydi; paramız olmadığını her fırsatta belirtmemize rağmen kendisine ayıracak birkaç *peso*'muz olduğunu ümit ediyordu besbelli. Akşamüstü, hava kararmaya başlayınca nehir kenarındaki bir çayır yakınlarına demir attık, işte orada, sivrisinekler gerçekten var olduklarını ve onları küçümsememiz gerektiğini bize kanıtlamaya kararlı olduklarını gösterdiler; neredeyse bulutlar halinde üzerimize çullanıyorlardı. İnat

edip uyku tulumuna sarılarak yatan, yüzünü de bir sineklikle örtmüş bulunan Alberto biraz uyumayı başardı, ancak ben, astım nöbetine tutulacağımı hissederek tetikte durmaya çalışıyordum. Hem bu nedenle hem de başımdan eksik olmayan sivrisinekler yüzünden sabaha kadar gözümü bile kırpmadan geçirdim. Şimdi o geceye ait anılarım belli belirsiz bir sis bulutunun arkasına saklandı tabii, fakat kıçımı iki kat büyüten sinek ısırıklarının kaşıntısını hâlâ hissedebiliyorum desem yalan olmaz.

Tabii, bir sonraki günün tamamında ayakta uyukluyordum; uygun bulduğum her köşede kestiriyor, gözüme çarpan her boş hamağa uzanıp bir süre şekerleme yapıyordum. Astım nöbeti yakamı bırakacak gibi değildi, o yüzden biraz paraya kıyıp kendime astım ilacı almak zorunda kaldım. Bereket versin, içtiğim ilaçlar nöbeti hafifletti. Hayalperest bakışlarla çekici sahil kenarlarını, nehir kıyısındaki cangılı izliyor, göz kamaştırıcı bir yeşillikle uzayıp giden manzaraya dalıp gidiyorduk. Astım ve sivrisinekler keyfimi kaçırmıştı, fakat bâkir ormanlar bizimkiler gibi ruhları öyle kuvvetle etkiliyor ki, fiziksel problemler sadece doğaya duyduğum özlemi arttırmaktan başka bir sonuç vermiyor.

Günler monoton bir şekilde birbirini tekrar ederek akıp gidiyordu. Tek eğlencemiz kumardı; tabii pek paramız olmadığından onun da keyfini istediğimiz gibi çıkaramıyorduk. İki gün olaysız ve sakin geçti. Normal koşullarda bu yolculuk dört gün sürer, ama nehirdeki su seviyesi o kadar düşmüştü ki her gece uzun sürelerle durmak zorunda kalıyorduk; bu da hem yolculuğu alışılmışın dışında uzatıyor, hem de bizi sivrisineklerin karşı-

sında canlı bir av haline getiriyordu. Birinci mevkide yemekler daha iyiydi, ayrıca daha az sivrisinek vardı, ancak bu yolculuk konusunda en iyi anlaşmayı yapmış olduğumuz konusunda o kadar emin değildim. Çünkü biz, zengin olsalar da olmasalar da iki beş parasız yolcuya ilgi göstermeyi istemeyecek kadar kendilerini beğenmiş orta sınıf insanları yerine, sıradan denizcilerle daha iyi anlaşıyor, daha rahat dostluk kuruyorduk. Bu yolcuların hepsi birbirinden cahildi, ama hayatta kazandıkları önemsiz başarılar kıçlarını kaldırmıştı; dile getirdikleri basit düşünceleri kendilerine ait sanıp böbürlenmekten başka bir bok yaptıkları yoktu. Bu sırada, yiyip içtiklerime çok fazla dikkat etmeme rağmen, astımımın kötüleşmeye başlamasını da endişeyle izliyordum.

Vücudumun iyice bitkinleştiğini görerek halime acıyan küçük kaltağın şefkati, bu maceraya atılmadan önceki hayatımı hatırlattı bana. O gece, sivrisinekler yüzünden bir türlü uykuya dalamayınca, uzun süre Chichina'yı düşündüm. Uzak bir rüya gibi geliyordu bana artık; sona ermiş bulunan, tatlı bir rüya. Acı anılardan ziyade tatlı hatıralarım vardı onunla ilgili olarak, ki ayrılıklardan sonra pek de olağan bir tablo değildir bu. İçimdeki bu güzel duygularla ona nazik, huzurlu bir öpücük gönderdim; onu tanıyan ve anlayan bir arkadaşın öpücüğüydü bu. Sonra, Malagueno'yu düşünmeye başladım. Chichina herhalde oradaydı şimdi; salonda o tuhaf, karmakarışık sözlerini bir başka sevgilinin kulağına fısıldıyor olmalıydı. Tepemdeki yıldızlı gökyüzünün uçsuz bucaksız kubbesi neşeyle ışıldarken, sanki içimde beliren soruya da cevap yetiştirmekteydi: "Değer mi?"

İki gün daha geçti ve yine hiçbir şey olmadı. Ucayali ve Maranon'un karışımından oluşan, dünyanın en büyük nehrinde kayda değer hiçbir şey yoktu; iki tane çamurlu su kütlesi birleşmiş, hepsi bu. Hiç adrenalinim kalmadı, astımım da gün geçtikçe kötüleşiyor; bir avuç pilavdan fazlasını yiyemiyor, içecek olarak ise sadece *mate*'ye tahammül edebiliyorum. Yolculuğun son gününde, neredeyse hedefimize varmak üzereyken bir fırtınaya yakalandık ve tekrar durmak zorunda kaldık. Sivrisinekler de üzerimize üşüştü, sanki bir süre sonra onlardan kurtulacağımızı biliyorlarmış gibi intikam almaya çalışıyorlardı bizden. Gece hiç bitmeyecek gibiydi; sinirli haykırışlar, sinekleri avlamaya çalışan ellerden çıkan şak şuk sesleri, uyuşturucu olarak kullanılan kâğıt oyunları ve zamanın daha çabuk geçmesini sağlamak için sürdürülen konuşmalardan yükselen üstünkörü sözler. Ertesi sabah, hedefe varış heyecanıyla boş kalan bir hamağa uzandım. Sanki büyülenmiş gibi, içimde kıvrılmış duran bir zembereğin boşaldığını, beni cennete, ya da kim bilir, belki de uçurumun dibine fırlattığını hissettim.

Alberto beni sarsarak uyandırdı. "Pelao, geldik." Nehir genişleyerek, alçak binalı, düz bir kasabayla karşı karşıya bırakmıştı bizi. Birkaç tane daha yüksek bina göze çarpıyordu, kasabanın çevresi cangıl ağaçlarıyla çevriliydi ve kırmızı toprak renginde bir yerleşim merkeziydi.

Iquitos'a Pazar günü varmıştık. Erkenden limana demir attık ve daha önce tanıştırıldığımız Doktor Chavez Pastor o sırada Iquitos'da olmadığından doğruca Uluslararası İşbirliği Dairesi'nin başkanıyla konuşmaya gittik. Neyse ki orada bizi iyi karşıladılar, sarı humma bölümü-

ne yerleştirdiler ve önümüze yemek koydular. Astımım hâlâ oldukça kötü durumdaydı, günde dört tane adrenalin iğnesi yaptırmama rağmen hâlâ hırıltıyla solumaktan kurtulamamıştım.

Ertesi gün sağlık durumumda hiçbir değişiklik olmamıştı; bütün günü yatakta uzanıp tembellik yaparak, daha doğrusu "kendi adrenalinimi yaratarak" geçirdim.

Bir sonraki sabah kahvaltıda katı bir diyet uygulamaya karar verdim, akşam da nispeten daha hafif bir şeyler atıştıracak, mesela pilav yemeyecektim. Bu sayede biraz daha iyileştim gibi, ama yine de çok iyi hissetmiyordum kendimi. O gece Rosselini'nin yönettiği, Ingrid Bergman'ın başrolde oynadığı *Stromboli*'yi izledik. Doğrusunu söylemek gerekirse, kötü bir filmdi.

Çarşamba bizim açımızdan önemli bir gündü, çünkü ertesi gün yola çıkacağımızı öğrenmiştik. Bu haberi duyunca keyfimiz bayağı yerine geldi, çünkü astımım beni yatağa çivilemiş durumdaydı ve günlerimizi hiçbir şey yapamadan, yatakta öylece uzanıp uyuklayarak geçiriyorduk.

Bunun üzerine, ertesi sabah kendimizi yola çıkmaya hazırlamaya başladık. Akşam olduğunda hazırlıklarımız bir arpa boyu ilerlememişti oysa, o yüzden yola çıkmayı bir sonraki gün akşamüstüne erteledik.

Kaptanın asla erken yola çıkmayacağına, daha geç bir zamanda demir alacağına olan inancımız sonsuz olduğundan geç saatlere kadar uyuduk, arkasından biraz etrafı dolaşmaya çıktık ve sonra da kütüphaneye gittik. Bir süre sonra bir asistan telaş içinde, koşarak yanımıza geldi ve *El Cisne*'nin saat 11.30'da hareket edeceğini haber

verdi. Oysa saat 11'i 5 geçiyordu, eşyalarımızı hemen toparladık ve astımım yüzünden bir taksiye bindik; şoför sekiz sokak öteye gitmek için epeyce paramızı aldı. Gemiye varınca saat 3'e kadar yola çıkılmayacağını öğrendik, ama saat 1'de de gemiye binmiş olmamız gerekiyordu. İtaatsizlik etmeye cesaret edemedik tabii, ayrıca böyle olması daha çok işimize geliyordu; hastanede bize ödünç verdikleri şırıngayı geri vermeyi "unutmamızı" sağlayacaktı. Yagua kabilesinden bir kızılderiliyle birlikte kötü ve pahalı bir yemek yedik; kırmızı boyalı hasırdan bir etek giyen, boynuna da aynı hasırdan yapılma kolyeler takmış olan yerlinin adı Benjamin'di, ama İspanyolca'sı pek iyi değildi. Kürek kemiğinin biraz yukarısında, yakından atılmış bir kurşunun izi seçilmekteydi; İspanyolca ve Portekizce karışımı diliyle o yaranın sebebinin bir öç alma saldırısından kaynaklandığını söyledi.

O gece sivrisinek orduları bizi canlı canlı yemek için birbirleriyle kıyasıya boğuştular. Manuas'tan Venezuela'ya nehir yoluyla gidebileceğimizi öğrendiğimiz an bizim gözümüzde hayli önemli bir andı. Tasasız bir günü devirdikten sonra, sinekler yüzünden kaybettiğimiz uykunun acısını çıkarmayı da bu şekilde başarmış olduk. O gece, saat bir sularında, tam uykuya dalmışken sarsılarak uyandırıldım ve San Pablo'ya vardığımızı öğrendim. Orada bize, koloninin doktoru Bresciani'yle görüşmemizi söylediler. Kendisi bizi son derece sıcak karşıladı ve gece kalmamız için rahat bir oda ayarladı.

ERNESTO'DAN BABASINA MEKTUP
IQUITOS, 4 HAZİRAN 1952

Büyük nehirlerin kıyıları tamamen yerleşim alanları haline gelmiş. İlkel kabileleri bulmak için küçük akarsuları ormanın derinliklerine kadar takip etmek gerekiyor. Şimdilik bu tür maceralara atılmayı düşünmüyoruz. Bulaşıcı hastalıkların kökü kurutulmuş, ama yine de tifo ve sarı hummaya karşı bizi aşılamalarına ses çıkarmadık. Yanımızda bol bol atebrin ve kinin de var.

Ormanda yiyecek bulmak zor olduğundan yeterince iyi beslenememek metabolizmada çeşitli sorunlar yaratıyor, buna bağlı olarak bir sürü hastalık ortaya çıkabiliyor. Fakat en önemli hastalıkların başlıca nedeni bir hafta falan vitaminsiz kalmak; eğer nehir boyunca ilerlersek bizim de bir hafta boyunca vitaminsiz kalmamız ihtimali söz konusu. Aynı sebeple nehir yolculuğu yapmamızın değip değmeyeceği konusunda hâlâ emin değiliz; Begota'ya, ya da en azından Leguisamo'ya kadar uçakla gitmeyi düşünüyoruz. Ondan sonra yollar düzeliyor nasılsa. Bu kararsızlığımızın nedeni, yolculuğun tehlikeli olabileceğini düşünmemiz değil, sadece paramızı çok iktisatlı bir şekilde kullanmak istememiz, ileride paraya çok daha acil durumlar için ihtiyacımız olabilir çünkü.

Bilimsel merkezlerde boyumuzun ölçüsünü alıyoruz, fakat gittiğimiz her cüzam hastanesinin personeli ve hastalar tarafından sevinçle karşılanıyoruz; onları ziyarete gelen iki araştırmacının hak ettiği bütün saygıyı gösteriyorlar bize. Ben tabii cüzam hastalığıyla yakından ilgileniyorum, ancak samimi olmak gerekirse bu ilgimin ne kadar sürebileceğini de kestiremiyorum. Lima

hastanesindeki hastaların bizi veda etme biçimleri yolculuğumuzu sürdürme cesaretini vermişti; orada bize bir küçük ısıtıcı ile kendi aralarında topladıkları yüz *sole* hediye ettiler. Parasal durumlarını düşündüğümüz zaman, bu hediyeler onlar açısından büyük bir servet demek; ayrıca, içlerinden pek çoğunun bizi uğurlarken gözleri yaşarmıştı. Bizi bu kadar çok ve candan sevmelerinin sebebi, onların yanında tulumlar giyip eldiven takmamamızdan, herhangi bir adamla yaparken çekinmediğimiz gibi onlarla da rahatça el sıkışmamızdan, onlarla birlikte oturup vakit geçirmekten sıkılmamamızdan, konuşacak hiçbir şeyimiz olmadığında bile havadan sudan sohbet etmemizden ve onlarla futbol oynamamızdan kaynaklanıyor. Bunları yapmak anlamsız bir kahramanlık gösterisi gibi gelebilir size, fakat bizim bu şekilde davranmamızın bu zavallı insanlar üzerinde psikolojik açıdan çok olumlu bir etki yaptığını görmezlikten gelemiyoruz. Onlara genellikle bir hayvan muamelesi yapıldığından, kendilerinin sıradan bir insan gibi muhatap alınmaları bile çok büyük önem taşıyor; ayrıca hastalık kapma riskinin çok düşük olduğunu da belirtmeliyim. Bildiğim kadarıyla, şimdiye kadar yalnızca iki görevliye bulaşmış bu hastalık; birisi Hindiçin'de hastalarıyla birlikte yaşayan bir tıp görevlisi, diğeri de benim kefil olmayacağım tuhaf bir keşiş.

SAN PUEBLO CÜZAM KOLONİSİ

Ertesi gün, yani Pazar günü, koloniyi ziyaret etmeye hazırdık, ancak bir tekneyle nehrin yukarı kısmına git-

memiz gerekiyordu. Tatil günü olduğu için koloniye gidemedik yani. Onun yerine, erkeksi görünümlü Sor Alberto'yu, koloniyi yöneten rahibeyi ziyaret ettik. Arkasından da bir futbol maçı yaptık, ama ikimiz de çok kötü bir maç çıkardık galiba. Bu arada, astımım yatışmaya başlamıştı.

Pazartesi günü, giysilerimizin bir kısmını yıkamaya gönderdikten sonra, hastaların bulunduğu binayı ziyaret ettik. Altı yüz kadar hasta tipik orman kulübelerinde yaşıyor, oralarda canları ne isterlerse yapıyorlar; keyifleri yerinde denilebilir, kendi kurdukları basit işlerde çalışıyorlar. Kendilerine göre hızda ilerleyen değişik bir düzen kurmuşlar. Aralarında yerel memurlar, bir hâkim, polis, vs. de var. Doktor Bresciani onlar arasında çok büyük saygı görüyor ve belli ki kendi aralarında takışan grupların arasını bulup haklarını koruyarak bütün koloniyi o yönetmekte.

Salı günü koloniyi yeniden ziyaret ettik, hastaların sinir sistemlerini kontrol eden Doktor Bresciani'ye bu turlarında eşlik ettik. Cüzamın sinir sistemi üzerindeki etkileri konusunda bir hayli ayrıntılı bir araştırma yapıyor ve dört yüz farklı vakayı inceliyor. Bitirdiği zaman bunun çok ilginç bir çalışma olacağını söyleyebilirim, çünkü bu bölgede cüzam vakalarının çoğunda etkiler en çok sinir sisteminde gösteriyor kendisini. Aslına bakarsanız, bu tür semptomlar göstermeyen bir tek hastaya rastlamadım. Doktor Bresciani'ye göre, Doktor Souza Lima sadece bu kolonide yaşayan çocukların erken yaşta sergilediği sinirsel belirtilerle ilgileniyormuş.

Birlikte, koloninin yetmiş kadar sağlıklı insana ayrılan bölümünü inceledik. Burada temel konforlardan yoksun bir hayat sürüyorlar; mesela kesintisiz elektrik, buzdolabı, laboratuvar gibi lüksleri yok. Gerçi, bize söylendiği kadarıyla, bu sorunlar bir yıl içerisinde halledilecekmiş, ama şu anda iyi bir mikroskop, mikrotom, bir laboratuvar teknisyeni (şu sıralarda bu görevi Rahibe Margarita üstlenmiş; kendisi çok hoş bir insan, büyük bir özveriyle çalışıyor, ama bir uzman değil ne yazık ki), hatta sinir sistemiyle gözler üzerinde ameliyatlar gerçekleştirebilecek bir cerrah olsa eminim çok fazla işlerine yarardı. Sinir sistemiyle ilgili çok ciddi sorunlar yaşamalarına rağmen, pek az insanın kör olduğuna dikkat çekmekte de fayda var. Belki bu [...]'yla ilgili bir şeydir, çünkü çoğu tedavi bile görmüyor.

Çarşamba günü yeniden doktorla birlikte tura çıktık; sonra bir süre balık tuttuk ve yüzdük. Geceleri Doktor Bresciani'yle satranç oynuyor ya da sohbet ediyoruz. Dişçi Doktor Alfaro da son derece yumuşak başlı ve arkadaş canlısı bir insan.

Perşembe, koloninin tatil günü olduğundan onları ziyarete gitmedik. Bütün günü aylaklıkla geçirdikten sonra akşamüstü futbol oynadık, bu sefer ben fena değildim. Sabah balık tutmaya uğraştık, ancak ne kadar çaba harcadıysak da oltamıza bir tane balık takılmadı.

Cuma günü ben yeniden koloniye gittim, Alberto ise sevimli rahibe Margarita'yla birlikte basilloskop yapmak üzere onun yanında kaldı. O gün iki tane *sumbi* balığı yakaladım, bu civarda bunlara *mota* da diyorlar. Tuttuğum balıklardan birini Doktor Montoya'ya verdim.

AZİZ GUEVARA GÜNÜ

14 Haziran 1952, Cumartesi günü, henüz bir çocuk sayılan ben, yirmi dört yaşıma bastım. Daha doğrusu, bana karşı pek de haşin davranmamış olan hayatla gümüş yılımızı kutlamama sadece bir yıl kaldı. Sabah erkenden nehir kıyısına gidip o gün balık tutma konusunda şansımın yaver gidip gitmeyeceğini kontrol ettim; fakat başta kazansanız bile, en sonunda hep kaybediyorsunuz. Akşamüstü geç saatlerde futbol maçı yaptık; ben her zamanki gibi kalecilik görevimi, genelde olduğundan daha başarılı bir şekilde yerine getirdim. Akşam, Doktor Bresciani'nin evinde leziz bir şölenden sonra koloninin yemek salonunda bizim için bir eğlence düzenlendi ve ulusal Peru içeceği olan *pisco* sular gibi aktı. Alberto, *pisco*'nun merkezi sinir sistemi üzerindeki etkileri konusunda tam bir uzman. Çok geçmeden herkes çakır keyif olmaya başladı ve koloninin yöneticisi ayağa kalkıp, bizim adımıza kadeh kaldırarak dokunaklı bir konuşma yaptı. *Pisco*'nun etkisini iyice hissetmeye başlamış olan ben de şöyle bir şeyler döktürdüm:

"Evet, Doktor Bresciani'nin kadeh kaldırışına geleneksel bir tavırdan daha fazlasıyla karşılık vermek benim görevim. Pek fazla paramız olmadığı için size tek sunabileceğimiz sözcüklerdir. Şimdi bu sözcükleri kullanarak, koloninin bütün personeline yürek dolusu şükranlarımızı sunmak isterim. Hepinizle yeni tanışmış olmamıza rağmen, sanki kendi aranızdan biriymiş gibi benim doğum günümü kutlayarak sevginizi harika bir biçimde

gösterdiniz. Bir şey daha eklemek istiyorum. Biz birkaç gün sonra Peru'dan gideceğiz. O yüzden bu sözlerim aynı zamanda bir veda konuşması yerine geçiyor; ben de Peru'ya ve Tacna'ya geldiğimizden beri bizi misafirperverlikle bağırlarına basan bu ülkenin tüm insanlarına minnettar olduğumu belirtmek istiyorum. Bir şey daha, ama bu söyleyeceğimin kutlamayla bir ilgisi yok. Böylesine soylu bir amaca sözcülük yapmak bizim haddimiz değil, fakat inanıyoruz ki, Amerika'nın istikrarsız ve dengesiz uluslara bölünmüş olması tam bir hayalden ibaret. Meksika'dan Macellan Boğazı'na kadar, benzer etnografik özellikleri olan tek bir melez ırka aitiz hepimiz. Bu yüzden, dar görüşlü yaklaşımdan herkesin kurtulması umuduyla, kadehimi Peru'ya ve Birleşik Amerika'ya kaldırmak istiyorum."

Konuşmam gür alkışlarla karşılandı. O civarda, sadece mümkün olduğunca çok alkol tüketmek anlamına gelen eğlence, sabahın üçüne kadar neşe içinde devam etti. Yatıp uyuyabilmemiz ancak o saatten sonra mümkün oldu.

Pazar sabahı kırmızı sazdan giysiler giyen Yaguas kabilesini ziyarete gittik. Otuz dakika boyunca derin, karanlık cangıllarla ilgili dedikoduların boş olduğunu kanıtlayan bir patikadan ilerledik. Bu insanların dışarıda, ahşap kalaslar altında sürdürdükleri yaşantı çok ilginçti; geceleri sivrisinek saldırılarından korunmak amacıyla minik, sımsıkı örülmüş sazdan kulübelerde uyuyorlardı. Kadınlar geleneksel kostümlerini giymekten vazgeçtikleri için memelerini hayranlıkla izlemek imkânsızdı. Çocuklar şiş karınlı ve sıskaydı, fakat yaşlılar cangılda yaşa-

yan insanlar arasında yaygın olan vitamin eksikliğinden mustarip görünmüyorlardı. Ana yemekleri yucca, muz, hurma ve tüfekle avladıkları hayvanlardı. Bütün dişleri çürümüştü. Kendi dillerini konuşuyor, ama İspanyolca konuşulduğu zaman neyin söz konusu olduğunu anlıyorlardı, en azından içlerinden bir kısmı. Akşamüstü onlarla futbol oynadık; kalecilikte giderek daha iyileşiyordum, ama gafil avlanıp hain bir gol yedim gene. O gece Alberto beni uyandırdı, karnında şiddetli bir ağrı vardı. Ağrının mide boşluğunda olduğunu anladık; ben onun acılarıyla yakından ilgilenemeyecek kadar yorgundum, o yüzden reçetesine, "Sabret," diye yazdım ve arkamı dönerek sabaha kadar sıkı bir uyku çektim.

Pazartesi günü koloniye ilaç dağıtımı yapılmaktaydı. Rahibe Margarita'nın son derece iyi baktığı Alberto, dört saatte bir düzenli olarak penisilin alıyordu. Doktor Bresciani bana hayvan taşıyan bir sal beklediklerini söyledi, biz de istediğimiz kadar çekiç, çivi ve kereste alıp kendimize küçük bir sal yapabilirdik. Bu fikre balıklama atladık ve Manaus'a filan gitme planları yapmaya başladık. Benim ayağım iltihap kapmıştı, o yüzden akşamüstü maçı sırasında kenarda oturdum; oyunu izlemek yerine Doktor Bresciani'yle aklımıza gelen her konuda konuştuk. O gece çok geç bir saatte yattım.

Salı sabahı Alberto iyileşmişti; o yüzden birlikte koloniye gittik. Doktor Montoya o sırada cüzamlı bir sinir sisteminde nevrit ameliyatı yapıyordu. Tekniği çok yetersiz olmasına rağmen son derece olumlu sonuçlar aldı. Akşamüstü, yakınlardaki bir koya balık tutmaya gittik. Tabii ki hiçbir şey yakalayamadık, ama dönüşte yürümek

yerine kıyı boyunca yüzmeye karar verdim. Bu da beni o kadar uzun süre beklemek istemeyen Doktor Montoya açısından sıkıntı dolu iki saat demekti. O gece küçük bir parti verildi, fakat gecenin sonu ciddi bir kavgayla bitti. Kavgayı Senyor Lezama Beltran çıkartmıştı; çocuksu, içine kapanık bir adamcağızdı bu, üstelik büyük ihtimalle biraz sapıktı da. Zavallı adam sarhoş olduğu ve partiye davet edilmediği için çok öfkeliydi, o yüzden hararetli bir şekilde bağırıp haykırmaya başladı, en sonunda biri ayağa kalkıp gözünü morartınca ve onu iyice benzetince devrildiği yerde kalakaldı. Olay bizi çok üzdü, çünkü homoseksüel ve çok sıkıcı bir adam olmasına rağmen zavallı adam bize çok iyi davranmış ve her birimize on *sole* vermişti. Böylece benim 479, Alberto'nun 163.50 *sole*'si olmuştu.

Çarşamba günü yağmurlu bir sabahtı, bu yüzden hastaneye gitmedik ve boş bir gün geçirdik. Ben yatağıma uzanıp Garcia Lorca okudum. Daha geç saatlerde ise iskeleye yaklaşan salı seyrettik.

Salı sabahı, hastane personelinin tatil günüydü. Doktor Montoya'yla birlikte yiyecek almak için nehrin diğer yakasına geçtik. Amazon'un kollarından birini aşarak çok ucuz fiyatlarla papaya, yucca, mısır, balık ve şekerkamışı aldık, dönüşte bir süre de balık tuttuk. Montoya sıradan bir balık yakaladı, benim şansıma ise bir *mota* çıktı. Geri dönerken şiddetli bir rüzgâr nehri karıştırınca, Kaptan Roger Alvarez'in, kanosuna çarpan dalgalardan ödü koptu. Ben dümene geçmek istediysem de bu isteğimi geri çevirdi, bunun üzerine nehrin sakinleşmesini beklemek amacıyla salı bir kıyıya çektik. Akşamüstü sa-

at üçe kadar eve varmamız mümkün olmadı tabii. Gelince de balıklarımızı pişirdik, fakat nedense açlığımı gideremedi yemeğimiz. Roger her birimize birer gömlek, bana da bir pantolon verdi, böylece moralim iyice yerine geldi. Salımız artık açılmaya hazırdı. Koloninin hastalarından bazıları o gece bize bir veda serenadı yapmaya geldiler; şarkıları kör bir adam söylüyordu. Müzik grubu bir flütçü, bir gitarist ve parmaklarından eser kalmamış bir *bandeneon** çalgıcısından oluşuyordu. Hasta olmayan bir gitarist, bir saksofoncu ve bir de perküsyoncu vardı. Bundan sonra sıra konuşmalara geldi; dört hasta sırayla, ellerinden geldiği kadar ciddi bir tonla konuştular ve biraz beceriksiz olsalar da konuşmalarını tamamlamayı başardılar. Yalnız birisi ne söyleyeceğini unuttu ve umutsuzluk içinde haykırmaya başladı: "Doktorlar için üç kez yaşasın!" Sonra Alberto, ışıltılı kelimelerle ikimiz adına hepsine teşekkür etti, Peru'nun doğal güzelliklerinin o anın duygusal önemi yanında sönük kaldığını, duygularını ifade edecek sözcükleri bulmakta zorlandığını söyledi. Sonra kollarını Perulular gibi iki yana açarak ve sesine bir Perulu tonu iliştirmeye gayret sarf ederek, "Hepinize çok teşekkürler," dedi.

Sonra hastalar sallarına bindiler ve şarkılar eşliğinde nehirden aşağı ilerlemeye başladılar. Fenerlerin solgun ışığı manzaraya büyülü bir hava vermekteydi. Biz bir-iki tek atmak üzere Doktor Bresciani'nin evine gittik, bir süre sohbet ettikten sonra da yataklarımıza çekildik.

Cuma günü yola çıkacağımız için hastalarla vedalaştık; biraz fotoğraf çektikten sonra Doktor Montoya'nın

*) Küçük bir akordeon.

hediye ettiği iki nefis ananası da alarak geri döndük. Güzel bir banyo yapıp yemek yedik, saat üçte insanlarla vedalaşmaya başladık ve yarı saat sonra *Mambo-Tango* adını verdiğimiz salımıza binip nehirden aşağı yol almaya başladık. Salı yapmamıza yardımcı olan Doktor Bresciani, Alfaro ve Chavez de başka bir sala binerek bizi bir süre takip ettiler.

Bizi nehrin ortasına götürdüler ve orada kendi başımıza bırakarak geri döndüler.

KÜÇÜK KONTİKİ'MİZ

İki-üç sivrisinek uykumla arama girmeyi başaracak değildi ve nitekim birkaç dakika içinde uykum galip geldi. Dalıp gitmiştim, ama zaferim kısa sürdü, bu sefer de Alberto'nun sesi beni yuvarlandığım nefis boşluktan çıkarıp kendime getirdi. Nehrin sol kıyısında bir kasabanın soluk renkli ışıkları belirmişti; görünüşe bakılırsa, Leticia'ydı burası. Sonra salımızı ışıkların geldiği tarafa doğru ilerletmeye başladık. Çok zahmetli bir işti bu; felaket de o sırada meydana geldi, sal niyetine kullandığımız zımbırtı nehir kenarına yaklaşmamakta inat ederek akıntıyla birlikte sürüklenmeye başladı. Bütün gücümüzle kürek çekiyorduk ve tam doğru rotada ilerlemeye başladığımızı düşünürken sal bir anda dönerek bizi akıntının ortasına atıveriyordu. Ümitsizlik içinde gittikçe bizden uzaklaşan ışıkları izledik. İkimiz de bitkin düşmüştük, en azından sivrisineklere karşı bir zafer kazanalım diye uyumaya karar verdik. Ne yapacağımıza şafak

sökünce karar verecektik artık. Doğrusu, durumumuz pek iç açıcı görünmüyordu. Akıntıya kapılıp ilerlemeye devam edersek Manaus'a kadar gitmemiz gerekecekti; öğrendiğimize göre, burası en az on günlük mesafedeydi. Ayrıca, başımızdan geçen ufak bir kaza bizi oltalarımızdan ayırmıştı, yiyeceğimiz yoktu, dilediğimiz zaman sahile çıkamıyorduk ve gerekli belgelerimiz olmadan Brezilya'ya giriş yapmış durumdaydık. Dillerini de doğru dürüst bilmiyorduk. Neyse ki bütün bu sorunlar uykunun uyuşturucu derinliklerinde kaybolup gitti. Beni uyandıran güneş oldu ve ne durumda olduğumuzu anlayayım diye sürünerek sinekliğimin altından çıktım. Dünyanın en kötü yol arkadaşı olan küçük Kontiki'miz nehrin sağ kıyısına yanaşmış, yakınlardaki bir eve ait olması gereken küçük bir iskelede sakin sakin duruyordu. Etrafı kolaçan etme işini sonraya bıraktım, çünkü sinekler hâlâ çevremizdeydi ve canımı çıkarıyorlardı. Alberto hâlâ kütük gibi uyumaktaydı, ben de aynı şeyi yapmaya karar verdim. Üzerime korkunç bir bitkinlik ve rahatsız edici bir uyuşukluk çökmüştü. Karar verme yeteneğimi tamamen kaybettiğimi hissediyordum, fakat işler ne derece kötüleşirse kötüleşsin, her türlü belayla başa çıkabilecek güçte olduğumuz düşüncesine sığınarak yatıp uyudum.

KOLOMBİYA, BOGOTA'DAN MEKTUP

6 Temmuz 1952

Sevgili Anne,

İşte buradayım, birkaç kilometre daha ilerledim, birkaç *peso* daha fakirleştim ve Venezuela'ya gitmeye hazı-

rım. Öncekle, doğum gününü en içten dileklerimle kutladığımı söylemek isterim; umarım ailemizle birlikte mutlu bir doğum günü geçirmişsindir. Şimdi kafamı toplayıp Iquitos'tan beri büyük maceramda neler olduğunu anlatacağım sana. Planımıza göre hareket ettik; iki gece, sadık dostlarımız sivrisinekler eşliğinde yolculuk ettik, San Pablo kolonisine şafak sökerken ulaştık ve orada bize kalacak yer ayarladılar. Harika bir insan olan koloni yöneticisi bizi hemen bağrına bastı ve genel olarak kolonideki herkesle çok iyi anlaştık; sadece niçin dualara gelmediğimizi sorup duran rahibeler biraz canımızı sıktılar. Sonuçta anlaşıldı ki, koloniyi bu rahibeler yönetiyormuş ve dua etmeye gitmeyenlerin yemekleri azaltılıyormuş. Bize hiç yemek vermediler gerçi, ama çocuklar yardımcı olunca idare etmeyi başardık. Bu küçük soğuk savaş haricinde hayat son derece keyifliydi. Ayın 14'ünde bol bol *pisco* içilen bir doğum günü partisi düzenlediler benim için. *Pisco* insanı hemen sarhoş eden bir içki, bir tür cin denilebilir. Hastane yöneticisi de şerefimize kadeh kaldırdı ve içkiden aldığım ilhamla çok Pan-Amerikan bir konuşmayla karşılık verdim. Bizim gözümüzde seçkin bir topluluk olan ve kafayı iyice bulmuş dinleyiciler konuşmamı bol bol alkışladılar. Orada planladığımızdan biraz daha uzun kaldık, ama en sonunda Kolombiya'ya doğru yola çıktık. Yola çıkmadan bir gece önce bir grup hasta koloninin hastalar bölümünden bir kano içinde geldiler, dalgakırana çıkıp bize veda serenatları söyleyip dokunaklı konuşmalar yaparak gözlerimizi yaşarttılar. Kendisinin Peron'un doğal varisi olduğuna inanan Alberto, onlara öyle etkileyici ve demagojik bir söylev verdi ki, bizi uğurlamaya gelen arkadaşlarımız kahkahalarla yerlere yığıldılar. Yolculuğumuz boyunca karşılaştığımız en ilginç manzaralardan

ɔiriydi bu. Sağ elinde parmakları olmayan bir akordeon çalgıcısı, bileğine bağladığı küçük çubukları kullanıyordu, şarkıcı kördü ve müzik grubunda yer alan diğerleri de sakattı; bu durumun nedeninin, bu bölgede çok yaygın bir sinir sistemi hastalığından kaynaklandığını öğrendik. Lambaların ışığı ve fenerlerin sudan yansıyan ışığı yüzünden sanki bir korku filmi sahnesini izliyormuş gibi hissettik kendimizi. Burası çok güzel bir yer, çevremiz tamamen sık ormanlarla çevrili ve aborijin kabileleri kaldığımız yerden birkaç kilometre uzakta yaşıyorlar. Elbette gidip onları da ziyaret ettik. Her yerde bol bol yiyecek, balık ve et vardı; senin anlayacağın, potansiyel bir servetle çevriliydi her yanımız. Mato Grosso'yu nehir yoluyla geçip, ileride bir gün Paraguay'dan Amazon'a gitmeyi, yolculuk boyunda doktorluk yapmayı hayal ettik. Kendi evimize sahip olmayı... belki bir gün... Kendimizi gerçek kâşifler gibi hissetmeye başlamıştık ve bizim için özel olarak yapılan lüks bir salla nehre açıldık. İlk gün iyi geçti, ama gece, nöbet tutmak yerine ikimiz uyandığımızda salımızın nehrin kıyısına çarpıp durmuş olduğunu gördük.

Köpekbalıkları gibi yemek yedik. Ertesi gün mutlu bir biçimde geçti. Bundan böyle nöbet tutmaya karar vermiştik, başka bir sorun çıkmasını istemiyorduk çünkü. Şafak vakti akıntı bizi nehir kenarına taşımıştı; yarı yarıya suyun altında yatan ağaç dalları az daha salımızı deviriyordu. Nöbetim sırasında yanımızda taşıdığımız tavuklardan biri saldan düşüp akıntıyla uzaklaşınca bir ceza puanı aldım. San Pablo nehrini boydan boya geçmiş olan ben bile o tavuğun arkasından atlayıp onu yakalamayı göze alamadım; bunun bir nedeni, arada bir yüzeye çıkan timsahlar görmüş olmamızdı, başka bir nedeni de bende geceleri peydahlanan su korkumu hâ-

lâ atlatamamış olmam. Sen ya da Anne Maria orada olsanız tutar çıkarırdınız tavuğu sudan; sizin benim gibi aptalca korkularınız yoktur. Sonra, oltalarımızdan birine dev gibi bir balık takıldı ve onu sala çıkarana kadar akla karayı seçtik. Sabaha kadar nöbet tuttuk, sonra salımızı nehrin kenarına bağladık ve çevrede her zamankinden daha canavar sivrisineklere rastladığımız için birlikte sinekliğin altına girdik. İyi bir uyku çektikten sonra, balığı tavuğa tercih eden Alberto, yem takıp suya bıraktığımız iki oltamızın gece kaybolduğunu fark etti ve morali iyice bozuldu. Yakında bir ev olduğunu bildiğimizden, gidip onlara Leticia'nın ne kadar uzakta olduğunu sormaya karar verdik. Ev sahibi son derece düzgün bir şekilde konuştuğu Portekizce'yle Leticia'nın bulunduğumuz yerden yedi saat geride kaldığını, artık Brezilya'da olduğumuzu söyleyince, Alberto'yla hangimizin nöbet sırasında uyuyakaldığına dair şiddetli bir tartışmaya tutuştuk. Fakat yapacağımız bir şey olmadığı da gün gibi ortadaydı. Bunun üzerine, evin sahibine bize cüzam kolonisindekilerin hediye ettiği, dört kilo çeken ananası ve balığı hediye ederek, bunlar karşılığında o gece bizi misafir etmesini istedik. Geri dönüş yolu da çok kısa sürdü, ancak bizim açımızda çok zahmetli oldu, çünkü nehir akıntısının tersi yönünde kürek çekmemiz gerekmekteydi ve kano kullanmaya alışkın insanlar değildik. Leticia'da bize iyi davrandılar, karakolda yer ve yatak sağladılar, ama ancak yüzde elli indirim yaptırabildik ve 130 Kolombiya *peso*'su ile fazla bagajımız için ayrıca 15 *peso* vermek zorunda kaldık; ödediğimiz paranın Arjantin parası olarak karşılığı hemen hemen 1,500 *peso* ediyordu. Günümüzü kurtaran olay, gecede bir defa gelen uçağı beklerken bizden bir futbol takımına antrenörlük yapmamızı istemeleri oldu. As-

lında onları sadece yönetecektik, ama o kadar kötü bir maç çıkarıyorlardı ki biz de soyunup takıma katılmaya karar verdik ve sadece penaltıdan gol yiyerek bölgenin en zayıf takımını şampiyonluğa taşıdık. Alberto, Arjantinli ünlü bir futbolcu olan Pedernera gibi oynadı, hatta ona Pedernerita adını bile taktılar. Ben de Leticia tarihine geçecek bir penaltı kurtarmayı başardım. Kutlamalar çok güzel geçecekti, ama maçın sonunda hep birlikte Kolombiya ulusal marşını söylemeye karar verdiler ve ben dizimdeki kanı temizlemek amacıyla biraz yere doğru eğilince albay öfkeyle bana bağırmaya başladı. Tam ben de ağzımı açık ona sıkı bir karşılık verecekken, yolculuğumuzu tehlikeye atmamak için dilimi ısırarak susmayı tercih ettim. Kokteyl karıştırıcısı gibi bir uçakla muhteşem bir uçuş yaptıktan sonra Bogota'ya vardık. Yolda Alberto diğer yolcularla sohbet etti ve onlara başımızdan geçen korkunç bir uçak macerasını anlattı. Paris'te uluslararası bir cüzam uzmanları konferansına katılmak üzere Atlantik'i geçerken uçak az daha düşüyormuş, dört motorun üçü bozulmuşmuş, bütün yolcular panik içinde ağlaşıp duruyorlarmış, vs. Hikâyeyi o kadar ikna edici bir ses tonuyla anlatıyordu ki ben bile korktum.

Sanki iki kez dünyanın çevresini dolaşmış gibiydik. Bogota'da ilk günümüz iyi geçti, üniversite kampusunda yemek yedik, ama kalacak bir yer ayarlayamadık; Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen kurslara katılan öğrencilerle doluydu her taraf. Tabii ki içlerinde Arjantinliler yoktu. Sabah birden sonra, en sonunda hastanede kalacak bir yer bulabildik, daha doğrusu geceyi geçirecek birer sandalye gördük orada. O kadar da parasız değiliz gerçi, ancak bizim gibi kâşifler burjuvalara otel parası ödemektense ölmeyi tercih ederler.

Derken cüzam hastalığı servisi bizi bölüme aldı. İlk gün bizi dikkatle incelemişlerdi, çünkü yanımızda getirdiğimiz tavsiye mektubu övgülerle dolu olmasına rağmen, sol kanatta oynayan usta bir Arjantinli futbolcu olan Lusteau'yla aynı mevkide oynayan Doktor Pesce tarafından imzalanmıştı. Alberto diplomalarını adamların gözüne soktu, ben de nefes almalarına fırsat bırakmadan alerjilerle ilgili çalışmalarımı sayıp dökmeye başladım. Böylece adamları neredeyse aptala çevirdik. Sonuç mu? İkimize de iş teklif ettiler.

Benim bu teklifi kabul etmeye hiç niyetim yoktu, Alberto ise belli nedenlerden dolayı teklife evet demeyi düşünüyordu. Fakat yolda oturmuş neye karar vereceğimize kafa yorarken, Roberto'nun bıçağıyla yere bir şey çizdim; bunu gören bir polis memuru bizi öyle feci biçimde azarladı ki, en kısa sürede kapağı Venezuela'ya atmaya karar verdik. Siz bu mektubu aldığınızda, ben yola çıkmak üzere olacağım. Onun için, şansınızı denemek isterseniz "Cucuta, Santander del Norte, Kolombiya" adresine yazın veya hemen buraya, Bogota'ya bir mektup gönderiverin. Yarın Millonarios-Real Madrid maçına gideceğim; en ucuz tribünden kendimize birer bilet ayarladık. Burada, insan hakları gördüğümüz her ülkeden daha fazla kısıtlanıyor; polis, silahlı olarak durmadan sokaklarda devriye geziyor, her fırsatta belgeleriniz soruluyor. Bazı polisler o kadar cahil ki uzattığımız kâğıtları tersten tutarak okur gibi yapıyorlar. Ortam çok gerilimli, bir devrim kokusu alıyoruz. Taşra bölgeleri ayaklanmak üzere, ordu da isyanları bastıramayacak kadar güçsüz durumda. Muhafazakârlar kendi aralarında kavga ederlerken küçücük konularda bile bir görüş birliğine varamıyorlar. Radikal liberal politikacı Jorge Eliecer Gaitan'ın öldürüldüğü gün olan 9 Nisan

1948'in anısı hâlâ herkesin aklında. Kısacası, burası çok boğucu bir yer. Eğer Kolombiyalılar bu koşullara katlanmakta ısrar ediyorlarsa, bu tabii onların bileceği bir şey; hepsine bol şans, fakat biz bir an önce çekip gideceğiz buradan. Alberto'nun Caracas'ta iş bulması görünüşe göre çok kolay olacak hem.

Umarım, biriniz bana birkaç satır karalayıp nasıl olduğunuzu anlatırsınız. (Bu defa Beatriz'den bilgi toplamak zorunda kalmayacaksınız, çünkü ona cevap yazmayacağım, artık her şehirden sadece bir mektup göndereceğiz, bu yüzden Alfredito Gabela'nın kartını da bu zarfın içine koyuyorum.)

Sizi tepeden tırnağa özleyen oğlunuzdan sevgiler. Umalım da yaşlı adam Venezuela'ya gelebilsin. Hayat burada daha pahalı, ama ücretler çok daha iyi ve onun gibi bir cimrinin (!) çok hoşuna gidecektir bu. Sahi, bir süre burada yaşadıktan sonra hâlâ Sam Amca'ya âşık kalmaya devam ederse... neyse, lafı karıştırmayalım, Babam nasılsa satır aralarını okumayı bilir. Ciao.

CARACAS'A

Her zamanki gereksiz soruları cevaplamamız gerektikten sonra, pasaportlarımız ve belgelerimiz uzun uzun incelendi ve polislerin bize karşı her zamanki şüpheli bakışlarına katlanmak durumunda kaldık. Sonunda 14 Temmuz tarihli bir çıkış belgesi almayı başardık ve böylece iki ülkeyi ayırıp birleştiren köprüde yürümeye başladık. Venezuelalı bir asker, yüzünde tıpkı Kolombiyalı meslektaşları kadar huysuz ve öfkeli bir ifadeyle (görü-

nüşe bakılırsa, her ülkedeki ordu mensuplarına özgü bir durumdu bu) bagajımızı kontrol etti ve sırf kimin patron olduğunu göstermek amacıyla sıkı şahsi bir sorguya çekti bizi. Sadece idari formaliteler yüzünden bizi epeyce uzun bir süre San Antonio de Tachira'da tuttular; derken, bizi San Cristobal'a götüreceğine söz veren bir minibüsçünün aracına atlayıp yola koyulduk. Yarı yolda bir gümrük binası vardı, orada bagajımızı ve kişisel eşyalarımızı didik didik ederek aradılar. Bogoto'da o kadar olaya sebep olan yanımızdaki bıçak yeniden uzun bir tartışmaya vesile oldu; polis memurları gibi son derece kültürlü kişilere karşı tartışma ustalığımızı sergilemekte pek zorlanmadık tabii. Tabancayı ise bulamadılar, çünkü deri ceketimin cebinde, gümrükçüleri iğrendiren pis bir mendilin içinde sarılı duruyordu. Caracas'a kadar gideceğimiz her yerde gümrük yoklamalarıyla karşılaşacağımız anlaşıldığından zorlukla yanımıza alabildiğimiz bıçağın yeniden başımıza dert açacağı da ortadaydı ve her seferinde basit açıklamalarımızı bu kadar kolayca yutan polis memurları bulamayabilirdik. İki ülkenin sınır kasabalarını birleştiren yol çok bakımlıydı, özellikle de Venezuela tarafı. Bana Cordoba yakınlarındaki tepeleri hatırlattı. Anlaşılan, bu ülke genelde Kolombiya'dan daha zengindi.

San Cristobal'a varınca, ulaşım şirketinin sahipleriyle aramızda bir tartışma çıktı, biz mümkün olan en ucuz fiyatlarla yolculuk yapmak istiyorduk. Yolculuğumuz başladığından beri ilk kez, otobüsle üç gün yolculuk yapmak yerine, iki günlük bir turu tercih ettik. Planlarımızı bir an önce gerçekleştirmek ve astımımı adam gibi tedavi ettirmek amacıyla fazladan yirmi *bolivar* (Venezuela

parası) ile ayrılmak zorunda kaldık. Akşamüstü olana dek zaman öldürmek için çevrede boş boş dolaştık ve bulduğumuz iyi bir kütüphaneye girip bir şeyler okuduk.

Saat on bir olduğunda kuzeye doğru yola koyulduk, bir süre sonra asfalt yol tamamen sona erdi. Üç kişinin sığması için zaten çok dar olan bir koltuğa dört kişi sıkıştırmışlardı, bu yüzden uyumamıza kesinlikle imkân yoktu. Ayrıca, patlayan bir lastik, yolculuğun bir saat daha uzamasına sebebiyet verdi. Astımım da hâlâ yakamı bırakmamıştı. Yavaş yavaş zirveye yaklaşmaya başladığımızda bitki örtüsünün de seyrelmeye başladığını gözledik, ama vadilerde tıpkı Kolombiya'dakine benzer bitkiler büyüyordu. Bakımsız yollar lastiklerin patlamasına neden olurken, ikinci gün bizim lastiğimiz de birçok kez patladı. Polislerin bütün minibüsleri dikkatle aradığı kontrol noktalarından geçerken, kadın yolcuların birinde bir tavsiye mektubu bulunmasaydı herhalde bizim işimiz de bayağı zor olurdu. Şoför bütün bagajın kadına ait olduğunu söyleyerek sorunu kökünden çözüvermişti. Yiyecekler giderek pahalılaşıyordu; kelle başına bir *bolivar,* üç buçuk *bolivar*'a yükselmişti. Elimizden geldiği kadar az para harcamaya çalıştığımızdan, Punta del Aguila durağında yemek yemedik, ama şoför fakirliğimize acıdı ve bize güzel bir yemek ısmarladı. Punta del Aguila, Ant dağlarının Venezuela sınırlarındaki kısmının en yüksek noktasıdır ve deniz seviyesinden 4,108 metre yukarıdadır. Ben son iki hapımı da aldığım için rahat bir uyku çektim. Sabah olunca şoför kendisinin uyuması için bir saat mola verdi, çünkü neredeyse iki gündür gözünü bile kırpma-

dan direksiyon sallıyordu. Aslında Caracas'a o gece varmayı ümit ediyorduk, fakat lastiğimiz yeniden patladı ve elektrik tertibatında sorun çıktı; aküyü değiştirmek de gerekince durup bu sorunları halletmek zorunda kaldık. İklim tropikleşmeye başlamıştı, her yanda sivrisinekler ve muz ağaçları vardı. Yolun son bölümünde yarı uyuyor gibiydim, astımım azıtmış ve hava kararmaya yüz tutmuştu, yine de yolunca güzelce asfaltlanmış olduğunu ve manzaranın seyrine doyum olmadığını hatırlıyorum. Hedefimize ulaştığımızda gün ağarmak üzereydi. Resmen canım çıkmıştı. 0.50 *bolivar*'a kiraladığımız yatağa zor attım kendimi. Alberto'nun yaptığı adrenalin iğnesi sayesinde de ölü gibi uyudum.

ŞU TUHAF YİRMİNCİ YÜZYIL

Astım nöbetimin en kötü kısmı geçti, kendimi neredeyse tamamen iyileşmiş hissediyorum, yine de arada bir yeni yardımcıma başvuruyorum: Fransızların imal ettiği, ağızdan püskürtülen bir astım ilacı bu. Alberto'yu o kadar çok özlüyorum ki! Kendimi çok savunmasız hissediyorum. Ona bir şeyler söylemek için arkamı dönüyor ve o zaman yanımda olmadığını fark ediyorum.

Aslında şikayet edecek fazla bir şey yok, burada bana can sıkacak kadar özenli bir bakım uygulanıyor, bol bol güzel yemekler yiyorum ve eve dönüp çalışmalarıma devam etme, sonunda doktorluk yapmaya başlamamı sağlayacak diplomayı alma hayalleri kuruyorum. Fakat tâ-

mamen veda etme düşüncesi bile beni hiç mutlu etmiyor, aylardır en kötü koşullarda bile birbirimize destek olduk ve aynı ortamlarda hep aynı hayalleri kurmak ikimizi her zamankinden daha yakın dostlar haline getirdi.

Kafamda bu düşüncelerle Caracas'ın merkezinden uzaklaşıp dış mahallelere doğru yürüyorum. Burada evler birbirinden daha uzakta inşa edilmiş. Caracas kendini kuşatan ve uzunlamasına sıkıştıran bir vadi boyunca uzandığı için çevredeki tepelere tırmanmadan fazla uzağa gidemezsiniz. Tepelere tırmanınca, dinamik şehrin manzarası bambaşka görünür, heterojen görüntüsü silinip gider. Siyahlar, Afrika ırkının bu muhteşem örnekleri, ırklarının saflığını korumayı başarmışlar, fakat bölgelerinin başka ırktan kölelerce (Portekizliler) işgal edilmesine de şahit olmuşlar. Bu iki eski ırk artık ortak bir deneyimde birleşiyor, kaygı, sürtüşme ve kavgalarla bir arada yaşıyorlar. Irk ayrımcılığı ve yoksulluk günlük hayat uğraşlarında onlara eşlik ediyor, fakat hayata karşı takındıkları farklı tavırlarda birbirlerinden bütünüyle ayrılıyorlar. Siyahlar tembel ve hayalcidir, paralarını çarçur eder ve alkole yatırırlar, oysa Avrupalılar, Amerika'nın bu köşesine çalışma ve para biriktirme alışkanlıklarıyla birlikte gelmişlerdir; hırslıdırlar, kişisel istekleri ne olursa olsun ilerlemenin bir yolunu bulurlar.

Tepeye tırmanmaya başlayınca beton evler son buldu ve onların yerini kerpiç kulübeler aldı. Kulübelerin birinden içeri göz atıyorum. Ocak ve masanın bulunduğu oda, bir duvarla ortadan bölünmüş, yerde duran birkaç öbek saman da yatak işlevi görüyor olsa gerek. Aç kediler ve uyuz bir köpek, üç çıplak siyah çocukla oynuyor.

Ateşten çıkan asitli duman odayı doldururken, kıvırcık saçlı ve sarkık göğüslü anne yemeği hazırlıyor. On beş yaşlarında, giysilerini giymiş bir kız da ona yardım ediyor. Birlikte sohbet etmeye başlıyoruz, biraz sonra fotoğraflarını çekmek istiyorum; eğer çıkan fotoğrafı onlara hemen vermezsem çekemeyeceğimi söylüyorlar. Ben de kendilerine önce filmin banyo edilmesi gerektiğini izah etmeye çalışıyorum, ama hayır, ya hemen onlara vereceğim, ya da hiçbir zaman fotoğraf çekemeyeceğim. En sonunda tamam diyecek gibi olsam da, bir kere şüphelendiler artık, bu yüzden bana inanmıyor ve poz vermeye yanaşmıyorlar. Ben aileyle sohbete devam ederken, çocuklardan biri yanımızdan fırlayıp arkadaşlarıyla oyun oynamaya gidiyor. Sonunda, kamera elimde hazır, kapının önüne dikiliyor, kafasını dışarı çıkaran herkesin fotoğrafını çekecekmiş gibi davranıyorum. Bir süre böyle karşılıklı dalga geçiyoruz, en sonunda biraz önce evden kaçan çocuğun yepyeni bir bisiklet üzerinde bize doğru geldiğini görünce, onu kadraja yerleştirip deklanşöre basıyorum, fakat sonuç tam bir felaket oluyor. Fotoğraf makinesinden kaçmaya çalışan çocuğun dengesi bozuluyor, bisikletten yere düşüyor ve hıçkırarak ağlamaya başlıyor. O anda tüm ailenin fotoğraf makinesi korkusu geçiveriyor ve haykırıp küfrederek bana doğru koşmaya başlıyorlar. Oldukça tedirgin biçimde geri çekilip oradan uzaklaşıyorum, çünkü taş atmakta usta nişancılarla karşı karşıyayım ve gözden kaybolduğumda bile kulağıma hâlâ sövgüler geldiğini işitiyorum. Kullandıkları en aşağılayıcı laf da “Portekizli”.

Caddenin iki yanında araba taşımakta kullanılan büyük kasalar var, Portekizliler bunları ev niyetine kullanıyorlar. Bunlardan birinin içinde siyahi bir aile yaşıyor ve yepyeni bir buzdolabına sahipler. Bu tür evlerin çoğundan sonuna kadar açılmış müzik sesleri geliyor. Bu sefalet yuvası kulübelerin bir sürüsünün önünde pırıl pırıl, yepisyeni arabalar duruyor. Uçaklar havayı gümüşi parıltılara ve gürültülere boğarak geçip giderken, ayaklarımın altında sonsuz ilkyaz şehri olan Caracas uzanıyor. Şehrin tarihi merkezi, kiremit damların kızıl yansımalarının ve modern binaların düz damlalarının tehdidi altında büzülmüş gibi görünüyor. Fakat Orangerot'un sömürge döneminden kalma binalarını kent planından kaybolduktan sonra bile yaşatacak bir şey var; o da, şehrinin kuzeyinin hayat biçiminden hiç etkilenmeyen ve kökleri sömürge dönemine dayanan yarı-pastoral sömürgeci ruhu.

SONRADAN YAZILAN NOTLAR*

Yıldızlar o küçük dağ köyünün göğünde ışıl ışıl parlıyor, sessizlik ve soğuk her tarafı kaplamış karanlığı gerçekdışı kılıyordu. Sanki, nasıl anlatsam bilmiyorum, bütün katı cisimler çevremizdeki boşlukta hayale dönüşüyor, bizi inatla karanlığa savurarak şahsi varlığımızı yok ediyordu. Gökyüzünün bir parçasını örtecek ve boşlukta perspektif yaratacak tek bir bulut bile yoktu. Sadece birkaç metre ötedeki lambanın solgun ışığı çevresindeki karanlığa biraz aydınlık vermekteydi.

Adamın yüzü gölgelerin arasında kaybolmuştu; tek görebildiğim, gözlerindeki iki kıvılcım ve ön dişlerinin

*) Anlaşıldığı kadarıyla, Ernesto bu bölümü evine döndükten sonra kaleme almıştır, fakat burada sözünü ettiği olayların hangi ülkcde ve ne zaman geçtiği belli değildir.

inci beyazlığıydı. Beni adamın anlattıklarına karşı duyarlı kılan şey ortam mıydı, yoksa adamın kişiliği mi, bilmiyorum. Oysa aynı lafları başkalarından çok kez duymuş ve hiç etkilenmemiştim. Gerçekten, çok ilginç bir adamdı konuşmacı. Yeniyetme bir delikanlıyken dogmatizmin bıçağından kurtulmak için bir Avrupa ülkesinden buralara kaçmış, insana hayatın önemini hissettiren az sayıdaki deneyimden biri olan korku duygusunu iliklerine kadar yaşamış, daha sonra ülkeden ülkeye dolaşarak binlerce maceraya tanık olmuştu. En sonunda bu ıssız bölgede bir köşeye çekilmiş ve o büyük anın gelmesini beklemeye koyulmuştu.

Önemsiz tanışma faslından ve biraz hoşbeşten sonra, aramızda konuşulacak şeylerin tükenmeye başladığını hissettik. Tam ayrılmak üzereyken, çarpık ön dişlerini gözlerimin önüne seren ve yüzünden hiç eksik olmayan muzip gülümsemesiyle şöyle deyiverdi bana: "Gelecek, insanlara aittir ve onlar burada ve dünyanın her yerinde yavaş yavaş ya da birdenbire gücü ellerine geçirecekler."

"Sorun şurada ki," diye sürdürdü konuşmasını, "insanların eğitilmesi gerek, fakat kimse gücü eline geçirmeden yapamaz bunu, ancak ondan sonra başarılabilecek bir şeydir. İnsanlar sadece kendi hatalarından ders çıkararak öğrenebilirler ve bu hatalar da çok ciddi sonuçlara yol açtığından birçok masum insanın can vermesine yol açarlar. Gerçi belki de öyle değildir, belki de ölenler aslında masum insanlar değillerdir, çünkü ne de olsa, masumlar da *doğaya aykırı düşen* bu ağır günahı işleyenler arasından çıkacaklar, daha doğrusu uyum sağlayamayanlar ölecek. Uyum sağlamayı başaramayanların tümü,

mesela ben ve siz öleceğiz ve ölürken zaman zaman büyük fedakârlıklar yaparak şekillenmesine katkıda bulunduğumuz gücü lanetleyeceğiz. Devrimde şahsilik yoktur, o yüzden devrim, insanların hayatına son verecek, hatta insanların hafızasını örnek olarak kullanarak bir sonraki genç kuşağı ele geçirecektir. Benim günahım ise daha büyük, çünkü ben daha deneyimli ve kurnaz (nasıl isterseniz öyle deyin) bir adam olmama rağmen, yaptığım bütün özverilerin sadece çürümekte olan medeniyetimizi simgeleyen inatçılıktan kaynaklandığını bilerek öleceğim. Kaldı ki, sizin de yumruklarınız kasılmış, dişleriniz kenetlenmiş olarak öleceğinizi biliyorum (yine de bu, ne akıp giden tarihi, ne de sizin benim hakkımdaki düşüncelerinizi değiştirecek). Siz nefretin ve mücadelenin gerçek dışavurumu olacaksınız, çünkü bir sembol (cansız bir örnek) değilsiniz, yok edilmesi gereken toplumun gerçek bir üyesisiniz; arı kovanının ruhu sizin ağzınızdan konuşuyor, sizin hareketlerinizle can buluyor. Siz de benim kadar faydalısınız, ama sizi kurban eden topluma nasıl bir katkı yapacağınızı bilmiyorsunuz."

Adamın dişlerini ve tarihte yolculuk yapan o muzip yüz ifadesini görmüş, elimi kuvvetle sıkışını hissetmiş ve uzaktan gelen bir mırıltıyı andıran geleneksel vedasını duymuştum. Sanki onun sözlerinden etkilenmişçesine geri çekilip açılan gece, beni yeniden tutsak ediyor ve sarıp sarmalıyordu. Adamın söylediklerine rağmen, artık biliyordum... Biliyordum ki, tüm insanlığı iki uzlaşmaz tarafa bölen o büyük şeyin ruhu o muazzam bölünmeyi gerçekleştirdiğinde, ben halkın yanında olacağım. Bunu biliyorum, çünkü geceye yazılmış bir şekilde gördüm bu-

nu. Doktrinlerin eklektik anatomicisi, dogmaların psikanalitikçisi olarak ben, mülksüz bir insan gibi haykırarak siperlere ve barikatlara saldıracak, silahımı kanla boyayacak ve öfkeden kudurarak elime geçirdiğim her düşmanı öldüreceğim.

Derken, sonsuz bir yorgunluk âdeta biraz önceki heyecanımı yok ediverdi; kendimin, dudaklarımdan *mea culpa** sözcükleri dökülerek, her türlü bireysel iradenin büyük düzleyicisi olan gerçek devrime kurban düştüğünü gördüm. Şimdiden burun deliklerimin açıldığını, barutun ve kanın, düşmanın ölümünün acı kokusunu aldığını hissediyorum. Bedenimi savaşa hazırlıyorum; varlığımı, muzaffer proletaryanın canavarca uğultusu yeni bir kuvvet ve yeni bir umutla yankılansın diye kutsal bir tapınağa çevireceğim.

*) (Lat.) Benim kusurum. (ç.n.)

EPİLOG: ERNESTO MIAMI'YE GİDİYOR VE TEKRAR BUENOS AIRES'E DÖNÜYOR

Granado Venezuela'da kalırken, Ernesto yarış atlarının taşındığı bir uçakla Miami'ye geçmişti. Tarifeye göre uçak Miami'de sadece bir gün kalacak, daha sonra Caracas'a geçecek ve tekrar Buenos Aires'e dönecekti, ancak pilot Miami'de motorların baştan sona elden geçirilmesine karar vermişti ve kontroller sonucunda ciddi bir arızaya rastlanmıştı. Motorlardan birinin tamir edilmesi gerekiyordu. Onarım işi tam bir ay sürdü ve aynı uçakla geri dönmekten başka şansı olmayan Ernesto da cebinde sadece 1 dolar olduğu halde Miami'de kalakaldı. Bu görkemli şehirde otuz gün idare etmenin bir yolunu bulmak zorundaydı. Ücreti daha sonra Buenos Aires'ten gönder-

me sözü vererek (bu sözünü yerine getirmiştir) küçük bir otele yerleşti.

Eve döndüğünde bize, orada meteliksiz kalarak ne kadar büyük zorluklar çektiğini anlatmıştı. Onun kişiliğinde her zaman abartılı bir yere sahip olan onuru, durumunu bize bildirmekten alıkoymuştu kendisini. Çok ender durumlarda otostop çekebildiği için hemen her gün kent merkezindeki otelden kumsala kadar yürümüş; yanlış hatırlamıyorsam, ikisi arası yaklaşık on beş kilometrelik bir mesafeymiş. Ama bunun keyfini çıkarmaktan da geri kalmamış; böylece ABD'yi, ya da onun küçük bir kısmını tanıma imkânı bulmuş.

Arızalı olan motorun onarımı tamamlanınca, geri dönmek için uçağa binmiş; fakat uçak Caracas semalarındayken, kendisi gibi Miami'de bu uçağın hareketini beklemek zorunda kalan bir at bakıcılarından biri onu uyandırmış ve tekerlek düzeneğinin bozulduğunu, bu yüzden Venezuela başkentinin üstünde turlayıp durduklarını söylemiş. Aslında büyük meyve kasaları taşımaya ayrılmış bir uçak olduğu halde, uçakta yolculardan başka hiçbir şey yokmuş. Ernesto, oğlanın şaka yaptığını düşünüp uyumaya devam etmiş, ancak biraz sonra tekrar uyanıp pencereden aşağı bakınca, pistte bir sürü kamyon, taşıt ve itfaiye araçlarının biriktiğini görmüş. Tekerlekler gerçekten sıkışmış durumdaymış ve bunun üzerine pilot, kontrol kulesini arayarak acil iniş yapmak için bütün önlemlerin alınmasını bildirmiş. Bereket versin, tam o sırada tekerlek mekanizmasındaki sıkışıklığı gidermişler ve çok geçmeden uçak herhangi bir pürüz çıkmadan piste inebilmiş.

§

BİYOGRAFİK KRONOLOJİ

1928 Ernesto Guevara de la Serna, 14 Haziran'da Arjantin, Rosario'da doğdu. İnşaat mühendisi Ernesto Guevara Lynch ile Celia de la Serna'nın oğlu olan Ernesto, ailenin beş çocuğunun ilkiydi.

1932 Aile, küçük Ernesto'nun astım krizleri nedeniyle Buenos Aires'ten Córdoba, Alta Gracia'ya taşındı.

Guevara'lar, liberal, hatta radikal fikirleri savunan, geniş, varlıklı bir üst orta sınıf ailesiydi. Ernesto Guevara Lynch, İspanya İç Savaşı sırasında kilise-karşıtı ve Cumhuriyetçi yanlısı görüşlere sahipti; İkinci Dünya Savaşı sırasında Müt-

tefikler'den yana çıkmıştı ve kararlı bir anti-Peronistti.

1948 Guevara, tıp okumak üzere Buenos Aires Üniversitesi'ne girdi. Edebiyat, gezi ve sporla yakından ilgileniyor, astımı nedeniyle askerlik hizmetinden muaf tutulmasına rağmen futbol ve rugby oynuyordu.

1950 Guevara, Kuzey Arjantin'de bir motorlu bisikletle tek başına 4 bin millik bir geziye çıktı.

1951-1952 Guevara, elinizdeki bu kitapta anlatılan Güney Amerika gezisine çıktı. Gezisinde, kendisinden birkaç yaş daha büyük ve cüzam hastalığında uzman olan radikal bir doktor arkadaşıyla beraberdi.

1953 Guevara, normal koşullarda altı yıl süren derslerini üç yılda tamamlayarak doktorluk diplomasını aldı.

Latin Amerika'yı kapsayan ikinci gezisine başladı. Bolivya'da, 1952 Ulusal Devrimi'ni takiben yapılan tarım reformlarına ve işçi eylemlerine tanıklık etti.

1954 Guatemala'da, Jacobo Arbenz'in başında bulunduğu radikal hükümetin Amerika'nın desteklediği Castillo Armas tarafından yıkılışına ve Arbenz'in Meksika'ya kaçmak zorunda kalışına tanık oldu.

Meksika'da Fidel Castro'yla tanıştı ve onların planladıkları Küba işgaline katılmak amacıyla eğitim gördü. Grubun içindeki tek yabancı ve doktor olduğu için gruba alınmıştı.

Perulu bir kız olan Hilda Gadea'yla evlendi ve ondan Hildita adında bir kız çocuğu oldu.

1956 Castro'nun grubu *Granma* yatıyla Küba'ya çıktı ve Fulgencio Batista diktatörlüğüne karşı üç yıl sürecek bir gerilla savaşı başlatıldı.

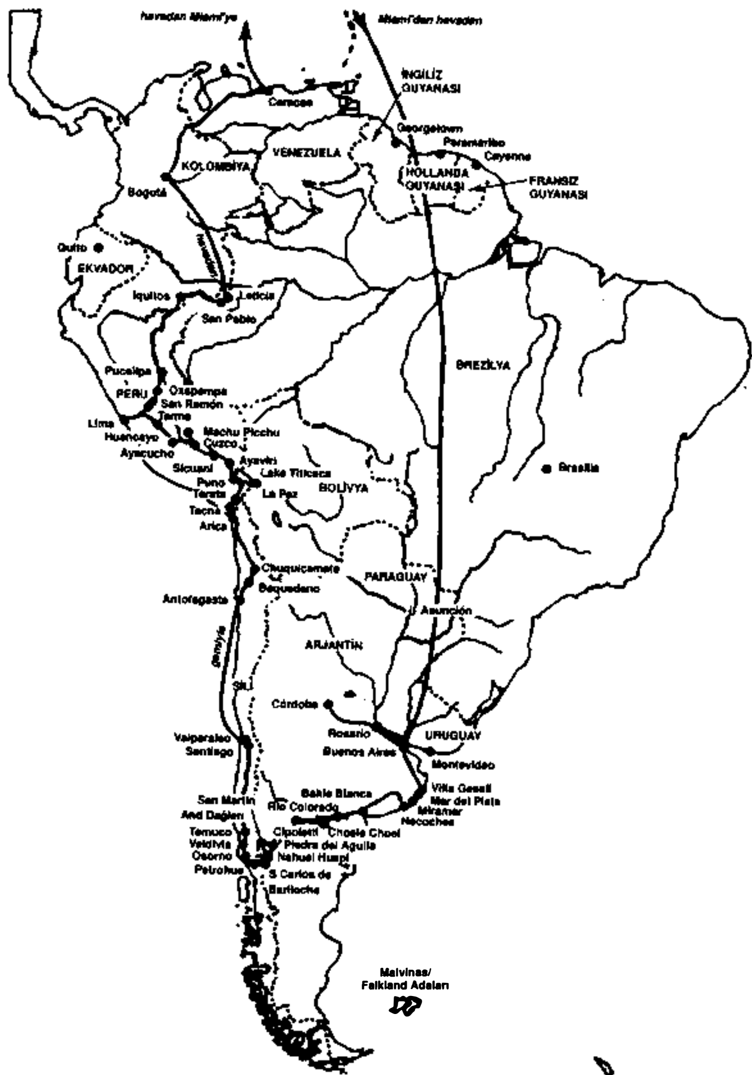
1959 Devrimin zafere ulaşmasından sonra Guevara, Castro'nun devrimci hükümetinde Ulusal Banka'nın genel müdürlüğüne/governor getirildi. Küba'da evlendiği Aleida March de la Torre'den daha sonra dört çocuğu oldu.

1961 Devrimci Küba hükümetinde Sanayi Bakanlığı'na getirildi ve Uruguay, Punta del Este'de düzenlenen Amerikan Devletleri Örgütü'nün bir toplantısında, ABD Başkanı Kennedy'nin Latin Amerika için önerdiği İlerleme İttifakı'nı yerden yere vurdu. Daha sonraki dört yılda Küba elçisi olarak bütün dünyayı dolaştı.

1965 Uluslararası devrimci mücadelenin içinde doğrudan yer almak amacıyla Küba'dan ayrıldı. Bütün Afrika'yı dolaştı, sonunda Kongo'da bir yıl savaştı.

1966 'Yirmi yeni Vietnam' kıvılcımını çakmak amacıyla bir dizi gerilla grubunu örgütlemek üzere Latin Amerika'ya geri döndü. Kendisi de kılık değiştirerek Bolivya'ya girdi.

1967 Bolivya ordusuyla birkaç ay süren çarpışmalardan sonra 8 Ekim'de, Vallegrande kasabasının yakınlarında yakalandı ve Başkan Barrientos'un emriyle yargılanmadan öldürüldü.

Ernesto Guevara ile Alberto Granado'nun takip ettiği rotayı gösteren, 1951 yılındaki bir Güney Amerika haritası.

LATİN AMERİKA TURUNUN KRONOLOJİSİ

ARJANTİN

- Córdoba, Aralık 1951
- Buenos Aires'ten ayrılış, 4 Ocak 1952
- Villa Gesell, 6 Ocak
- Miramar, 13 Ocak
- Necochea, 14 Ocak
- Bahia Blanca, varış 16 Ocak, ayrılış 21 Ocak
- Choele Choel yolunda, 22 Ocak
- Piedra del Aguila, 29 Ocak
- San Martin de los Andes, 31 Ocak
- Nahuel Huapi, 8 Şubat
- Bariloche, 11 Şubat

ŞİLİ

- Peulla, 14 Şubat
- Temuco, 18 Şubat
- Lautaro, 21 Şubat
- Los Angeles, 27 Şubat
- Santiago de Chile, 1 Mart
- *San Antonio* gemisinde, 8-10 Mart
- Antofagasta, 11 Mart
- Baquedano, 12 Mart
- Chuquicamata, 13-15 Mart
- Iquiqe, 20 Mart. Toco, La Rica Aventura ve Prosperidad Nitrate Companies
- Arica, 22 Mart

PERU

- Tacna, 24 Mart
- Tarata, 25 Mart
- Puno, 26 Mart
- Titicaca Gölü'nü geçiş, 27 Mart
- Juliaca, 28 Mart
- Sicuani, 30 Mart
- Cuzco, 31 Mart-3 Nisan
- Abancay, 11 Nisan
- Huancarama, 13 Nisan
- Huambo, 14 Nisan
- Huancarama, 15 Nisan
- Andahuaylas, 16-19 Nisan
- Huanta
- Ayacucho, 22 Nisan
- Huancayo
- La Merced, 25-26 Nisan
- Oxapampa ve San Ramon arasında, 27 Nisan
- San Ramón, 28 Nisan
- Tarma, 30 Nisan
- Lima, 1-17 Mayıs
- Cerro de Pasco, 19 Mayıs
- Pucallpa, 24 Mayıs
- Amazon'un bir kolu olan Ucayali nehrinden aşağı *La Cenepa gemisinde*, 25-31 Mayıs
- Iquitos, 1-5 Haziran
- San Pablo cüzamlılar kolonisine giderken El Cisne gemisinde, 6/7 Haziran
- San Pablo, cüzamlılar kolonisi, 8-20 Haziran
- Amazon'da *Mambo-Tango* adlı sandalda, 21 Haziran

KOLOMBİYA

- Leticia, 23 Haziran-1 Temmuz. 2 Temmuz'da uçakla ayrılış.
- Tres Esquinas'tan transit geçiş, 2 Temmuz
- Madrid, Bogota'dan 30 km. mesafedeki askeri hava-alanı
- Bogota, 2-10 Temmuz
- Cucuta, 12-13 Temmuz

VENEZUELA
- San Cristobal, 14 Temmuz
- Barquisimeto ile Corona arasında, 16 Temmuz
- Caracas, 17-26 Temmuz

"Kahramanlar da parmaklarını emerler."

Babası Ernesto Guevara Lynch'in kollarında.

Genç, atak, ateist bir modern kadın olan annesi Celia de la Serna'nın kucağında.

"İttirip durma merdiveni, şimdi kafana düşecek, domino teorisi mi sandın onu?"

Che, bir eşeğe, katıra ya da ata bindiğinde kendini daha rahat hissediyordu.

"Elinde şapkası, yüzündeki ciddi ifadeye bakın şu yaman binicinin."

"Bu haylaz ve asi çocuk gün gelecek, Ernesto'ya Bin Selam dedirtecek dünya halklarına."

Anne Celia, çocuklarıyla; başında miğferi, elinde kalkanı ve çekiciyle, Kızılderili Che.

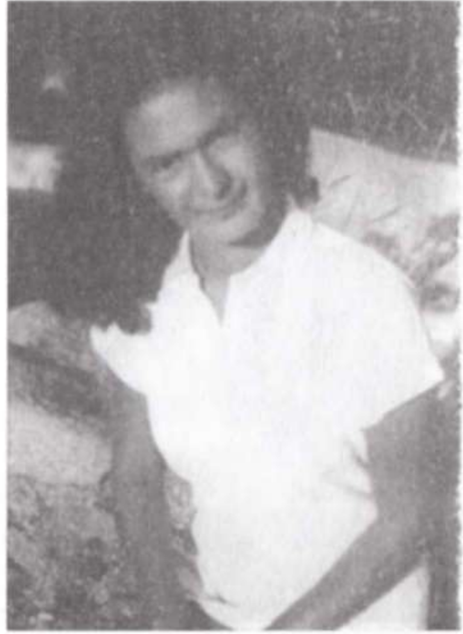
"O pasaklı halinle, eline bir golf sopası geçirmişsin diye önüne geleni dövecek gibi bakıp durma, çocuksun daha!"

"Şimdi de tiril tiril giyinilmiş, saçlar ıslatılarak yatırılıp saf tutulmuş, Anna Maria'nın doğum gününde."

Mar del Plata: Bir aile pikniği.

Ernesto, küçük kardeşi Juan Martin'le.

İlk aşkı, Carmen Cordova.

Anatomi dersi; Ernesto arka sırada, gülerek poz veriyor.

"Sakalsız haliyle de yakışıklı çocuk valla, boşuna hoplatmıyor kızların kalbini."

Motosiklet yolculuğuna çıkarken arkasında bıraktığı, yeşil gözlü sevgilisi Chichina.

Cordoba'da yaptıkları bir geziden dönüş.

"Gerçek yolcular, sadece bir yere gitmek üzere yola çıkanlardır." (Baudelaire)

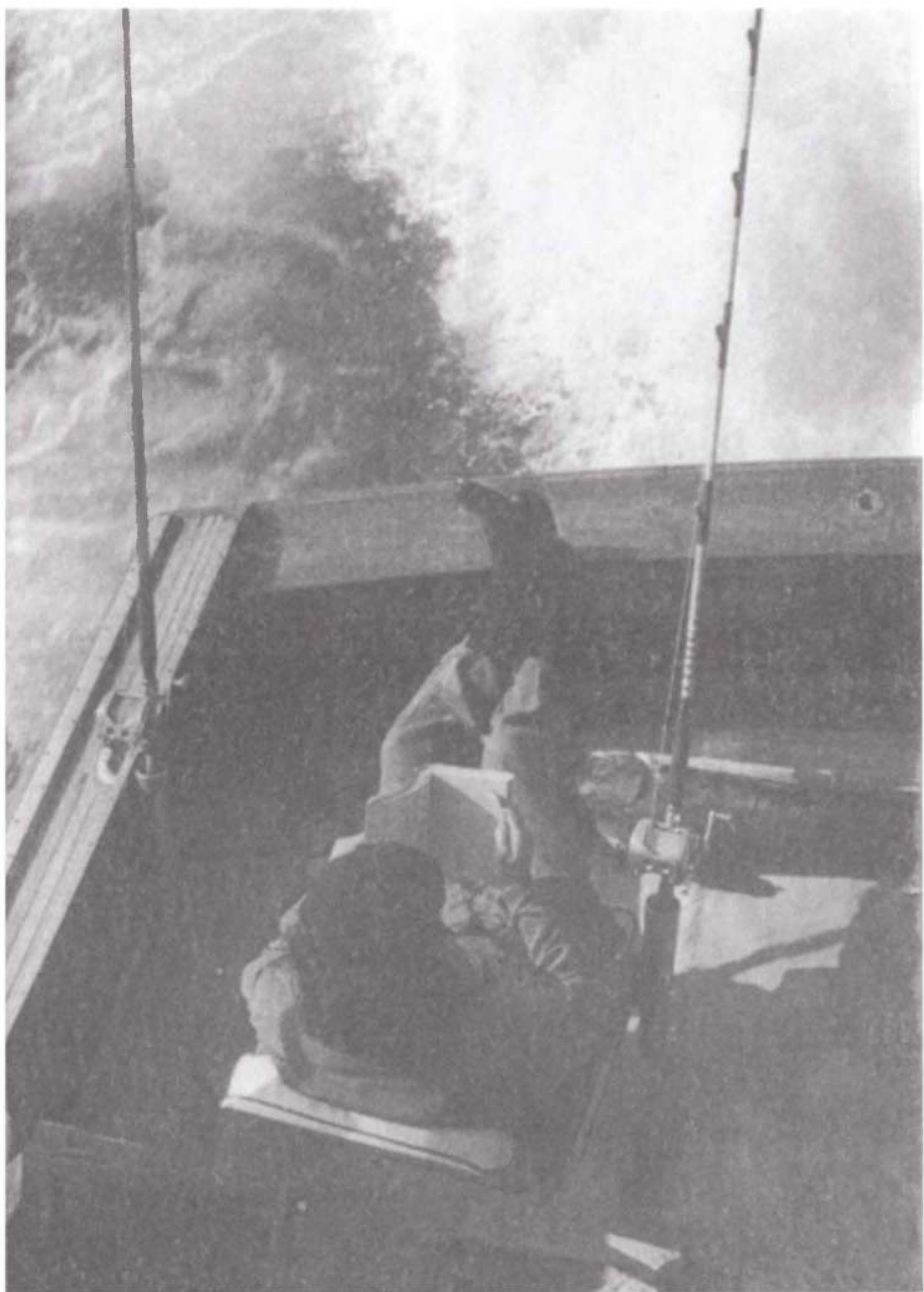

"Jorge de la Serna gibi bir amca olunca, uçak kullanmaktan da geri kalmıyoruz yani."

"Onlar [Bolşevikler] göğü fethetmeye kalktılar; gelecek, 'Cesaret ettim,' diyenlerin olacaktır." (Rosa Luxemburg)

"Bu halime bakıp da ense yaptığımı sanmayın, daha o zamandan dünya devrimini kuruyorum."

"Demiştim size, halkın tankların üstünde dans edeceği günler gelecek diye..."

"Öyle bir toplum ki sabah avlanmaya, öğleden sonra balık tutmaya, akşam üstü hayvan yetiştirmeye, akşam da eleştiri yapmaya imkân tanıyacak..." (Karl Marx)

Alberto Granado'yla birlikte maceraya atıldıkları iki tekerlekli yol arkadaşları, La Poderosa II.

"Seyahat etmek yeni yerler görmek, yeni insanlar tanımak, halkın acılarını gözlemlemek demekti."

Mart 1952, Şili, Santiago. İnsanların yüzleri bile ona Cordoba'yı hatırlatıyordu.

ertos argentinos en leprol
ren Sudamérica en motocicl

en Temuco y desean visitar Rapa-N

Şili'de, Telmuco'da çıkan "Austral" gazetesi "cüzzam alanında uzman iki Arjantinli gezgin"le röportaj yapıyor.

"Baba, oğlun seni özlüyor, ta dirseklerine, topuklarına, sırtına kadar ve sana gülücükler gönderiyor."

Eylül 1954'te, Mexico City'ye vardığı zaman.

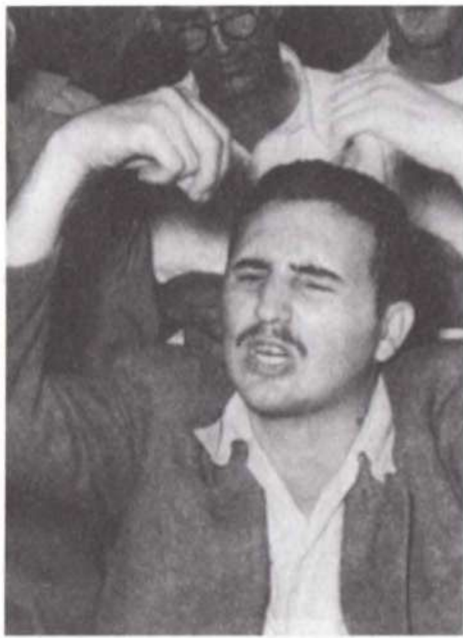
Cüzzamlı hastalar genç gezginlere bir sal hediye ediyorlar, "Mambo-Tango". Sırf onlarla çekinmeden sohbet ettikleri, futbol oynadıkları, ellerini sıktıkları için.

Alberto Granado'yla birlikte aynı salla San Pablo cüzzam kolonisinden ayrılıyorlar.

"Dikkat buyrun, bunlar sahilde vücut gösteren çapkınlar değil, geleceğin gerillalarıdır. Ortada Raul Castro, en sağda Che Guevara."

Temmuz 1953'te Bolivya'da, La Paz'a vardığında, madencilerden oluşan halk milisleri böyle protesto gösterileri düzenliyorlardı

Ernesto bohem takılırken, genç bir 'şef', Fidel, onu kendi ülkesinin özgürlük savaşına katılmaya davet ediyor. Che'de duraksamadan kabul ediyor.

Asabi Fidel, 16 Ekim 1953'te, ünlü konuşmasını yapıyor: "Tarih beni beraat ettirecektir."

Bir gösteride sopayı yemiş.

Hilda'dan olan çocuğu Hildita'yla: "Aşkın en kalpten taç yaprağı."

Yolculuğu sırasında pasaportunu yenilemek için çektirdiği bir fotoğraf.

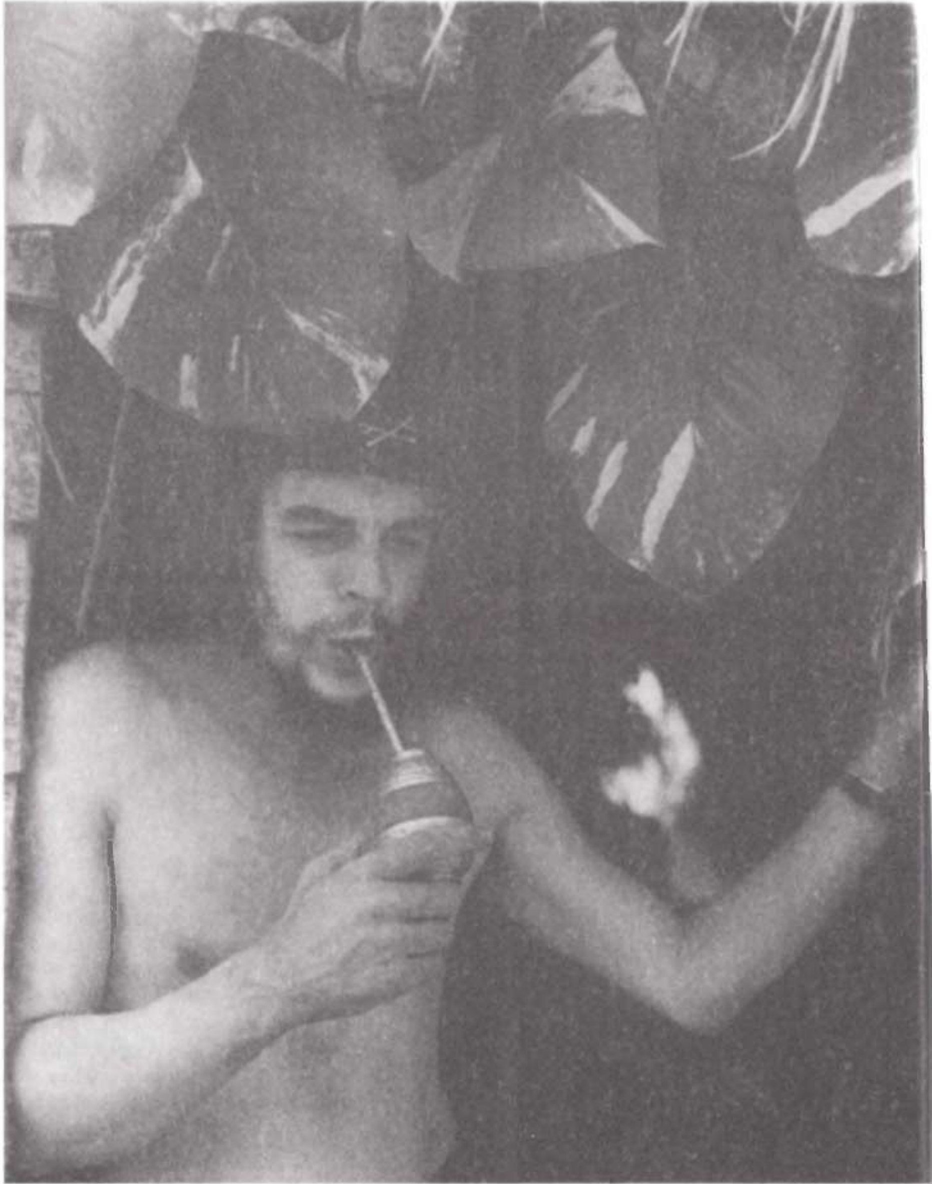

Koynunda bir köpek, bir astım nöbetini alt etmeye çalışıyor.

"Gerekirse kürek de çekeriz, dağa da çıkarız."

"Bedenimi savaşa hazırlıyorum; varlığımı, muzaffer proletaryanın canavarca uğultusu yeni bir kuvvet ve yeni bir umutla yankılansın diye kutsal bir tapınağa çevireceğim." (Ernesto Che Guevara)

"BİZİM GİBİ KÂŞİFLER BURJUVALARA OTEL PARASI ÖDEMEKTENSE ÖLMEYİ TERCİH EDERLER."

BU KİTAP, CHE'NİN 23 YAŞINDA, YAKIN ARKADAŞI ALBERTO GRANADO'YLA BİRLİKTE BİR MOTOSİKLETLE ÇIKTIĞI İLK GÜNEY AMERİKA YOLCULUĞUNDA TUTTUĞU GÜNLÜKLERDEN OLUŞMAKTADIR. CHE'NİN DERDİ AMERİKA'YI KEŞFETMEKTİ BİR BAKIMA. NİTEKİM İÇİNDEKİ ÇAĞRIYA UYMAMAZLIK EDEMEYİP ÜNİVERSİTE EĞİTİMİNİ, AİLESİNİ, HATTA İLK AŞKI CHICHIYA'YI GERİDE BIRAKARAK YOLLARA VURMUŞTU KENDİNİ.

ÇEŞİTLİ ÜLKELERİ DOLAŞTIKÇA VE ÖZELLİKLE CÜZAMLILARIN BULUNDUĞU HASTANELERİ ZİYARET ETTİKÇE, GÖZLERİNİN ÖNÜNDEKİ TABLO NETLEŞMEYE BAŞLAMIŞTI: HEM TÜM İNSANLIĞI İKİYE AYIRAN MUAZZAM BÖLÜNME GERÇEKLEŞTİĞİNDE HALKIN YANINDA SAF TUTMAYA KARAR VERİYOR, HEM DE TÜM AMERİKA KITASINI YANKİLER DIŞINDA BİR MELEZ IRKA AİT SAYIYORDU. KADEHİNİ BİRLEŞİK AMERİKA İÇİN KALDIRAN BİR AMERİKALI!

"LANETLİ" İNSANLAR TÜM BURJUVALARDAN ÇOK DAHA YAKINDI BU SERGÜZEŞTE. CÜZAMLILARIN CHE'Yİ VE ALBERTO'YU SEVMELERİNİN NEDENİ, BU İKİ KAFADARIN ONLARLA ÇEKİNMEDEN SOHBET ETMELERİ, DERTLERİNİ DİNLEMELERİ VE FUTBOL OYNAMALARIYDI MESELA. BİZ DE BU ARADA CHE'NİN ALBERT CAMUS'YLE ORTAK BİR NOKTASINI DA KEŞFEDİYORDUK: İKİSİ DE KALECİYDİ. DOLAYISIYLA BU KİTAP, SONU BİR GERİLLA MÜCADELESİNE VARAN VE KÜBA DEVRİMİ'NE GİDEN BİR SERÜVENCİNİN AĞZINDAN ANLATILMIŞ BİR YOL HİKAYESİDİR AYNI ZAMANDA...

"BEDENİMİ SAVAŞA HAZIRLIYORUM: VARLIĞIMI, MUZAFFER PROLETARYANIN CANAVARCA UĞULTUSU YENİ BİR KUVVET VE UMUTLA YANKILANSIN DİYE KUTSAL BİR TAPINAĞA ÇEVİRECEĞİM."

ERNESTO CHE GUEVARA

EVEREST

www.everestyayinlari.com
/everestyayinlari
/everestkitap

